

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф.Г. БУРЧАКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОСТІВ МАРІЯ ТАРАСІВНА

Прим. № _____

УДК 347:364.054.3: 339.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРИВАТНОПРАВОВІ ВІДНОСИНИ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ
З НАДАННЯ ГРАНТОВОЇ ДОПОМОГИ**

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ / Костів М. Т. /

Науковий керівник:

Кочин Володимир Володимирович,
кандидат юридичних наук,
старший дослідник

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Костів М. Т. Приватноправові відносини з іноземним елементом з надання грантової допомоги. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, Київ, 2023.

Дисертація розкриває зміст цивільних-правових відносин в сфері надання грантів, зокрема в аспекті договірної регулювання надання гранту за участі іноземного елемента

У *вступі* автором обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, надано характеристику використаних методів, визначено наукову новизну отриманих результатів, охарактеризовано особистий внесок автора, надано інформацію про апробацію матеріалів дисертації, зазначено структуру та загальний обсяг дисертації.

Наукова новизна результатів дослідження характеризується, зокрема, тим, що уперше здійснено приватноправову характеристику гранту та запропоновано наступне його визначення: грант – це грошові кошти у національній та/або іноземній валюті надані на підставі договору з надання гранту грантодавцем – державою, територіальною громадою, юридичними особами (у тому числі іноземними та/або міжнародними організаціями), фізичними особами – грантоотримувачу на безоплатній та безповоротній основі з метою реалізації проєкту відповідно до його опису у встановлений грантодавцем строк. Крім того, визначено місце договору з надання гранту – в межах інституту дарування як підвид договору пожертви; запропоновано істотні умови договору про надання гранту та надано характеристику правам та обов'язкам сторін в договорі з надання гранту.

Розділ 1 Приватноправова характеристика гранту та його роль у забезпеченні потреб інститутів громадянського суспільства та держави складається із трьох підрозділів. *Підрозділ 1.1 Теоретико-правова характеристика гранту та його місце в цивільно-правових відносинах* присвячено аналізу визначення терміну грант та його характерних ознак. Для цього в підрозділі проаналізовано закріплені визначення цього терміну та виокремлено їх спільні та відмінні ознаки. Зокрема законодавець визначає цей термін в наступних нормативно-правових актах: в Законі України «Про Український культурний фонд» від 23 березня 2017 року № 1976-VIII, в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII, Законі України «Про культуру» від 14 листопада 2010 року № 2778-VI, Законі України «Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні» від 21 червня 2012 року № 4999-VI, Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI, Законі України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» від 06 березня 2003 року № 601-IV, визначення бюджетного гранту міститься в Податковому кодексі України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI.

Зазначено, що перелічені визначення гранту характеризуються наявністю таких спільних рис як безоплатність, безповоротність, цільове спрямування гранту на реалізацію проекту. В свою чергу стосовно предмету гранту, законодавець не надає однозначного визначення, відтак грант визначається як фінансові ресурси, кошти, грошові кошти, майно та інші ресурси, валютні цінності.

З огляду на таку ознаку гранту як безоплатність та цільове спрямування, грант було проаналізовано в рамках відносин з безоплатної передачі майна, які регулюються Цивільним кодексом України, а саме у співвідношенні з інститутом пожертви. Зокрема до спільних рис гранту та пожертви було віднесено безоплатність та цільову спрямованість.

У свою чергу цільова спрямованість гранту конкретизується в тому, що він спрямовується на реалізацію проекту, якому притаманна ознака строковості.

Тобто грант, на відміну від пожертви має обмежений в часі строк його використання. Зазначається, що така ознака як безоплатність гранту також має свої особливості, адже надавач такої допомоги може мати корисливий мотив, впливаючи на ті чи інші зміни які будуть відбуватись в рамках реалізації проєктів. Крім того, визначено специфічну відмінність гранту від пожертви, а саме: його предметом є виключно грошові кошти у національній та іноземній валюті. З огляду на вищезазначені ознаки запропоновано розглядати грант як різновид пожертви. Окрему увагу в підрозділі приділено співвідношенню понять грант та міжнародна технічна допомога.

В *підрозділі 1.2 Приватноправові засади регулювання благодійної діяльності* розглянуто правове регулювання благодійної діяльності в Україні. Зазначається, що ефективне протистояння військовому вторгненню росії на територію України не було б можливе без активної діяльності благодійних організацій, зокрема реалізації ними такого виду благодійної діяльності як надання благодійних грантів.

У підрозділі проаналізовано нормативно-правове регулювання благодійної діяльності. Встановлено, що перша спроба врегулювати благодійництво була зроблена законодавцем із прийняттям Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР (втратив чинність), який визначив основні засади благодійництва в Україні, його види та окреслив правовий статус благодійних організацій. Однак, в реаліях економічної кризи поява нового законодавчого підґрунтя не сприяла в повній мірі ефективній реалізації благодійної діяльності. Необхідність постійного внесення змін та численна критика його норм стали підставою для розробки і прийняття нового Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI.

Обґрунтовується необхідність внесення змін до вищезазначеного закону, зокрема потребує перегляду перелік сфер благодійної діяльності. Зазначається, що не всі з перелічених сфер відповідають ідеями благодійництва які склалися, зокрема в європейських країнах. Також в підрозділі проаналізовано окремі види

благодійної діяльності, серед них – надання благодійного гранту. Відмінною метою благодійного гранту є його надання на цілі та сфери закріплені в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI.

Крім того, визначено недостатню увагу законодавця до форм благодійної діяльності та підкреслено необхідність їх узгодження із положеннями Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI. Відтак, у вищезазначеному законі як форму благодійної діяльності визначено лише меценатську діяльність, проте не приділено достатньої уваги волонтерству, гуманітарній допомозі.

У підрозділі 1.3 Місце грантів та гуманітарної допомоги в підтримці інститутів громадянського суспільства та держави під час військової агресії росії розглянуто вплив грантів на спроможність держави Україна та її інститутів протистояти повномасштабному вторгненню. Відтак надання грантів може розглядатись як вид міжнародної технічної допомоги, загальні положення про які містяться в Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15 лютого 2002 року № 153.

Проаналізовано масштаби допомоги наданої урядами іноземних держав, міжнародними організаціями з початку повномасштабного вторгнення. Окремо зазначено що в Законі України «Про Державний бюджет на 2023 рік» від 2 грудня 2021 року № 1928-IX планується покриття дефіциту бюджету за рахунок зовнішнього фінансування, зокрема грантів. Відтак, саме отримання безоплатного, цільового, безповоротного фінансування на реалізацію проєктів міжнародної технічної допомоги є найбільш сприятливою формою фінансування для України, адже воно не породжує виникнення зустрічних зобов'язань.

Крім того, в підрозділі розглянуто основні законодавчі зміни що стосувались діяльності інститутів громадянського суспільства. Відтак, зазначені організації від початку повномасштабного вторгнення не могли забезпечити свою

звичайну діяльність, зокрема що стосується питань здійснення обліку, внесення змін в статут, тощо. Реагуючи на виникаючі потреби інститутів громадянського суспільства законодавцем було прийнято декілька нормативно-правових актів, направлених на поліпшення ситуації для таких організацій. В підрозділі зроблено акцент на діяльності таких організацій під час війни, зокрема щодо залучення гуманітарної допомоги. Відтак, досліджено спільні та відмінні риси благодійної діяльності та її особливого виду – гуманітарної допомоги. Проаналізовано нормативно-правове регулювання змін, які були здійснені законодавцем з метою спростити отримання такої допомоги з-за кордону.

Розділ 2 Договірні відносини з надання гранту складається із двох підрозділів. У *підрозділі 2.1 Правовий статус грантодавців та грантоотримувачів* зазначається, що надання грантів можливо як юридичними особами (в тому числі іноземними), державою, територіальною громадою. В свою чергу участь фізичних осіб в якості надавачів грантів зустрічається вкрай рідко, адже особливі ознаки гранту як предмету відносин потребують значних організаційних ресурсів, зокрема щодо організації контролю за його використанням, контролем за своєчасною реалізацією проекту. Отримувачами грантів можуть бути як держава Україна, в рамках реалізації проектів міжнародної технічної допомоги так і фізичні особи, фізичні особи – підприємці, юридичні особи, територіальна громада.

Стосовно юридичних осіб як суб'єктів надання грантів зазначається, що вимогою для їх участі у відносинах є закріплення такого виду діяльності в їх установчих документах. Іноземні юридичні особи, маючи намір надавати гранти можуть здійснювати такий вид діяльності з-за кордону або шляхом реєстрації своїх відокремлених підрозділів в Україні. Крім того, важливим суб'єктом надання грантів також є і міжнародні організації, зокрема неурядові. Зокрема від початку повномасштабного вторгнення в Україну, така допомога активно надається наприклад такими організаціями як Міжнародний комітет Червоного Хреста. Крім того, надавачем грантів є і держава Україна, зокрема зазначається що на 2023 рік в Державному бюджеті України передбачено

видатки на надання грантів суб'єктам підприємницької діяльності. Передбачається, що така безоплатна, безповоротна допомога буде стимулювати економічні відносини в Україні, створювати нові робочі місця.

У підрозділі 2.2 Приватноправова характеристика договору з надання гранту досліджено місце договору з надання гранту в системі безоплатних договорів, що регулюються Цивільним кодексом України. Окрему увагу в підрозділі приділено аналізу положень договору дарування та договору пожертви та їх відмінним ознакам. Зазначається, що договір з надання гранту є підвидом договору пожертви, основні положення про який закріплено в Цивільному кодексі України. Досліджено спільні ознаки договору з надання гранту та пожертви, зазначається, що спільними ознаками є наступні: як і в договорі пожертви, сторони в договорі з надання гранту можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальна громада; грант надається на безоплатній, безповоротній основі що обумовлює відсутність зустрічних вимог, що також є характерним і для відносин з надання пожертви; як і пожертва грант надається на реалізацію наперед обумовленої мети. В свою чергу, відмінними ознаками гранту від пожертви можна зазначити наступні: грант надається на реалізацію не тільки наперед обумовленої мети, але і на реалізацію певного проєкту, що в свою чергу зумовлює виникнення часових рамок використання таких коштів; грант може надаватись за результатами проведеного конкурсу; грант надається виключно у вигляді грошових коштів, форма договору з надання гранту виключно письмова.

З огляду на те, що грант як предмет договірних відносин обумовлює низку специфічних ознак, які мають бути в обов'язковому порядку враховані при укладанні договору з його надання, в підрозділі пропонуються істотні умови договору з надання гранту. Окрему увагу в підрозділі також приділено визначенню прав та обов'язків сторін в договорі з надання гранту.

Розділ 3 Особливості приватноправових відносин з іноземним елементом з надання грантів складається із трьох підрозділів. У підрозділі 3.1 *Правопорядок, який слід застосовувати до відносин з іноземним елементом*

з надання грантів зазначено, що розвиток законодавства про міжнародне приватне право дозволяє зробити висновок, що принцип автономії сторін є загальновизнаним як у національній правовій системі, так і на міжнародному рівні. Українське законодавство поступово удосконалюється та завдяки участі України в міжурядових організаціях дозволяє розширити інструментарій щодо застосування норм міжнародного приватного права. Можливість обрати право дозволяє сторонам уникнути непорозумінь в ході його виконання, в тому числі значно полегшити роботу суду щодо вирішення питань застосовуваного права. Проте, у випадку коли договір, не містить жодних положень про право і вибір сторін не може бути явно виражений, відповідно до ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок із правочином.

Підрозділ 3.2 Особливості цивільно-правової відповідальності суб'єктів транскордонних приватноправових відносин з надання гранту розглядає нецільове використання або несвоєчасне подання звітів з використання грантів як порушення таких договірних зобов'язань. Важливим є забезпечення грантодавців від випадків коли грант може використовуватись не за призначенням. У цьому важливу роль відіграють запобіжні заходи у вигляді включення в умови договору спеціальних перевірок використання грошових коштів, наприклад умов про проведення незалежної аудиторської перевірки. Як правило, у кожного грантодавця є свої певні вимоги до проведення аудиту фінансових звітів проєктів. Крім того, одним із дієвих механізмів у разі порушення зобов'язання з надання гранту з боку грантоотримувача є застосування до нього заходів оперативного впливу. Зокрема, в рамках відносин з надання гранту це припинення надання грошових коштів. Для зведення до мінімуму впливу таких складних питань щодо юрисдикції, важливо включити положення про регулююче право та положення про юрисдикцію, яка представляє рішення сторін щодо вирішення своїх спорів у суді.

У підрозділі 3.3 Вплив податкових стимулів на приватні відносини за участю іноземних грантодавців зазначається, що для стійких відносин з

іноземними надавачами грантів (юридичними та фізичними особами) важливу роль відіграють податкові стимули, запроваджені в їх країнах. Відтак, в Європейському Союзі судовою практикою Європейського суду справедливості в рамках рішень *Stauffer*, *Persche*, *Missionswerk* було сформовано принцип недискримінації відповідно до якого, юридична особа, яка має статус суспільної користі та зареєстрована в одній із держав членів Європейського Союзу зберігає свій податковий статус суспільної користі та право на такі ж податкові пільги і в іншій країні Європейського Союзу, за умови, що така сумісність була досягнута шляхом проведення податковими органами так званого «тесту на сумісність». У підрозділі розглянуто можливі існуючі рішення стосовно надання пільг в рамках іноземним надавачам грантів в рамках транскордонного співробітництва з інститутами громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: грант, договір, договір з надання гранту, майнові права, невідприємницька діяльність, господарська діяльність, благодійництво, зобов'язання, юридична особа, застосовний правопорядок, цивільно-правова відповідальність, військова агресія, контроль, оподаткування.

SUMMARY

Kostiv M. T. Private law relations with a foreign element grant aid. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. The Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kyiv, 2023.

The dissertation reveals the content of private legal relations in the field of granting grants, in particular in the aspect of contractual regulation of provision of grants with the participation of a foreign element

In the *introduction*, the author substantiates the choice of the research topic, its purpose, task, subject and object, the methodology used, and scientific novelty. Information on the approbation of the research results, the structure and the scope of

the thesis are specified.

The scientific novelty of the research results is characterized, in particular, by the fact that the private law characterization of the grant was carried out for the first time and the following definition was proposed: a grant is money in national and/or foreign currency provided on the basis of a grant agreement by the grantor – the state, territorial community, legal entities (including foreign and/or international organizations), natural persons – to the grantee on a free and irrevocable basis for the purpose of implementing the project in accordance with its description within the period established by the grantor. In addition, the place of the grant agreement is determined – within the institution of gifting as a subtype of the donation agreement; the essential conditions of the grant agreement are proposed and the rights and obligations of the parties in the grant agreement are described.

Chapter 1 Private law characteristics of the grant and its role in meeting the needs of civil society institutions and the state consist of three sub-chapters. *Sub-chapter 1.1 Theoretical and legal characteristics of the grant and its place in civil-law relations* analyzes the definition of the term grant. In particular, the legislator defines this term in the following legal acts: in the Law of Ukraine «On the Ukrainian Cultural Fund» dated March 23, 2017, № 1976-VIII, in the Law of Ukraine «On Scientific and Technical Activities» dated November 26, 2015, № 848-VIII, in the Law of Ukraine «On Culture» dated November 14, 2010, № 2778-VI, Law of Ukraine «On the implementation of the programs of the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria in Ukraine» dated June 21, 2012, № 4999-VI, in the Law of Ukraine «On charitable activities and charitable organizations» dated July 5, 2012, № 5073-VI, in the Law of Ukraine «On state support of book publishing in Ukraine» dated March 6, 2003, № 601-IV, the definition of a budget grant is contained in the Tax Code Ukraine dated December 2, 2010, № 2755-VI.

Such common features characterize the listed definitions of a grant as gratuitousness, irrevocableness, and targeted focus for implementing a project. However, regarding the subject of the grant, the legislator does not give an unambiguous definition. Therefore, in different laws, the grant is defined as financial

resources, funds, cash, property and other resources and currency values. Special attention in the sub-chapter is paid to the grant within the framework of relations of the gratuitous transfer of property regulated by the Civil Code of Ukraine, namely in relation to the institution of donation.

It is stated that gratuitousness and target orientation are the common features of a grant and a donation. In turn, the target focus of the grant is concretized that it is directed to the implementation of a project, the implementation of which, in turn, has a time-limited character. Thus, a grant, unlike a donation, has a time-limited period of its use. It is noted that such a feature as gratuitousness also has its peculiarities. Thus, the provider of a grant may be interested in influencing specific changes that will occur within the framework of the projects. In addition, the specific difference between a grant and a donation is determined, namely: its subject is exclusively cash in national and foreign currencies. Given the above features, it is proposed to consider a grant as a kind of donation. The sub-chapter pays particular attention to the concept of a grant and its correlation to international technical assistance.

In *sub-chapter 1.2. Private law principles of charity regulation* it is stated, that effective resistance to the military invasion of russia on the territory of Ukraine would not have been possible without the activities of charitable organizations. It has been established that the legislator made the first attempt to regulate charity with the adoption of the Law of Ukraine «On Charity and Charitable Organizations» dated September 16, 1997, № 531/97-BP (has expired), which determined the basic principles of charitable activities in Ukraine, its types and outlined the legal status of charitable organizations. However, in the realities of the economic crisis, the emergence of a new legislative act did not fully contribute to the effective implementation of charitable activities. The need for constant changes and numerous criticisms of its norms became the basis for developing and adopting a new Law of Ukraine «On charitable activities and charitable organizations» dated July 05, 2012, № 5073-VI.

The subsection notes the need to amend the law mentioned above, in particular, it requires a revision of the list of spheres of charitable activity. It is noted that not all of these spheres correspond to the prevailing ideas of charity, in particular in

European countries. The subsection also analyzes certain types of charitable activities, among them – the provision of a charitable grant. In addition, the insufficient attention of the legislator to the forms of charitable activities was determined, and the need for their harmonization with the provisions of the Law of Ukraine «On charitable activities and charitable organizations» dated July 05, 2012, № 5073-VI was emphasized. Consequently, in the law mentioned above, only philanthropic activity is defined as a form of charitable activity. At the same time, the laws regulating volunteering and providing humanitarian assistance determine them as a form of charitable activity.

In *sub-chapter 1.3. The role of grants and humanitarian aid in supporting institutions of civil society and the state during the military aggression of russia* the impact of grants on the ability of the state and its institutions to resist a full-scale invasion is considered. Therefore, the provision of grants can be considered as a type of international technical assistance, according to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the creation of a unified system for attracting, using and monitoring international technical assistance» dated February 15, 2002, № 153. The subsection analyzes the scale of assistance provided by foreign governments, international organizations since the beginning of a full-scale invasion. Thus, according to the Law of Ukraine «On the State Budget for 2023» dated December 2, 2021, № 1928-IX it is planned to cover the budget deficit through external financing, in particular grants.

In addition, the sub-chapter discusses the main legislative changes related to the activities of civil society institutions. Since the beginning of the full-scale invasion, these organizations could not ensure their usual activities, particularly concerning accounting, amending the charter, etc. Responding to emerging needs, the legislator adopted several legal acts to improve the legal regulation for such organizations. The sub-chapter focuses on the activities of such organizations during the war, particularly on attracting humanitarian assistance. Consequently, charitable activity's general and distinctive features and particular type – humanitarian assistance- are investigated. The legal regulation of the legislator's changes to simplify the receipt of such assistance from abroad is analyzed.

Chapter 2 Contractual relations for provision a grant of two subdivisions. **Sub-chapter 2.1 Legal status of providers and recipients of grants** states that grants can be provided by legal entities (including foreign), the state, and a territorial community. In turn, the participation of individuals as grant providers is extremely rare. The special features of a grant as a subject of relations require significant organizational resources, in particular, the organization of control over its use and the timely implementation of the project. Grant recipients can be the state of Ukraine, within the framework of international technical assistance projects, individuals, entrepreneurs, legal entities, and territorial communities.

Regarding legal entities, it is indicated that the requirement for their participation in relations is to fix this type of activity in their constituent documents. Foreign legal entities intending to provide grants may carry out this activity from abroad or by registering their separate subdivisions in Ukraine. In addition, international organizations, including non-governmental ones, are also an essential subject of grants. Since the beginning of the full-scale invasion in Ukraine, such assistance has been actively provided, for example, by organizations such as the International Committee of the Red Cross.

In **sub-chapter 2.2 Private law characteristics of the grant agreement** special attention is paid to the analysis of the donation agreement and the grant agreement. It is noted that the grant agreement is a kind of donation agreement, the main provisions of which are enshrined in the Civil Code of Ukraine. The typical features of these two agreements are: the parties of both agreements can be individuals, legal entities, the state of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea, or a territorial community; the grant is provided on a gratuitous, non-refundable basis, which leads to the absence of counterclaims, which is also typical for donation relationships; like a donation, a grant is provided for the realization of a predetermined goal. In turn, the following distinguishing features of a grant from a donation can be noted: a grant is provided not only for the implementation of a predetermined goal but also for the implementation of a specific project, which in turn predetermines the emergence of a time frame for the use of such funds; a grant can be provided based on the results of a

competition; the grant is provided exclusively in the form of cash, the form of the grant agreement is exclusively written.

Considering that a grant as a subject of contractual relations determines the number of specific features that must be considered when agreeing to its provision. The sub-chapter proposes the essential terms of a grant agreement. Special attention in the the sub-chapter is paid to the definition of the rights and obligations of the parties in the grant agreement.

Chapter 3 Peculiarities of private law relations with a foreign grant-making element consists of three subsections. ***In sub-chapter 3.1 Legal order in relations with a foreign element in the provision of grant*** it is stated, that Ukrainian legislation on international private law is gradually being improved. Ukraine's participation in intergovernmental organizations allows expanding the tools for applying the norms of private international law. The possibility of choosing the law allows the parties to avoid misunderstandings in its implementation, including significantly facilitating the court's work in resolving issues of the applicable law. However, when the contract does not contain any provisions on the applicable law and the parties' choice cannot be clearly expressed, following article 44 of the Law of Ukraine «On Private International Law» dated June 23, 2005, № 2709-IV, the law that has the closest connection with the contract shall apply. According to part 3 of article 32 of the Law of Ukraine «On Private International Law» dated June 23, 2005, № 2709-IV, unless otherwise provided, legal relations are more closely related to the law of the state in which the party that must carry out performance, decisive for its content, has a place of residence or location.

Sub-chapter 3.2. Civil liability in cross-border private law relations of the grant assistance provision is divided to the analyses of cross-border civil liability. The issue of liability and resolution of disputes with a foreign element is complicated by the need to choose the jurisdiction under which the dispute will be considered. This, in turn, can lead to costly litigation, as each party may seek a solution in the most favorable jurisdiction. To minimize this negative impact, it is important to include provisions on governing law and jurisdictional provisions in the agreement. Special attention is paid to the legal

consequences of the termination of the agreement at the initiative of one of the parties.

Sub-chapter 3.3 The impact of tax incentives on private relations involving foreign grant providers states that the tax incentives introduced in their countries play an important role in building sustainable relationships with foreign grant providers (legal entities and individuals). Consequently, in the European Union, the jurisprudence of the European Court of Justice within the framework of the decisions of *Stauffer*, *Persche*, *Missionswerk* formed the principle of non-discrimination, according to which a legal entity that has the status of public benefit and is registered in one of the Member States of the European Union retains its tax status of public benefit and the right to the same tax benefits in another country of the European Union, provided that such compatibility has been achieved through a so-called compatibility test" by the tax authorities. The subsection discusses possible existing solutions for the provision of benefits in the framework of cross-border grant-making activities and their possibility of application concerning the provision of foreign grants to civil society institutions in Ukraine.

Keywords: grant, contract, grant contract, property rights, non-entrepreneurial activity, economic activity, charity, obligation, legal entity, applicable law, civil liability, military aggression, control, taxation.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування

до переліку наукових фахових видань України

1. Костів М. Т. Особливості проведення конкурсу з надання грантової допомоги. *Юридична Україна*. 2021. № 5 (221). С. 40–45.
2. Костів М. Т. Особливості правового статусу учасників правовідносин з надання грантової допомоги. *Юридична Україна*. 2021. № 6 (222). С. 36–44.
3. Kostiv M. T. Philanthropy in Ukraine during martial law. *Entrepreneurship, Economy and Law*. № 4/2022. P. 5–9 (<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.4.01>).

Публікації апробаційного характеру

4. Костів М. Т. Приватноправові засади регулювання благодійної діяльності. *Приватноправові принципи регулювання суспільних відносин: досвід ЄС та України*: Зб. наук. пр. за матеріалами науково-практ. «круглого столу», 15 трав. 2020 р. С. 152–164.

5. Костів М. Т. Місце грантової допомоги в системі приватноправових відносин. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Харків, 25 груд. 2021 р. 2021. С. 151–153.

6. Костів М. Т. Зобов'язальний статут договору з надання грантової допомоги, ускладненого іноземним елементом. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова* (Харків, 15 грудня 2021 р.). Харків, 2021. С. 176–180.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

7. Kostiv M. T. Content of the grant contract. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. 8 (44) vol. 1 / 2021. P. 175–179.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1 ПРИВАТНОПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРАНТУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ	26
1.1 Теоретико-правова характеристика гранту та його місце в цивільно- правових відносинах	26
1.2 Приватноправові засади регулювання благодійної діяльності	38
1.3 Місце грантів та гуманітарної допомоги в підтримці інститутів громадянського суспільства та держави під час військової агресії росії.....	56
РОЗДІЛ 2 ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ З НАДАННЯ ГРАНТУ	70
2.1 Правовий статус грантодавців та грантоотримувачів.....	70
2.2 Приватноправова характеристика договору з надання гранту.....	97
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ З НАДАННЯ ГРАНТІВ	118
3.1 Правопорядок, який слід застосовувати до відносин з надання грантів з іноземним елементом	118
3.2 Особливості цивільно-правової відповідальності суб'єктів транскордонних приватноправових відносин з надання гранту.....	132
3.3 Вплив податкових стимулів на приватні відносини за участю іноземних грантодавців.....	143
ВИСНОВКИ	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	160
ДОДАТОК А СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ.....	178

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

<p>Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР</p>	<p>Закон про благодійництво</p>
<p>Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI</p>	<p>Закон про благодійну діяльність</p>
<p>Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV</p>	<p>Закон про міжнародне приватне право</p>
<p>Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII</p>	<p>Закон про наукову і науково-технічну діяльність</p>
<p>Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI</p>	<p>ПК України</p>
<p>Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про правовий статус неурядових організацій в Європі від 10 жовтня 2007 року</p>	<p>CM/Rec (2007) 14</p>
<p>Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV</p>	<p>ЦК України</p>
<p>Закон України «Про Український культурний фонд» від 23 березня 2017 року № 1976-VIII</p>	<p>Закон про Український культурний фонд</p>

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Невід'ємною ознакою будь-якої демократичної держави є забезпечення функціонування інститутів громадянського суспільства, під якими в цьому дослідженні розуміються громадські об'єднання, релігійні, благодійні організації, творчі спілки, професійні спілки та їх об'єднання, організації роботодавців та їх об'єднання, легалізовані відповідно до законодавства України. За час повномасштабного вторгнення росії в Україну потреба в додаткових фінансових ресурсах у інститутів громадянського суспільства значно зростає. У зв'язку із цим, з'явилась і необхідність проведення комплексного дослідження стосовно окремих інструментів фінансування, зокрема відносин з надання грантів та їх договірного регулювання.

Незважаючи на численні успішні ініціативи інститутів громадянського суспільства, збори великих сум коштів на потреби Збройних сил України, допомогу постраждалим від збройної агресії, в правовій та практичній площині досі немає єдиного розуміння та відмежування таких явищ як грант, благодійний грант, пожертва, міжнародна технічна допомога. Крім того, важливість такого дослідження також обумовлена і тим, що відновлення економіки та інфраструктури України після військової агресії росії буде залежати як від зусиль українського суспільства так і від міжнародної спільноти.

Правові засади безоплатної передачі майна досліджували такі вчені як: А. М. Ісаєв «Договір дарування за цивільним кодексом України», С. О. Почтарьов «Договір дарування в цивільному праві та в нотаріальній діяльності». Окремі аспекти надання грантів як виду міжнародної технічної допомоги досліджувалися такими вченими як: М. О. Михайлів «Цивільно-правові засади регулювання міжнародної технічної допомоги в Україні», І. В. Братко «Правове регулювання міжнародної технічної допомоги», Д. О. Борисов «Правові засади регулювання міжнародної технічної допомоги у законодавстві Великої Британії».

Крім того, важливими є дослідження цивільно-правового статусу деяких

суб'єктів надання та отримання грантів, серед них: І. М. Кучеренко «Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права», О. І. Зозуляк «Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти», В. В. Кочин «Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права» та «Цивільні відносини у підприємницьких товариствах та установах: теоретико-правові засади адаптації законодавства України до *acquis* ЄС», В. О. Чепурнов «Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України», О. Ю. Літвіна «Правове положення благодійних організацій в Україні», М. В. Менджул «Громадські організації як суб'єкти цивільного права».

Вищезазначені дослідження стосувались окремих питань відносин з безоплатної передачі майна, цивільно-правового статусу юридичних осіб, питань міжнародної технічної допомоги. Проте комплексного дослідження приватноправових відносин з іноземним елементом з надання грантової допомоги (гранту) здійснено не було.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження виконане в межах теми науково-дослідної роботи «Приватноправові проблеми реалізації євроінтеграційної стратегії України» (№ 0117U002140).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у розкритті змісту цивільних-правових відносин в сфері надання грантів, зокрема в аспекті договірною регулювання надання гранту за участі іноземного елемента.

Задля досягнення вищезазначеної мети є необхідність у поетапному вирішенні наступних *завдань*:

- надати теоретико-правову характеристику гранту та визначити його місце в цивільно-правових відносинах;
- з'ясувати приватноправові засади регулювання благодійної діяльності;
- визначити місце грантів та гуманітарної допомоги в підтримці інститутів громадянського суспільства та держави під час військової агресії росії;
- розкрити правовий статус грантодавців та грантоотримувачів;

- надати приватноправову характеристику договору з надання гранту;
- з'ясувати положення про правопорядок, який слід застосовувати до відносин з надання грантів з іноземним елементом;
- встановити особливості цивільно-правової відповідальності суб'єктів транскордонних приватноправових відносин з надання грантів;
- розкрити вплив податкових стимулів на приватні відносини з іноземними грантодавцями.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з надання грантової допомоги (гранту) та їх приватноправове регулювання.

Предметом дослідження є приватноправові відносини з іноземним елементом з надання грантової допомоги (гранту).

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становить система філософських, загальнонаукових і спеціальних методів, призначених для отримання об'єктивних, достовірних результатів. Зокрема, в ході дисертаційного дослідження використовувався *діалектичний метод* при здійсненні теоретико-правової характеристики гранту та визначення його місця в цивільно-правових відносинах (підрозділ 1.1), *системний метод* під час з'ясування приватноправових засад регулювання благодійної діяльності (підрозділ 1.2) та визначення місця грантів та гуманітарної допомоги в підтримці інститутів громадянського суспільства та держави під час військової агресії росії (підрозділ 1.3). *Формально-логічний метод* використовувався при аналізі наукових праць та законодавства у сфері визначення правового статусу надавачів та отримувачів грантів, а також при приватноправовій характеристиці договору з надання гранту та визначенні цивільно-правової відповідальності суб'єктів транскордонних приватноправових відносин з надання грантів (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2). За допомогою *порівняльно-правового методу* встановлено положення про правопорядок, який слід застосовувати до відносин з надання грантів з іноземним елементом (підрозділ 3.1), а також при розкритті податкових стимулів для іноземних грантодавців (підрозділ 3.3).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація

є першим дослідженням, що стосується приватноправових відносин з іноземним елементом з надання грантової допомоги (грантів). Наукова новизна результатів дослідження конкретизується у таких положеннях і висновках, що виносяться на захист:

уперше:

1) здійснено приватноправову характеристику гранту та запропоновано наступне його визначення: *грант* – це грошові кошти у національній та/або іноземній валюті надані на підставі договору з надання гранту грантодавцем – державою, територіальною громадою, юридичними особами (у тому числі іноземними та/або міжнародними організаціями), фізичними особами – грантоотримувачу на безоплатній та безповоротній основі з метою реалізації проєкту відповідно до його опису у встановлений грантодавцем строк;

2) визначено місце договору з надання гранту – в межах інституту дарування як підвид договору пожертви, а також запропоновано наступне його визначення – за договором з надання гранту одна сторона (грантодавець) передає на безоплатній та безповоротній основі грошові кошти в національній та/або іноземній валюті (грант) грантоотримувачу, який зобов'язується використовувати грошові кошти відповідно до мети проєкту протягом встановленого строку;

3) запропоновано істотні умови договору про надання гранту: а) предмет договору – грошові кошти в національній та/або іноземній валюті (грант); б) опис проєкту на який надається фінансування; в) строк використання гранту; г) права та обов'язки сторін; г) порядок подання звітності та здійснення контролю за використанням гранту; д) відповідальність сторін; ж) інші умови, щодо яких сторонами досягнуто згоди; за наявності іноземного елемента у відносинах з надання гранту в договорі зазначаються додаткові умови: а) право, що застосовується до договору; б) порядок вирішення спорів, зокрема визначення юрисдикції;

4) надано характеристику правам та обов'язкам сторін в договорі з надання гранту: а) *права грантодавця*: здійснювати організаційно-

методологічну підтримку щодо використання гранту; проводити аудит використання гранту; погоджувати зміну цілей використання гранту; вимагати розірвання договору про надання гранту, у разі використання гранту не за умовами (опису) проєкту; вимагати повернення гранту цільове використання якого не відбулось протягом визначеного договором строку; б) *обов'язки грантодавця*: надати грант у вказаний у договорі строк; здійснювати контроль за цільовим використанням гранту; в) *права грантоотримувача*: реалізація проєкту відповідно до умов договору; звертатися до грантодавця з проханням змінити цілі використання гранту; звертатися до грантодавця з метою отримання консультацій стосовно реалізації проєкту; г) *обов'язки грантоотримувача*: цільове використання гранту; подання звітів відповідно до встановленого графіку; надавати первинну документацію щодо використання гранту; повідомляти грантодавця про неможливість використання гранту на реалізацію проєкту, встановленого договором;

удосконалено:

б) розуміння ознаки безоплатності у відносинах з надання грантів, зокрема, у випадках коли грант надається на реалізацію проєктів, безпосередньо пов'язаних з господарською діяльністю грантодавця, він може отримувати економічну вигоду у відносинах з надання гранту, яка хоч і не матиме грошовий вираз, однак може впливати на формування ділової репутації грантодавця;

7) погляд на приватноправові відносини з іноземним елементом з надання благодійного гранту; зокрема, «сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану» як сфера благодійної діяльності (ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року) не може бути змістом приватноправових відносин з іноземним елементом, оскільки вона пов'язана із забезпеченням державної безпеки і захистом державного кордону України, що покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави (ст. 17 Конституції України);

8) погляд на необхідність створення сприятливого податкового режиму для

іноземних грантодавців шляхом: а) можливості отримання ними податкових знижок у випадку надання грантів українським грантоотримувачам; б) встановлення співпраці між інститутами громадянського суспільства в Україні та організаціями-посередниками [*Transnational Giving Europe (TGE)*]; в) внесення змін до міжурядових угод про уникнення подвійного оподаткування, які б дозволяли іноземним грантодавцям отримувати податкові преференції;

дістало подальшого розвитку:

9) рекомендації щодо вибору юрисдикції суду, який розглядатиме спір, та регулюючого права, що застосовується до правовідносин, які хоч і є різними правовими поняттями, однак запропоновано обирати один і той самий закон і юрисдикцію, оскільки можливість виконання договору залежить від правової системи, яка його буде застосовувати;

10) рекомендації про зміст оголошення з проведення конкурсу з надання гранту, зокрема воно має містити: сфери реалізації проєктів, на які надається фінансування; строк подання конкурсних робіт; сума гранту, на яку претендуватиме переможець конкурсу; вимоги до учасників конкурсу; критерії відбору переможців; інформація про грантодавця та контактні дані осіб, до яких можна звернутись з організаційних питань; порядок оголошення результатів конкурсу.

Практичне значення отриманих результатів. Досягнуті в процесі досліджень результати можуть бути використані у законотворчій діяльності в частині визначення місця інституту договору з надання гранту в цивільному праві, його змісту, у практичній діяльності – в процесі реалізації проєктів на які надається фінансування у вигляді грантів, у науково-дослідницьких цілях – для формування підґрунтя для наступних наукових досліджень.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою, в якій висвітлено пропозиції дисертанта щодо змісту цивільних відносин в сфері надання грантів, зокрема в аспекті договірного регулювання таких відносин за участю іноземного елемента. Висновки і рекомендації викладені в дисертації були отримані автором самостійно.

Апробація матеріалів дисертації. Положення та висновки

дисертаційного дослідження було висвітлено на: науково-практичному круглому столі на тему: *«Приватноправові принципи регулювання суспільних відносин: досвід ЄС та України»* (м. Київ, 2020 рік), Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Теорія та практика сучасної юриспруденції»* (м. Харків, 2021 рік), науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті професора Ч. Н. Азімова *«Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав»* (м. Харків, 2021 рік).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку із відомостями про апробацію результатів дисертації. Обсяг роботи становить 179 сторінок. Список використаних джерел складається із 178 найменування і викладено на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ПРИВАТНОПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРАНТУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

1.1 Теоретико-правова характеристика гранту та його місце в цивільно-правових відносинах

Внаслідок повномасштабного військового вторгнення росії у лютому 2022 року виникла нагальна потреба у додатковому фінансуванні, зокрема такого, що надходить з-за кордону та має безоплатний характер. Слід зазначити що саме в питанні фінансування існує багато непорозумінь та невідповідностей. Відтак, нерідко ототожнюється такі поняття як грант та пожертва, благодійний грант. Це, в свою чергу призводить до неефективного використання такої допомоги, порушень цільового її цільового призначення.

Мета цього підрозділу полягає у наданні теоретико-правової характеристики терміну грант та виокремлення його специфічних ознак. Тож термін грант зустрічається в наступних нормативно-правових актах:

Відповідно до Закону України «Про Український культурний фонд» від 23 березня 2017 року № 1976-VIII (далі – Закон про Український культурний фонд) грант – це фінансові ресурси, що надаються на безоплатній і безповоротній основі Українським культурним фондом суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації проєкту, рішення про фінансування якого прийняте в порядку, передбаченому цим законом [117, ст. 12].

В Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII (далі – Закон про наукову і науково-технічну діяльність) під грантом розглядаються фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній та безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження

наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту [109, ст. 1].

Закон України «Про культуру» від 14 листопада 2010 року № 2778-VI (далі – Закон України про культуру) визначає грант як фінансові ресурси, що надаються на безповоротній основі суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проєкту [107, ст. 1].

В розумінні Закону України «Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні» від 21 червня 2012 року № 4999-VI грант – це кошти Глобального фонду, що надаються основному реципієнту (основним реципієнтам) на безоплатній та безповоротній основі (безповоротна фінансова допомога) для здійснення цільових заходів у сфері профілактики та протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу в Україні та є благодійною допомогою [91, ст. 1].

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI (далі – Закон про благодійну діяльність) визначає благодійний грант як цільову допомогу у формі валютних цінностей, яка має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником [89, ст. 6].

Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» від 06 березня 2003 року № 601-IV визначає грант як грошові кошти (фінансові ресурси), що надаються на безоплатній, безпроцентній і безповоротній основі суб'єктам господарювання та фізичним особам за результатами конкурсного відбору, для реалізації програм, проєктів, заходів, а також для інституційної підтримки суб'єктів видавничої справи незалежно від форми власності [99, ст. 1].

Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI (далі – ПК України) визначає бюджетний грант як цільову допомогу у вигляді коштів або

майна, що надаються на безоплатній та безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проєкту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом [81, ст. 14]. Зазначається, що перелік надавачів бюджетних грантів визначає Кабінет Міністрів України. На сьогодні затверджений перелік надавачів бюджетних грантів регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку надавачів бюджетних грантів» від 18 серпня 2021 року № 867 і в зазначеному переліку закріплено лише один надавач, а саме державну установу «Український культурний фонд» [104, п. 1].

В деяких роз'ясненнях Державна фіскальна служба визначає грант як одноразову безповоротну цільову виплату фізичним і юридичним особам грошової суми або дарування обладнання, приміщення (як правило, з власних коштів та майна) громадянами і юридичними особами, у тому числі іноземцями, а також міжнародними організаціями, для проведення наукових досліджень, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, вжиття заходів екологічної безпеки та ліквідації наслідків екологічних катастроф, виконання творчих робіт, видання творів художньої, наукової освітньої, образотворчої, медичної та іншої літератури тощо [143, с. 10].

Підсумовуючи можна зазначити наступні спільні ознаки притаманні гранту як: безоплатність, безповоротність, цільове спрямування гранту на реалізацію проєкту в тій чи іншій сфері. В свою чергу реалізація проєкту передбачає наявність певного строку використання грошових коштів. Щодо предмету гранту, то законодавець визначає його і як фінансові ресурси, кошти, грошові кошти, майно.

Відтак, ознака безоплатності характеризується відсутністю зустрічних вимог у надавача такої допомоги. Відповідно до положень Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV (далі – ЦК України) безоплатна передача може стосуватися таких правовідносин як безоплатна передача майна в користування так і безоплатне відчуження цього майна. Відносини з безоплатного

відчуження майна регулюються в рамках інституту дарування [136].

Предметом договору дарування (дарунком) можуть бути рухомі речі, в тому числі гроші й цінні папери, нерухомі речі, а також майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому [136, ст. 718]. Особливим видом договору дарування є договір пожертви. В свою чергу пожертвою є дарування нерухомих і рухомих речей, зокрема, і цінних паперів, фізичним особам, юридичним особам, державі Україна, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети [136, ст. 729].

Відтак, пожертва загальні положення про яку закріплені в ЦК України містять відміну від договору дарування ознаку, а саме наперед обумовлену мету спрямування предмету пожертви. В свою чергу, аналізуючи зазначені визначення гранту можна зазначити, що законодавцем також передбачається надання грантів на наперед обумовлену мету. Проте саме у випадку з надання гранту, специфічною особливістю є його спрямування на реалізацію проекту. Відтак, відповідно до положень Закону України про Український культурний фонд грант надається для реалізації проекту [117, ст. 12]. В Законі України про культуру зазначається що грант надається на безповоротній основі суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проекту [107, ст. 1]. Закон Про благодійну діяльність визначає що благодійний грант має бути використаний бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником [89, ст. 6].

Розглянемо як визначається термін проєкт. Відтак проєкт (від лат. *projectus* – кинутий уперед) – це обмежена в часі, ресурсах та вимогах якості унікальна сукупність процесів, направлена на створення нової цінності.

Залежно від сфери здійснення проєкту виділяють кілька типів проєктів:

- технічний проєкт – направлений на створення нового продукту;
- організаційний проєкт – направлений на створення або реорганізацію організації;
- соціальний проєкт – направлений на отримання певного соціального ефекту.

Також існують змішані проєкти, що являють собою різні комбінації основних типів проєктів. Залежно від масштабу виділяють наступні типи проєктів:

– малі проєкти, мають бюджет до 0,5 млн євро; при здійсненні таких проєктів застосовують спрощені процедури формування команди проєкту та управління проєктом;

– середні проєкти, мають бюджет до 0,5 млрд євро;

– мегапроєкти, мають бюджет більше 0,5 млрд євро.

Проєкти також поділяються залежно до часу реалізації (короткострокові, довгострокові), за країнами учасників проєкту (національні та міжнародні) тощо [120].

Визначення терміну проєкт також міститься і в Законі України про Український культурний фонд, відтак, під ним у цьому законі розуміється діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на створення певного культурного продукту, культурного блага чи культурної послуги (їх сукупності); продукту чи послуги (їх сукупності) національного музичного продукту; продукту чи послуги (їх сукупності) з культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму; продукту чи послуги (їх сукупності) з основної економічної діяльності за видами, що належать до креативних індустрій, затвердженими Кабінетом Міністрів України, або інституційна підтримка юридичних осіб, спрямована на забезпечення стабільної діяльності юридичних осіб та їх розвитку в умовах дії запроваджених відповідно до законодавства обмежень господарської діяльності, зумовлених запровадженням воєнного чи надзвичайного стану, з метою досягнення чітко визначених цілей у межах визначеного кошторису (бюджету) та здійснення якої вимагає вчинення в узгоджені строки дій, передбачених укладеною з Українським культурним фондом угодою [117, ст. 3].

Таким чином, рисами проєкту є його цільове спрямування, тобто така діяльність спрямовується на досягнення наперед обумовлених результатів, при чому, така реалізація має обмежений період в часі. В свою чергу, діяльність з реалізації проєкту також обумовлює і необхідність контролю за його виконанням, зокрема стосовно фінансування та часових рамок його реалізації.

Тож відмінністю гранту від пожертви є його надання саме на певний строк, що в свою чергу обумовлюється реалізацією проєкту, на який він надається. Надання пожертви має лише цільове спрямування та необмежене її використання певними строками обумовленими реалізацією проєктів.

Як вже зазначалось, стосовно предмету гранту законодавець не дає однозначного визначення, наприклад в Законі про наукову і науково-технічну діяльність зазначається, що предметом гранту можуть бути фінансові чи інші ресурси. Бюджетний грант в ПК України визначається як цільова допомога що може надаватись у вигляді коштів або майна. В інших перелічених нормативно-правових актах зазначається, що він може надаватись у формі валютних цінностей, коштів, грошових коштів. З огляду на це пропонуємо розглянути це більш детально.

Визначення гранту як фінансових ресурсів зустрічається в Законі України про Український культурний фонд, в Законі про наукову і науково-технічну діяльність, в Законі України про культуру. В свою чергу, слід зазначити, що єдиного визначення що є фінансовими ресурсами наразі немає.

Однією із поширених точок зору є сприйняття фінансових ресурсів як грошових коштів. Як зазначає Н. О. Рибалко, це обумовлено призначенням фінансових ресурсів. Фінансові ресурси мають матеріально задовольняти потреби підприємства, забезпечувати неперервність його функціонування. Тобто фінансові ресурси – це засоби платежу. Тому твердження, що фінансові ресурси – це грошові кошти було вірним саме на початковому етапі існування економічної науки. На даний період суспільство має цілий комплекс способів розрахунків без використання грошей, тому визначення фінансових ресурсів як грошових коштів є обмеженим та не відповідає сучасним економічним умовам, в яких функціонують підприємства [122, с. 29].

В свою чергу, існує інша позиція науковців, які пропонують за доцільне трактувати фінансові ресурси як сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, сформованих у процесі господарської діяльності та отриманні ззовні призначені для виконання фінансових зобов'язань і процесів фінансування відтворення

підприємства. Під грошовими коштами слід розуміти гроші у національній або іноземній валюті. Відтак, грошові кошти не є тотожними фінансовим ресурсам, а становлять лише їх частину та є найліквіднішим активом підприємства, включаючи готівку в касі, кошти на банківських рахунках в банках, депозити та електронні гроші [29, с. 135].

На нашу думку більш доречним є визначення фінансового ресурсу саме як коштів, що перебувають у розпорядженні підприємств і призначені для виконання ними певних фінансових зобов'язань. Відповідно до абз. 25 ч. 5 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року № 2121-III кошти – це гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент [87, ст. 2].

В свою чергу еквіваленти грошових коштів – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості. Прикладом еквівалентів грошових коштів можуть бути такі високоліквідні цінні папери, як депозитні сертифікати, облігації, акції та інші. Таким чином, визначаючи грант як фінансовий ресурс, законодавець відносить до нього не тільки грошові кошти (у національній чи іноземній валюті), але також їх еквіваленти.

На нашу думку, зазначення що еквіваленти грошових коштів можуть бути предметом гранту не відповідає сутності такого фінансування. Відтак, грант надається на реалізацію певного проєкту, який в свою чергу має обмежений строк реалізації у часі. В свою чергу, еквіваленти коштів як вже зазначалось являють собою короткострокові високоліквідні інвестиції. Під короткостроковим мається на увазі період у три місяці з моменту придбання інвестиції, що залишився до її погашення. Еквіваленти коштів служать для короткострокових грошових зобов'язань, а не для інвестицій або інших цілей. Таким чином, інвестиція визначається здебільшого як еквівалент грошових коштів тільки в разі короткого строку погашення, наприклад протягом трьох місяців чи менше з дати придбання [29, с. 136]. В свою чергу характерна ознака гранту це його надання на певний строк, для реалізації певного проєкту. Строк реалізації проєкту

визначається в договорі з надання гранту, обумовленість еквівалентів коштів у їх погашенні в короткий строк не завжди може збігатися з намірами сторін стосовно запланованого строку реалізації запланованого проекту.

Зовсім іншого підходу законодавець додержується в Законі про благодійну діяльність де було розмежовано благодійну пожертву та благодійний грант та визначено що предметом благодійного гранту є валютні цінності. На нашу думку, таке розмежування є цінним джерелом переосмислення що є предметом гранту.

Відтак, Закон України «Про валюту та валютні операції» від 21 червня 2018 року № 2473-VIII (далі – Закон України про валюту та валютні операції) хоч і не містить визначення терміну валютні цінності, проте перелічує види майна, які відносяться до валютних цінностей. Так, валютними цінностями є національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали [90, ст. 1].

До іноземної валюти відповідно до Закону України про валюту та валютні операції належить:

а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті;

в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах.

До національної валюти (гривні) належать:

а) грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України,

а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні;

в) електронні гроші, номіновані у гривні;

г) цифрові гроші Національного банку України.

Визначення терміну банківські метали міститься в Законі України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18 листопада 1997 року № 637/97-ВР: банківські метали – це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів [96, ст. 1].

Слід зазначити, що валютні цінності є поняттям значно вужчим ніж фінансові ресурси, адже вони не передбачають надання гранту у вигляді еквіваленту коштів. В свою чергу валютні цінності передбачають надання гранту в національній, іноземній валюті та у вигляді банківських металів. Стосовно банківських металів, слід зазначити, що зокрема, йдеться про відкриття депозитів в банківських металах. Відтак, в цьому випадку використанню підлягатиме інвестиційний дохід від такого депозиту. Крім того, його використання буде обумовлене строком депозиту, відповідно до умов банківського вкладу. В свою чергу, специфіка гранту полягає у тому, що витратам підлягає його основний капітал, а строк використання визначається сторонами.

Щодо можливості надання гранту у вигляді майна слід зазначити наступне. Відтак майно за положеннями ЦК України поділяється на рухоме та нерухоме, гроші, їх еквіваленти належать до рухомого майна. В свою чергу, в деяких визначення гранту йдеться про те, що він може надаватись у вигляді інших ресурсів, або зазначається, що він може надаватись у вигляді коштів та майна. Це дає підстави припустити що законодавець також розглядає можливість надання гранту у вигляді нерухомого майна. На нашу думку, надання гранту в якості

нерухомого майна є помилковим. З огляду на те, що відносини з надання гранту характеризуються безоплатністю, тобто відсутністю зустрічних вимог зі сторони надавача гранту, такі відносини було проаналізовано в рамках відносин з безоплатного відчуження майна, що регулюються в рамках інституту дарування, зокрема такого його виду як пожертва.

В свою чергу, на нашу думку, більш доречним є визначення предмету гранту як грошових коштів. І хоча визначення що є грошовими коштами в чинному законодавстві немає, визначення коштів в абз. 25 ч. 5 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року № 2121-III кошти – це гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент дає підстави стверджувати, що під грошовими коштами мається на увазі кошти у національній або іноземній валюті [87, ст. 2].

Підсумовуючи, можна зазначити, що така ознака гранту як безоплатність та цільова спрямованість дозволяє розглядати його в системі інституту дарування, зокрема як різновид пожертви. В свою чергу, специфічна відмінність гранту від пожертви полягає у наступному: його предметом є виключно грошові кошти; грант надається не тільки на певну мету, але й на реалізацію певного проєкту, який в свою чергу має обмежений строк його реалізації; грант надається на безоплатній основі, в свою чергу, у відносинах з надання грантів, суб'єкт надання грантів може отримувати вигоду, яка хоч і не матиме грошовий вираз, а може розкриватись через забезпечення репутації грантодавця, або можливості просування власних політичних ідей. Відтак грант надається на реалізацію певних проєктів, і для того щоб отримати фінансування отримувач грантів нерідко має підлаштовувати свою діяльність відповідно до діяльності того чи іншого надавача такої допомоги. Тож, надавач такої допомоги може мати корисливий мотив, впливаючи на ті чи інші зміни які будуть відбуватись в рамках реалізації проєктів.

З огляду на вищезазначені особливості гранту, пропонуємо його наступне визначення: грант – це грошові кошти надані на безоплатній і безповоротній основі державою, міжнародними організаціями, юридичними та (або)

фізичними особами, у тому числі іноземними з метою реалізації проєкту протягом визначеного грантодавцем строку.

Слід зазначити, що якщо йдеться про відносини де підставою надання грантів є міжнародний договір і отримувачем грантів є держава Україна, а надавачем, наприклад, уряд іноземної держави, то такі відносини регулюються в рамках міжнародної технічної допомоги, а грант є видом такої допомоги.

Відтак, відносини із залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги регулюються Порядком залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 153 (далі – Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги). Відповідно до зазначеної постанови, міжнародна технічна допомога це – фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [116, п. 2].

Таким чином, підставою для надання міжнародної технічної допомоги є відповідний міжнародний договір та, зокрема, така допомога має спрямовуватись на підтримку держави Україна. В преамбулі Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги зазначається, що дія цього порядку не поширюється на проєкти (програми), які спрямовані на підтримку розвитку інститутів громадянського суспільства, в частині визначення бенефіціара та його участі в процесі залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги.

В свою чергу, бенефіціарами такої допомоги відповідно до п. 2 Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги є центральний орган виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна, Київська, Севастопольська міська держадміністрація, до компетенції яких належить формування та/або реалізація державної політики у відповідній галузі чи регіоні, де передбачається впровадження проєкту (програми), що заінтересована в результатах виконання проєкту (програми),

виконавчий орган місцевого самоврядування, юрисдикція якого поширюється на територію реалізації проєкту (програми), Секретаріат Кабінету Міністрів України, Офіс Президента України, комітети та Апарат Верховної Ради України, Національний банк, Верховний Суд, вищі спеціалізовані суди, Національне антикорупційне бюро, Рахункова палата, інші державні органи [116, п. 2].

У п. 3 постанови зазначається, що міжнародна технічна допомога може залучатись у вигляді:

- будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні;
- робіт і послуг;
- прав інтелектуальної власності;
- фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті;
- інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій [116, п. 3].

Таким чином, грант розглядається як вид міжнародної технічної допомоги, який може надаватись у національній чи іноземній валюті. Відносини із надання та отримання міжнародної технічної допомоги мають місце там де бенефіціаром такої допомоги є держава Україна, а надавачем – іноземна держава, уряд та уповноважені урядом іноземної держави органи або організації, іноземний муніципальний орган або міжнародна організація, що надають міжнародну технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України.

Крім того, надання міжнародної технічної допомоги надається на виконання проєкту, який в цій постанові визначається як документ, яким визначаються спільні дії учасників проєкту (партнерів з розвитку, виконавців, бенефіціарів, реципієнтів), а також ресурси, необхідні для досягнення цілей надання міжнародної технічної допомоги, у тому числі співфінансування з інших джерел, протягом установлених строків. Також проєкти (програми) підлягають обов'язковій державній реєстрації. Слід зазначити, що наразі Уряд України знаходиться в пошуках оптимальної моделі взаємодії з партнерами з розвитку. Так, Секретаріатом Кабінету Міністрів України у 2020 році було

ініційовано створення трирівневої системи координації та залучення міжнародної технічної допомоги. Ця система складає три взаємозалежні рівні, найвищий з яких складає Форум «Партнерство з розвитку», на якому за участі Прем'єр-міністра України та представників партнерів з розвитку (донорів) визначаються стратегічні напрямки залучення міжнародної технічної допомоги. Метою другого рівня координації, який має назву «Стратегічна платформа» є моніторинг реалізації проектів та їх відповідність визначеним на третьому рівні стратегічним пріоритетом. Третій рівень який «Секторальні робочі групи» безпосередньо пов'язаний з реалізацією проектів міжнародної технічної допомоги. Ці групи створюються за стратегічними напрямами, які були визначені першим і другим рівнем та очолюються керівниками органів центральної виконавчої влади. Саме на засіданнях секторальних робочих груп піднімаються питання щодо формування потреб у залученні міжнародної технічної допомоги, відбувається комунікація з партнерами з розвитку щодо реалізації конкретних проектів міжнародної технічної допомоги, зокрема залучається громадський сектор [116].

Підсумовуючи, слід зазначити, що в рамках цивільно-правових відносин грант розглядається як різновид пожертви, основні положення про яку закріплені в ЦК України. В свою чергу якщо підставою надання грантової допомоги є міжнародний договір та суб'єктом його надання є, наприклад, іноземний уряд, а отримувачем – держава Україна, то в цих випадках грант є видом міжнародної технічної допомоги. Зазначені відносини мають регулюватись наявними міжнародними договорами та національним законодавством, до якого належить Порядок про залучення та використання міжнародної технічної допомоги.

1.2 Приватноправові засади регулювання благодійної діяльності

Ефективне протистояння військовому вторгненню росії 24 лютого 2022 року на територію України не було б можливе без численної кількості

ініціатив інститутів громадянського суспільства, направлених на надання допомоги внутрішньо-переміщеним особам, Збройним силам України. Крім того, важливу роль у протистоянні агресору відіграє діяльність інститутів громадянського суспільства які займаються благодійною діяльністю. З огляду на це, в цьому підрозділі буде розглянуто правове регулювання благодійної діяльності зокрема, буде приділено увагу особливим характеристикам такого виду благодійної діяльності як надання благодійних грантів, який розглядається як різновид гранту, загальні положення про який були сформовані в попередньому підрозділі.

Наразі економічно розвинуті європейські країни мають усталеними традиції благодійництва. Європейські держави визнають, що інститути громадянського суспільства ефективно доповнюють обов'язки держави, зокрема вони здібні виявляти та реагувати на соціальні потреби набагато швидше. Крім того, в своїй діяльності інститути громадянського суспільства можуть залучати додаткові кошти, що в свою чергу дозволяє економити державні кошти, а також мобілізувати більшу ширшу фінансову підтримку. Однак, непроста українська історія та постійний вплив інших країн обумовив те, що питання благодійної діяльності залишалось на другому плані, як таке, що не відповідає викликам часу. Тому, фактично тільки починаючи з проголошення незалежності, Україна почала заново робити кроки до побудови громадянського суспільства та відновлення культури благодійної діяльності.

Правове регулювання благодійної діяльності було вперше здійснено Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР (далі – Закон про благодійництво) [88]. Однак, в реаліях економічної кризи поява нового законодавчого підґрунтя не сприяла в повній мірі ефективній реалізації благодійної діяльності. Необхідність постійного внесення змін та численна критика його норм стали підставою для розробки і прийняття нового Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI (далі – Закон Про благодійну діяльність) [89].

Закон Про благодійну діяльність визначив благодійну діяльність як

добровільну особистої та/або майнову допомогу для досягнення визначених цим законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [89, ст. 1].

В свою чергу деякі науковці в своїх працях надають власні визначення що є благодійною діяльністю.

Так, В. О. Чепурнов, серед ознак благодійної діяльності виділяє: безоплатність, добровільність, усвідомленість, цільовий (вибірковий) характер та виходячи з них надає власне визначення поняттю благодійна діяльність – це добровільна, усвідомлена, безкорислива діяльність громадян та юридичних осіб з метою безоплатного або на умовах популяризації винятково свого імені (найменування), торговельної марки надання набувачам необхідної майнової, гуманітарної, організаційної та іншої допомоги [138, с. 7]. Цікавим видається розмежування науковцем ознаки добровільності та усвідомленості, на нашу думку, будь-які дії, які здійснюються добровільно характеризуються як такими, що усвідомлені. Проте, можливо тут йдеться про застереження участі у відносинах фізичних осіб, визнаних судом недієздатними, які, відповідно не здатні усвідомлювати свої дії.

На думку Я. М. Буздуган ні Закон про благодійництво, ні Закон про благодійну діяльність не розкривають до кінця сутність благодійної діяльності. Науковець надає власне визначення такої діяльності як добровільної, безкорисливої, неприбуткової, цілеспрямованої діяльності організованих суб'єктів із надання фінансової, матеріальної, організаційної допомоги їй набувачам, а також безоплатного надання послуг, що здійснюються з метою покращення матеріального й морального стану окремих осіб та соціально-культурного розвитку, а благодійництво – це добровільна, безкорислива усвідомлена пожертва, що не має постійного характеру та здійснюється у формі фінансової, матеріальної допомоги чи наданої послуги із метою покращення матеріального та морального стану її набувача [10, с. 53].

О. В. Тищенко визначає благодійну діяльність як добровільну безкорисну

(безоплатну) діяльність фізичних та (або) юридичних осіб, що полягає у передаванні фізичним та (або) юридичним особам майна, у тому числі коштів, у безоплатному виконанні робіт, наданні послуг, іншої соціальної підтримки [129, с. 114].

Що стосується сучасного західноєвропейського законодавства, як зазначає Р. А. Сербін, то воно, як правило, не надає визначення, обмежуючись простим переліком юридичних ознак, які лежать в основі цього поняття. Наприклад, відповідно до норм англійського закону благодійною вважається та діяльність, яка, по-перше, служить всьому суспільству або значній його частині; по-друге, переслідує встановлені в законі благодійні цілі [125, с. 414].

На нашу думку, надане визначення благодійної діяльності в Законі про благодійну діяльність цілком відповідає сутності такого виду діяльності та не потребує внесення змін. Крім того, як наслідок військового вторгнення росії у 2014 році благодійна діяльність була глибоко переосмислена. Більш того, без активної участі волонтерів, інститутів громадянського суспільства загалом, уряд та військові опинилися б у ще більш складній ситуації. В свою чергу, як наслідок повномасштабного вторгнення росії у 2022 році з'явилися численні приклади успішних благодійних акцій ініційованих як пересічними громадянами так і представниками інститутів громадянського суспільства на користь Збройних сил України, внутрішньо переміщеним особам.

Окрему увагу слід звернути на перелік цілей та сфер закріплених в Законі про благодійну діяльність. Відповідно до ст. 3 Закону про благодійну діяльність сферами благодійної діяльності є:

- 1) освіта;
- 2) охорона здоров'я;
- 3) екологія, охорона довкілля та захист тварин;
- 4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- 5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога;

б) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності;

7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини;

8) наука і наукові дослідження;

9) спорт і фізична культура;

10) права людини і громадянина та основоположні свободи;

11) розвиток територіальних громад;

12) розвиток міжнародної співпраці України;

13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України;

14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні;

15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану [89, ст. 3].

Відтак, В. Л. Згурська зауважує, що низка країн відмовилася від чіткого визначення переліку, тоді як в Україні встановлено 15 основних напрямів такої діяльності, які конкретизуються у статуті відповідної благодійної організації [35, с. 506].

На думку І. І. Шпуганич з урахуванням загально дозвільного принципу правового регулювання доцільно встановити відкритий перелік сфер здійснення благодійної діяльності та закріпити положення, відповідно до якого забороняється проводити благодійну діяльність для цілей та у сферах, що суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі, а також чинному законодавству України, зокрема, спрямовані на приниження честі та гідності особи, посягання на права та свободи людини, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, пропаганду війни, насильства, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки тощо [141, с. 3].

Стосовно досвіду інших країни, наприклад в Німеччині, податковим законодавством закріплено напрямки діяльності, здійснюючи які організація може отримувати певні податкові пільги. В свою чергу, такі напрямки поділені на: суспільно-корисні цілі, до яких належить:

- 1) розвиток науки та досліджень;
- 2) покращення громадського здоров'я, зокрема профілактика та боротьба з інфекційними хворобами;
- 3) допомога молоді та літнім людям;
- 4) розвиток мистецтва та культури;
- 5) сприяння охороні та збереженню історичних пам'яток;
- 6) розвиток виховання, освіти дорослих і професійної підготовки;
- 7) сприяння охороні природи та управлінню ландшафтом у розумінні федерального закону про охорону природи та законів земель про охорону природи, охорони навколишнього середовища, берегової оборони та захисту від повеней;
- 8) просування захисту тварин;
- 9) підвищення добробуту в'язнів і колишніх ув'язнених;
- 10) просування рівних прав жінок і чоловіків та ін.

Окремо від суспільно-корисних напрямків надається перелік цілей благодійної діяльності, зокрема вважається, що організація служить благодійним цілям, якщо її діяльність спрямована на альтруїстичну підтримку осіб: 1) які через свій фізичний, психічний або емоційний стан залежать від допомоги інших, або 2) чиї доходи не перевищують чотирикратну стандартну ставку соціальної допомоги [155, с. 153].

Як бачимо, в податковому законодавстві Німеччини існує певна диференціація цілей на суспільно корисні, благодійницькі, релігійні.

Відповідно до швейцарського законодавства фонди або асоціації, переслідуючи суспільно корисні цілі (*d'utilité publique*), звільняються від сплати податку на прибуток. Саме визначення суспільно корисної цілі (*d'utilité publique*) має відповідати альтруїстичній діяльності, яка служить громадському благу. На практиці звільнення від сплати податків надається компетентним

податковим органом при дотриманні чотирьох умов:

- 1) дотримання цілі, що представляє суспільний інтерес;
- 2) члени, і особливо члени правління, повинні слідувати безкорисливій меті;
- 3) слід ефективно здійснювати благодійну діяльність;
- 4) кошти надані на безповоротній основі віднесені до такої діяльності [159, с. 380].

Стосовно досвіду інших країн, зазначено, що в деяких країнах, таких як Боснія, Болгарія, законодавство про організації громадянського суспільства безпосередньо визначає статус суспільної користі.

Альтернативний підхід полягає у прийнятті спеціального окремого законодавства про суспільну користь. Зазвичай він застосовується у країнах, де асоціації, фонди та інші організації, які можуть набути цього статусу, регулюються окремими законами. Наприклад Угорщина ухвалила законодавство про суспільні блага у 1997 році, Польща ухвалила закон про суспільно-корисну діяльність та волонтерство у 2003 році, а у 2004 році Латвія ухвалила закон про суспільно-корисні організації. Відтак, в Угорщині в окремому законодавстві про суспільну користь перераховано 22 різні сфери, включаючи охорону здоров'я, наукові дослідження, освіту та культуру [153].

На нашу думку, закріплені сфери благодійної діяльності в ст. 3 Закону про благодійну діяльність потребують перегляду стосовно їх можливої диференціації на суспільно-корисні та благодійницькі [89, ст. 3].

Крім того, можливо розглянути закріплення цих сфер в податковому законодавстві України. Тобто відмовитись від критерію розподілу прибутку та поділу на прибуткові та неприбуткові організації, а закріпити сприятливі податкові режими для юридичних осіб приватного права які бажають займатися суспільно-корисною діяльністю або благодійною діяльністю.

Окремої уваги на нашу думку також заслуговує сфера благодійної діяльності закріплена п. 15 ст. 3 Закону про благодійну діяльність як «сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у

надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану». Відтак, така сфера не завжди може сприйматися іноземними благодійниками як благодійна діяльність. Адже, наприклад, купівля українською благодійною організацією військового спорядження для Збройних сил України в кінцевому результаті буде використовуватись для фізичного знищення агресора. Така діяльність може не завжди відповідати мандату іноземних благодійників, які в більшості випадків мають альтруїстичні уявлення про благодійну діяльність [89, ст. 3].

Проте наразі діяльність українських інститутів громадянського суспільства, зокрема благодійних організацій, в своїй більшості має мілітарний характер, тобто допомога такої організації спрямовується на надання підтримки саме Збройним силам України. До таких прикладів слід віднести діяльність таких благодійних фондів як «Повернись живим» або «Фонд Серія Притули».

Відтак у квітні 2022 року благодійний фонд «Повернись живим» став першим в Україні благодійним фондом який отримав відповідну ліцензію від Державної служби експортного контролю України на імпорт товарів військового призначення, у тому числі летальної зброї з-за кордону. Отримавши такий дозвіл, Головне управління розвідки України звернулося до благодійного фонду з проханням придбати комплекс *Bayraktar*. 26 липня 2022 року фонд придбав безпілотний авіаційний комплекс *Bayraktar* TB2 загальною вартістю \$16 502 45016 безпосередньо у турецької компанії *Baykar* [53].

Крім того, благодійним фондом «Повернись живим» було започатковано фандрейзингову кампанію «*Revenge for*» спрямовану більше на іноземних благодійників де кожен, хто бажає підтримати українську армію, може замовити напис на снаряді та отримати фотозвіт до того, як він буде використаний проти військових сил росії. Такі прецеденти обумовлюють переосмислити сфери благодійної діяльності, і якщо для країни яка знаходиться в стані війни це зробити легше, для іноземних благодійників це може зайняти певний час [154].

В ст. 5 Закону про благодійну діяльність законодавець розкриває дев'ять видів благодійної діяльності. Деякі перелічені види конкретизуються в подальших статтях, зокрема надається визначення такому виду як публічний

збір благодійних пожертв [89, ст. 7], більш відомий серед представників громадянського суспільства як фандрейзинг.

Виходячи зі змісту ст. 7 Закону про благодійну діяльність, можна виділити наступні ознаки публічного збору пожертв:

- 1) така діяльність є добровільною;
- 2) може здійснюватися особами, від імені благодійної організації; на користь благодійної організації від власного імені; на користь інших бенефіціарів (крім благодійних організацій);
- 3) має цільовий характер та надається для досягнення визначених в законі цілей;
- 4) допомога може надаватися у формі коштів або майна;
- 5) оголошення про збір коштів адресовано невизначеному колу осіб, та може бути здійснено із використанням засобів електронного зв'язку або телекомунікації, у тому числі благодійного телекомунікаційного повідомлення;
- б) між особою, яка здійснює збір благодійних пожертв та бенефіціаром має бути укладений відповідний контракт (договір), який повинен визначати, зокрема, цілі, місце і строк збору коштів або іншого майна, порядок їх використання та порядок загального доступу до фінансових звітів благодійної організації, відповідальність сторін у разі порушення контракту (договору) або порядку використання пожертв [89, ст. 7].

В. Г. Жорнокуй зазначає, що цивільне законодавство України виходить з постулату про те, що орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень (ч. 3 ст. 92 ЦК України). Категорії добросовісність і розумність є поширеними у цивільному праві (ст. 12, 23, 330 та інших ЦК України) та мають прямий вплив на представництво інтересів організацій їх посадовими особами, для яких ці поняття зумовлюють напрацювання оптимальних рішень у межах корпоративного управління. Змістовно ці обов'язки мають загальні риси з обов'язками лояльності (*duty of loyalty*) і необхідного ступеня турботливості

(*duty of care*), що напрацьовані у країнах загального права. Незважаючи на те, що у правопорядку України обов'язок лояльності та обов'язок турботливості прямо не закріплені у нормах права, змістовно їх ідея розкривається через основоположні принципи цивільного права і охоплюється категоріями розумності і добросовісності, що мають оціночний характер. Їх наповнення у конкретних правовідносинах здійснюється не лише нормами права, але й правозастосовною практикою. Важлива особливість цих понять у тому, що вони проявляються лише у справах, контактах з іншими членами юридичної особи; розумність і добросовісність – це чия-небудь поведінка у конкретній життєвій ситуації [33, с. 44].

Слід зазначити також, що з поширенням інформаційних технологій популярними інструментами публічного збору коштів стали платформи потокових відео трансляцій (наприклад платформа *Twitch*, яка зосереджена на трансляції відеоігор та кіберспортивних змагань). І хоча, на перший погляд, у діяльності фізичних осіб зі збору коштів на цій платформі є і визначення мети (яка цілком може відповідати приписам Закону про благодійну діяльність), і таке повідомлення адресується до невизначеного кола осіб, за відсутності відповідного договору про публічний збір пожертв із бенефіціаром такої допомоги, ця діяльність підпадає під ознаки підприємницької діяльності.

Поряд з публічним збором пожертв, в Законі про благодійну діяльність закріплено також і такі види як проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом.

Відтак, відповідно до п. 7 ст. 7 Закону про благодійну діяльність положення про публічний збір благодійних пожертв застосовуються до публічного продажу майна від імені або на користь благодійних організацій (публічних торгів, конкурсів, аукціонів тощо) [89, ст. 7]. Тому, проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів можна розглядати як специфічні види публічного збору пожертв.

М. С. Алябішев визначає аукціон як заснований на конкуренції спосіб придбання права на укладення договору тим з учасників торгів, який

запропонує більш високу ціну, ніж інші учасники. Предметом аукціону можуть бути не тільки речі, майно та майнові права, але й результати робіт, послуги, результати інтелектуальної творчої діяльності, інформація, інші матеріальні й нематеріальні блага, якщо законодавством вони не виключені із цивільного обороту. Договір про проведення аукціону є консенсуальним і двостороннім, і укладається між організатором аукціону і його учасниками [1, с. 9]. Обов'язковим є зазначення в договорі між організатором аукціону та набувачем благодійної допомоги мети збору таких коштів.

Стосовно проведення негрошових лотерей, слід звернути увагу, що визначення що є негрошовою лотереєю в законодавстві відсутнє.

Відповідно до п. 2 ст. 1 Закону України «Про державні лотереї України» від 06 вересня 2012 року № 5204-VI (далі – Закон України про державні лотереї), лотерея – це масова гра, незалежно від її назви, умовами проведення якої передбачається розіграш призового (виграшного) фонду між її учасниками і перемога в якій має випадковий характер, територія проведення (розповсюдження) якої поширюється за межі однієї будівлі (споруди), незалежно від способу прийняття грошей за участь у такій грі. В цій же статті конкретизується, що приз (виграш) – кошти, майно, майнові чи немайнові права, які підлягають виплаті (видачі) учаснику у разі його виграшу в державну лотерею відповідно до оприлюднених умов її проведення. Для участі в лотереї, відповідно до п. 7 ст. 1 учасники сплачують ставку, тобто плату за одноразову участь у розіграші державної лотереї чи її окремого тиражу [98, ст. 1].

З огляду на це, видається незрозумілим, чи негрошова лотерея являє собою лотерею, де виграш не може надаватись у вигляді коштів, чи це лотерея, за участь у якій не потрібно платити кошти. В будь-якому випадку, відповідно до ст. 4 Закону України про державні лотереї встановлена заборона на організацію, рекламу, розповсюдження лотерей, які не мають статусу державних, а до суб'єктів, які організують або проводять на території України ігри, що відповідають визначенню лотереї, застосовуються фінансові санкції [98, ст. 4].

Ще однією новацією Закону про благодійну діяльність є закріплення

такого виду благодійної діяльності як благодійний сервітут. Відповідно до положень ст. 8 Закону про благодійну діяльність благодійники мають право встановлювати сервітути земельних ділянок або іншого нерухомого майна на користь благодійних організацій або інших бенефіціарів за умови їх використання для цілей благодійної діяльності. ЦК України поділяє сервітути на земельні та особисті. Підставою виникнення зобов'язань є юридичний факт, а саме цивільно-правовий договір [136, ст. 401, 402].

Т. В. Предчук серед істотних умов договору про встановлення сервітуту: виділяє: умови про об'єкт договору (земельна ділянка, природні ресурси або інше нерухоме майно); умови про предмет договору (дії з надання права користування об'єктом сервітуту); умови про строк (період у часі на який надається право користування об'єктом сервітуту, який встановлюється за домовленістю сторін). У разі, коли договір про встановлення сервітуту є оплатним, його істотною ознакою є ціна (плата за користування об'єктом сервітуту, яка встановлюється за домовленістю сторін). Зокрема, науковцем запропоновано у контексті істотних умов договору розглядати мету встановлення сервітуту (задоволення речових потреб сервітуарія, які не можуть бути задоволені в інший спосіб) [85, с. 23].

Окремо в Законі про благодійну діяльність серед видів благодійної діяльності також зазначаються благодійний грант та благодійна пожертва. Благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності. Благодійним грантом визнається цільова допомога у формі валютних цінностей, яка має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником [89, ст. 6].

Таким чином, ознаками благодійного гранту є його спрямування на цілі та сфери закріплені в Законі про благодійну діяльність, а також строковість його використання. Крім того, зазначається що предметом благодійного гранту є валютні цінності, які крім грошей у національній та іноземній валюті також включають банківські метали. На нашу думку предмет благодійного гранту

потребує переосмислення, зокрема пропонується використовувати термін грошові кошти, які включають гроші в іноземній та національній валюті. Також, слід зазначити, що вперше в Законі про благодійну діяльність благодійний грант було розглянуто як різновид благодійної пожертви. На нашу думку це також дає підстави стверджувати що слід розглядати грант саме як різновид пожертви, загальні положення про яку закріплені в ЦК України.

Поряд з цим, слід зазначити, що серед нововведень, які широко використовуються всесвітньо відомими благодійними організаціями, є отримання благодійних пожертв у формі криптовалюти. Деякі з найбільших у світі благодійних організацій, у тому числі Червоний Хрест та *United Way*, приймають криптовалюту. Щодо українського законодавства, яке регулює обіг віртуальних активів, то величезний крок було зроблено із підписанням Закону України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2012 року № 2074-IX (далі – Закон України про віртуальні активи).

Закон України про віртуальні активи визначив віртуальні активи як об'єкти цивільних прав, зокрема, власник криптовалюти має право володіти, користуватися та розпоряджатися, при цьому зміст таких прав дуже обмежений і включає лише перехід права власності. Крім того, Законом встановлено, що віртуальні активи не є засобом платежу в Україні та не можуть бути обмінені на товари та послуги [92, ст. 1]. У той час як закордонна практика показує тенденцію до розширення статусу та способів використання віртуальних активів, їхній правовий статус в Україні все ще дуже обмежений. Криптовалюти можуть бути пожертвовані, але їх використання з метою діяльності благодійних організацій потребує законодавчого закріплення та подальших досліджень.

М. В. Бернацький досліджуючи криптовалюти зазначає, що на сьогодні виступати мірою вартості криптовалюти поки що не можуть, оскільки сама вартість криптовалюти встановлюється через її прив'язку до однієї з резервних валют, таких як долар або євро. Криптовалюти можуть виступати як засіб обігу за умови згоди обох сторін на визнання оплати за товар або послугу криптовалютою належним виконанням сторони свого зобов'язання з оплати [4, с. 65].

Крім зазначених видів благодійної діяльності доволі поширеним способом в європейських країнах є залучення додаткових коштів завдяки відсоткової філантропії.

В Україні була зроблена спроба запровадити цей механізм, суть якого полягає в тому, що громадяни, сплачуючи податок з доходів, отримують право перерахувати певний відсоток на користь обраних ними неприбуткових організацій. Проте представлений в 2009 році проєкт Закону України «Про внесення змін до ПК України щодо підтримки неприбуткових організацій» від 10 лютого 2010 року № 6055, який би регулював механізми відсоткової філантропії був знятий з розгляду, у зв'язку із прийняттям ПК України [34].

Наступна спроба запровадження цього механізму була здійснена в 2015 році із розробкою та поданням до Верховної Ради України законопроєкту від 12 лютого 2015 року № 2122. Відтак, у проєкті Закону автори пропонували додати до ПК України визначення трансфер податку – право платника податку за наслідками звітного податкового року доручити органам контролю здійснити на користь однієї з неприбуткових організацій відрахування у розмірі 2 % від суми податку сплаченого платником за звітний рік. Проте, згаданий законопроєкт було відкликано у 2018 році у зв'язку із змінами в ПК України, які стосувалися оподаткування неприбуткових установ та організацій [41].

У зв'язку із введенням воєнного стану та необхідністю у налагодженні постійного фінансування організацій громадянського суспільства тема впровадження відсоткової філантропії знову набула своєї актуальності.

Відтак, у Верховній Раді України було зареєстровано два законопроєкти щодо запровадження механізму відсоткового відрахування для підтримки неприбуткових організацій: № 7500 зі змінами до ПК України; № 7501 зі змінами до Бюджетного кодексу України.

Законопроєктом № 7500 пропонується внесення таких змін до Податкового кодексу:

1) запровадження поняття «відсоткове відрахування», яке означає частину Податок з доходу фізичних осіб (далі – ПДФО), сплаченого за попередній

податковий (звітний) рік, що не перевищує встановлений ПК України розмір та може бути перерахована відповідним платником податків на користь однієї або двох неприбуткових організацій в порядку та на умовах, визначених ПК України.

За новою ст. 178-1 ПК України платник податку матиме право відрахувати частину податку, сплаченого протягом або за результатами попереднього податкового (звітного) року, на користь однієї або двох неприбуткових організацій за власним вибором.

Для цілей цієї статті платником податків є фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи відповідно до пп. 162.1.1. ПК України, а також фізичної особи підприємця, доходи якої від провадження господарської діяльності оподатковуються відповідно до статті 177 ПК України. У разі відрахування частини податку на користь однієї неприбуткової організації, частина податку, що відраховується, становить 2% від суми податку, сплаченого протягом або за результатами попереднього податкового (звітного) року. У разі відрахування частини податку на користь двох неприбуткових організацій, частина податку, що відраховується, становить 1% від суми податку, сплаченого протягом або за результатами попереднього податкового (звітного) року на користь кожної неприбуткової організації відповідно [16].

На нашу думку, у разі прийняття відповідних змін до ПК України подальших змін потребуватиме і Закон про благодійну діяльність в частині зазначення такого виду благодійної діяльності як відсоткове відрахування.

В свою чергу, такий механізм фінансування благодійних організацій вже давно зарекомендував себе в країнах Європи. Так, відсотковий механізм дозволяє кожному платнику податків призначати певний відсоток податку, наразі такі закони прийняли наступні країни: Угорщина (1% для суспільно-корисних організацій і 1% для релігійних організацій від податку на доходи фізичних осіб), Польща (1% від податку на доходи фізичних осіб), Литва (2% від податку на доходи фізичних осіб) та Румунії (2% від податку на доходи фізичних осіб) [149].

Поряд із видами благодійної діяльності Закон про благодійну діяльність

залишає поза увагою її форми.

На думку А. О. Гудзь, для внесення чіткості у законодавство необхідно було б закріпити окрему статтю із переліком форм благодійної діяльності, а саме: меценатство, волонтерство, гуманітарна допомога, донорство (і трансплантаційна діяльність), миротворча діяльність, місіонерство тощо з внесенням відповідних змін у статті спеціальних законів, присвячених по суті окремим формам благодійної діяльності, вказавши, що вони є формою, а не видом (різновидом) благодійної діяльності [20, с. 63].

Наразі в Законі про благодійну діяльність лише меценатство визначається як форма благодійної діяльності.

Відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо меценатської діяльності у сфері фізичної культури і спорту» від 2 червня 2021 року № 1520-IX меценатська допомога – це підтримка або сприяння у розвитку фізичної культури і спорту, що їх надає меценат фізичної культури і спорту фізичним та/або юридичним особами у видах і за напрямками, визначеними законом. Також цей закон визначає і види меценатської діяльності, до яких відносяться:

- безоплатна передача (пожертва) у власність бенефіціара будівель, приміщень, споруд, об'єктів незавершеного будівництва, земельних ділянок, транспортних засобів, коштів;

- безоплатне відступлення на користь бенефіціара майнових прав; закупівля і передача у власність бенефіціара спортивного обладнання, інвентарю, екіпірування, іншого майна, необхідних для здійснення діяльності у сфері фізичної культури і спорту;

- безоплатна передача бенефіціару доходів від майна та майнових прав;

- безоплатне надання послуг і виконання робіт меценатом спорту на користь бенефіціара [93].

На нашу думку також потребує закріплення в Законі про благодійну діяльність такі форми благодійної діяльності як волонтерство та гуманітарна допомога.

Стосовно конкретизації деяких форм благодійної діяльності у спеціальних законах, то відповідно до ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року № 3236-VI, волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. В цій же статті зазначається, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності [94, ст. 1].

Щодо волонтерської діяльності А. В. Матійчик зазначає, на уповільнений розвиток волонтерського руху в незалежній Україні значним чином вплинуло радянське минуле, в якому поняття волонтер не існувало у тому значенні, в якому воно використовувалось у світі, натомість у межах державної ідеології було розповсюджене поняття доброволець. Саме тому початок становлення української державності, першочерговість завдань з розбудови усіх галузей новоствореної держави у 1990-х рр. привели до того, що фактично до 2001 року в Україні не існувало жодного законодавчого акту, який би регламентував волонтерську діяльність. Також і до сьогодні відсутня систематизована статистична інформація з цього питання. На існування організацій волонтерського типу впливав Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року, який узагальнено і досить поверхово визначив принципи створення, функціонування, звітності громадських організацій, проте конкретизації щодо типів об'єднань громадян та специфіки їхньої діяльності не містив. Так, нині діючий Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає останню формою благодійної діяльності [61, с. 101–102].

Щодо гуманітарної допомоги, то відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV, гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог ст. 3 Закону про благодійну діяльність (в якій зазначаються сфери благодійної діяльності) [95, ст. 1]. Відмінним рисам благодійної та гуманітарної діяльності приділено увагу в підрозділі 1.3.

Тож на нашу думку, слід погодитись з Р. А. Сербін, що благодійна діяльність

за своїми властивостями є узагальнюючим поняттям до подібних видів діяльності. Водночас інші явища, крім спонсорства, має на меті вилучення комерційної вигоди, такі як меценатство, волонтерство, гуманітарна діяльність, тощо, є правовими формами сучасної благодійної діяльності [125, с. 86]. Тому, доцільним буде включення переліку форм благодійної діяльності до Закону про благодійну діяльність, до яких слід віднести: волонтерство, гуманітарну допомогу.

Цікавим видається і питання приналежності спонсорства до благодійної діяльності. Попри те, що в Законі про благодійництво спонсорство визначалось як специфічна форма благодійної діяльності, наразі прийнято вважати, що відмінною ознакою від благодійної діяльності у спонсорства є ознака корисливості, а саме, як зазначається в Законі України «Про рекламу» від 3 липня 1996 року № 270/96-ВР, популяризація виключно свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг [115 ст. 1].

Однак, у випадку із зазначенням найменування благодійника на товарах, які від нього надходять, розповсюджуються положення Правил маркування товарів, отриманих як благодійна допомога, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2005 року № 772 (далі – Правила). Відповідно до п. 2 вищезазначених Правил, маркування проводиться шляхом нанесення на етикетку, ярлик або безпосередньо на зовнішню чи внутрішню упаковку товару клейма «Благодійна допомога. Продаж заборонено». Під час маркування товарів благодійної допомоги може використовуватися символіка благодійної організації та благодійника [84, п. 2].

В Законі про благодійну діяльність також визначаються і суб'єкти благодійної діяльності, якими є благодійник та бенефіціар. Відповідно положень зазначеного закону, благодійник – це дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності. Бенефіціар – набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим законом [89, ст. 1].

Окрема увага суб'єктам надання та отримання грантів буде приділена в розділі 2 цього дослідження. Таким чином, здійснення благодійної діяльності інститутами громадянського суспільства відіграє важливу роль у протистоянні військовій агресії росії. Однак для того щоб підвищити позитивний ефект від такої діяльності Закон про благодійну діяльність потребує внесення змін, направлених на удосконалення форм, видів благодійної діяльності, а також сфер, в яких вона може здійснюватися.

1.3 Місце грантів та гуманітарної допомоги в підтримці інститутів громадянського суспільства та держави під час військової агресії росії

Від початку військового вторгнення росії важливу роль у підтримці держави Україна та інститутів громадянського суспільства відіграє цільове, безоплатне, безповоротне фінансування у вигляді грантів. В більшості випадків гранти надаються з-за кордону урядами іноземних держав, міжнародними організаціями, рідше приватним сектором, наприклад благодійними організаціями.

Слід зазначити, що наразі держава отримує найбільші суми грантів Україна в межах реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги. Як зазначалось в попередньому підрозділі, відповідно до положень Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги грант розглядається як вид міжнародної технічної допомоги у вигляді фінансових ресурсів що надається на реалізацію проєктів міжнародної технічної допомоги, які в свою чергу підлягають обов'язковій державній реєстрації.

Надавачами такої допомоги є партнери з розвитку, які відповідно до Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги визначаються як іноземна держава, уряд та уповноважені урядом іноземної держави органи або організації, іноземний муніципальний орган або міжнародна організація, що надають міжнародну технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України [116, п. 2].

Як отримувачів такої допомоги зазначений Порядок виділяє бенефіціарів

та реципієнтів. Відповідно бенефіціарами є – центральний орган виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна, Київська, Севастопольська міська держадміністрація, до компетенції яких належить формування та/або реалізація державної політики у відповідній галузі чи регіоні, де передбачається впровадження проєкту (програми), що заінтересована в результатах виконання проєкту (програми), виконавчий орган місцевого самоврядування, юрисдикція якого поширюється на територію реалізації проєкту (програми), Секретаріат Кабінету Міністрів України, Офіс Президента України, комітети та Апарат Верховної Ради України, Національний банк, Верховний Суд, вищі спеціалізовані суди, Національне антикорупційне бюро, Рахункова палата, інші державні органи. В свою чергу реципієнтами є фізична або юридична особа, який безпосередньо одержує міжнародну технічну допомогу згідно з проєктом (програмою) [116, п. 2].

Проаналізувавши зареєстровані проєкти міжнародної технічної допомоги з початку військового вторгнення росії у 2014 році можна зазначити наступне. З 2014 року ключовими секторами, куди партнери з розвитку спрямовували допомогу, були і залишаються:

- національна безпека і оборона;
- ядерна безпека;
- урядування та громадянське суспільство;
- охорона здоров'я;
- освіта і наука;
- енергетика та енергоефективність;
- банківський та фінансовий, аграрний сектори;
- регіональний розвиток, відновлення Донбасу та допомога внутрішньо-переміщеним особам тощо.

Найбільшими партнерами з розвитку для України є Сполучені Штати Америки, а також Канада, Федеративна Республіка Німеччина, Королівство Швеція, Швейцарська Конфедерація, Японія, Туреччина, Королівство Данія, а також організації системи ООН, ЄБРР [5].

У 2023 році, відповідно до положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 3 листопада 2022 року № 2710-IX (далі – Закон України про Державний бюджет на 2023 рік) доходи головного кошторису країни становитимуть 1 329,3 млрд грн, а видатки – 2 640,2 млрд грн [92]. Покрити дефіцит планується передусім за допомогою зовнішнього фінансування (гранти та запозичення), загальна потреба у якому складає 36 – 38 млрд дол. США [14]. Попередні домовленості із західними партнерами на 2023 рік передбачають отримання Україною 37 млрд дол. зовнішнього фінансування, у тому числі 18 млрд дол. США грантів, 18 млрд євро кредиту від Європейського Союзу, 2 млрд дол. США від Світового банку [92].

Крім того, з метою стимулювання економічних відносин, створення нових робочих місць в Державному бюджеті України на 2023 рік передбачені видатки на гранти для створення та розвитку бізнесу (1,37 млрд грн), на Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (19,3 млрд грн), а також передбачена дотація деокупованим регіонам (майже 24 млрд грн) [97].

Стосовно надання грантів на створення та розвиток власного бізнесу передбачається наступне розподілення коштів:

- 253 млн грн, з яких: 41,8 млн грн на створення або розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства; 7 млн грн на створення або розвиток тепличного господарства; 204,4 млн грн на створення або розвиток власного бізнесу;

- 147,5 млн грн, з яких: 62,5 млн грн на створення або розвиток власного бізнесу у таких сферах як сільське, лісове та рибне господарство, переробна промисловість, водопостачання, будівництво, транспорт, професійна, наукова та технічна діяльність, освіта, охорона здоров'я, мистецтво, спорт та інше; 34,9 млн грн для створення або розвитку тепличного господарства; 50,03 млн грн для розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства [43].

Таким чином міжнародна підтримка України дозволяє задовольнити потреби держави на наступний рік навіть в умовах війни. Крім того, надання гранту як виду міжнародної технічної допомоги є найбільш сприятливим видом фінансової допомоги для України, адже сутність такої допомоги полягає у її

безоплатності та безповоротності.

Слід також зазначити, що крім надання допомоги у вигляді грантів, міжнародна технічна допомога відповідно до Порядку залучення може надаватись у вигляді: будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій [116, п. 3].

В умовах війни, крім фінансової допомоги у вигляді грантів важко переоцінити допомогу іноземних держав яка надається у вигляді озброєння.

Відтак, від початку повномасштабного вторгнення Україні було надано понад 4 тисячі одиниць бронетехніки, артилерійських гармат, літаків та інших систем озброєння. Зокрема, найбільшим партнером залишаються США, які від початку повномасштабного вторгнення надали українській армії озброєння на суму понад 20 млрд. доларів. Проте з огляду на масштаби надання міжнародної технічної допомоги виникає необхідність і здійснення відповідного контролю за їх використанням [69].

Відтак, на виконання вимог країн-партнерів щодо контролю за наданою допомогою у вигляді озброєння, відповідно до постанови Верховної Ради України від 19 липня 2022 року № 2424-IX утворено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги під час воєнного стану (далі – Комісія). Відповідно до зазначеної постанови серед основних завдань Комісії є підготовка та надання на розгляд до Верховної Ради України законодавчих ініціатив щодо створення моделі парламентського контролю над отриманням і використанням міжнародної матеріально-технічної допомоги (зокрема, озброєння). Таким чином, діяльність Комісії була побудована на залученні до співпраці представників державних органів, які займаються безпосередньо питанням логістики, розподілу, обліку, моніторингу та використання озброєння та військової техніки у рамках міжнародної технічної допомоги [118].

Крім залучення грантів та матеріальної допомоги в рамках реалізації

проектів міжнародної технічної допомоги, важливу роль з акумуляції коштів на забезпечення найоперативніших потреб відіграє Національний банк України. Відтак, Національним банком України 24 лютого 2022 року було відкрито спеціальний рахунок для збору коштів на потреби оборони України. Загалом Національний банк у 2022 році перерахував на потреби оборони понад 22,3 млрд грн (у грудні – понад 601 млн грн) [122].

Крім того, варто також відмітити важливість існування фандрейзингової платформи *UNITED 24*, яку було створено відповідно до п. 1 указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо об'єднання зусиль для підтримки України» від 17 травня 2022 року № 344/2022. Допомога розподіляється за трьома напрямками: оборона та розмінування, гуманітарна й медична допомога, відбудова України. Усі кошти спрямовуються на рахунки Національного банку України, закріплені за профільними міністерствами. Станом на кінець січня 2023 року було зроблено пожертв на суму \$ 275 756 976 [175].

Таким чином в рамках міжнародної технічної допомоги Україні її державним органами надається важлива підтримка, без якої було б важко уявити протистояння повномасштабному вторгненню. Така допомога включає як і фінансову підтримку у вигляді грантів так, зокрема, і матеріально-технічну допомогу у вигляді надання необхідного озброєння. Крім того, важливу роль у таких відносинах з міжнародними партнерами відіграють питання контролю та моніторингу за такою допомогою. З цією метою в Україні було створено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально – технічної допомоги під час воєнного стану, в свою чергу, уряди іноземних держав за участі аудиторських компаній також здійснюють необхідні міри щодо встановлення контролю за наданою допомогою. Важливо також відмітити і участь держави Україна в якості надавача грантів, спрямованих на створення та розвиток підприємницької діяльності. Зокрема на 2023 рік в Державному бюджеті передбачено ряд програм, націлених на фінансування підприємницьких ініціатив.

Крім взаємодії на міждержавному рівні, істотні зміни відбулися і в

приватному секторі в рамках діяльності інститутів громадянського суспільства.

Відтак, підсумовуючи активність інститутів громадянського суспільства за 2022 рік найбільш масштабними у своїй діяльності були організації та ініціативи, засновані на початку вторгнення росії у 2014 році. До переваг таких організацій належить те, що їх команди мали досвід з надання допомоги у військовій сфері. До таких організацій зокрема належать: благодійний фонд «Повернись живим» який залучив \$ 114 млн (2,7 млрд грн, плюс майже \$ 24 млн дол США в криптовалютах) на потреби армії, благодійний фонд Сергія Притули, який залучив понад \$ 6,8 млн, або 200 млн грн на допомогу армії, благодійна організація «Благодійний фонд «Восток-СОС», яка залучила \$ 4,3 млн (126 млн грн) [76].

Також, з початком військового вторгнення багато було зареєстровано і нових благодійних організацій. Відповідно до проведеного дослідження *Zagoriy Foundation* всього від початку 2022 року до кінця квітня в Україні зареєстрували 1656 нових благодійних організацій: 37 у січні, 43 у лютому, 377 у березні та, 1199 у квітні. Для порівняння, у квітні 2021 року в Україні зареєструвалося лише 94 нових благодійні організації. Тобто показник цього року перевищує тогорічний у 12 разів. Загалом, у 2021 році в Україні з'явилося лише 792 нові благодійні організації [24].

Крім того, слід зазначити, що діяльність більшості інших інститутів громадянського суспільства в перші місяці вторгнення була переорієнтована на надання допомоги на потреби Збройним силам України, постраждалим від збройної агресії. Розуміючи потребу у створенні сприятливих умов діяльності для таких організацій під час воєнного стану законодавцем було запропоновано ряд змін, йдеться саме про : Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2120-IX (далі – Закон України про внесення змін до Податкового кодексу України на період воєнного стану); постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги» від 5 березня 2022 року № 202.

Відтак, положеннями Закону України про внесення змін до ПК України на період воєнного стану було запроваджено наступні основні зміни:

Окрім встановлених ПК України умов неприбутковості в ст. 134 було додано положення п. 63 до Розділу XX Перехідних положень, підрозділ 4. «Особливості справляння податку на прибуток підприємств» яким встановлено що не буде вважатись порушенням умов неприбутковості надання послуг неприбутковою організацією, використання доходів (прибутків) неприбуткової організації для фінансування видатків за умови, що такі послуги, майно надані зазначеному в цьому пункті суб'єктам (наприклад: Збройним силам України, Національній гвардії України, Службі безпеки України, та/або грошові кошти перераховані на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для збору коштів) [81, ст. 134].

Таким чином, неприбуткова організація, може надавати допомогу за вищезазначеними напрямками та суб'єктам без внесення змін до своїх установчих документів та без порушення вимог статусу неприбутковості на період дії воєнного стану.

Крім того, зазначеним законом було доповнено ст. 165 ПК України п. 165.1.54. та зазначено, що сума (вартість) благодійної допомоги, наданої благодійниками, у тому числі благодійниками – фізичними особами, які внесені до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії росії суб'єктам переліченим в цьому пункті не включається до розрахунку їх загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, тобто не є базою для оподаткування ПДФО та ВС [81, п. 165.1.54].

Також, розділ XX «Перехідні положення» було доповнено підрозділом 1 та пп. 21 і 22 які становили збільшення податкової знижки для фізичних осіб, а саме те, що до податкової знижки платника податку у звітному податковому році включаються суми коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) платником податку у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям, які на дату перерахування (передачі) таких коштів

та майна відповідали умовам, визначеним п. 133.4 ст. 133 цього Кодексу, у розмірі, що не перевищує 16 % суми його загального оподаткованого доходу такого звітного року. Слід зазначити, що до внесення змін сума такої податкової знижки складала 4 %. Пунктом 22 було встановлено, що в складі витрат від провадження певного виду незалежної професійної діяльності, а також у складі витрат фізичної особи – підприємця від провадження господарської діяльності, крім осіб, які обрали спрощену систему оподаткування, можуть враховуватися документально підтверджені витрати у вигляді вартості майна, в тому числі грошові кошти, що добровільно перераховані (надані, передані) переліченим в цьому пункті суб'єктам (наприклад: Збройним силам України, та/або грошові кошти, перераховані на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для збору коштів) [81, п. 22].

Крім того, відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги» від 5 березня 2022 року № 202 було встановлено, що в умовах воєнного стану не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних та фізичних осіб – резидентів і нерезидентів [22].

Однак, слід зазначити, що таке положення було введено в дію постановою Кабінету Міністрів України, проте ніяких змін до ПК України не було здійснено. Таким чином норма в ПК України щодо необхідності ведення обліку не була змінена. З огляду на це, в зазначеній колізії перевагу мають норми ПК України, а саме стосовно необхідності ведення обліку такої допомоги.

Крім того, важливим напрямком діяльності для інститутів громадянського суспільства стало залучення гуманітарної допомоги. Стосовно правового регулювання гуманітарної допомоги та її специфічних ознак що дозволяють її виділити як різновид благодійництва буде зазначено нижче.

Статт 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV (далі – Закон України про гуманітарну допомогу) визначає гуманітарну допомогу як цільову адресну безоплатну допомогу в грошовій або

натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій та епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог ст. 3 Закону про благодійну діяльність. Відповідно до положень зазначеного закону надавачами такої допомоги можуть бути донори (іноземні, вітчизняні) – юридичні та фізичні особи в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами [95, ст. 1].

В свою чергу, в Законі про благодійну діяльність зазначається, що благодійником є дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності [89, ст. 3]. Таким чином, в Законі про благодійну діяльність конкретизується що надавачем благодійної допомоги може бути юридична особа приватного права.

Стосовно отримувачів гуманітарної допомоги слід зазначити наступне. Відповідно до положень Закону України про гуманітарну допомогу отримувачами гуманітарної допомоги є такі юридичні особи, яких зареєстровано в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги:

а) підприємства громадських організацій осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, а також підприємства, установи та організації, що утримуються

за рахунок бюджетів, уповноважені ними державні установи та органи місцевого самоврядування;

б) благодійні організації, створені у порядку, визначеному Законом про благодійну діяльність;

в) громадські організації осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, Товариство Червоного Хреста України та його обласні організації, творчі спілки, а також громадські організації, створені для здійснення передбаченої їх статутними документами екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності;

г) релігійні організації, зареєстровані у порядку, передбаченому Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-ХІІ;

г) реабілітаційні установи для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, які мають відповідну ліцензію на здійснення реабілітаційних послуг, незалежно від відомчого підпорядкування, типу і форм власності [89, ст. 1].

Тобто, щоб набути статусу отримувача гуманітарної допомоги необхідно бути юридичною особою, зареєстрованою в організаційно-правовій формі відповідно до ст. 1 Закону України про гуманітарну допомогу. Крім того, необхідно щоб така юридична особа була зареєстрована в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги. Крім того, Закон України про гуманітарну допомогу виділяє статус набувачів гуманітарної допомоги, визначаючи їх в ст. 1 фізичні та юридичні особи, які її потребують і яким вона безпосередньо надається [89, ст. 1].

Щодо отримувачів благодійної допомоги, то ними, відповідно до ст. 1 Закону про благодійну діяльність є фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада, що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом [89, ст. 1].

Розмежування благодійної та гуманітарної допомоги спостерігаємо й під час їх визнання. Спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги мають розміщати рішення про визнання товарів

(предметів) гуманітарною допомогою на своєму офіційному вебсайті та направляти його до митних органів, податкових органів та інших державних органів [19]. Як вже зазначалося, таким органом є Міністерство соціальної політики України.

Проте, від початку повномасштабного вторгнення Урядом України було прийнято ряд рішень які значно спрощують отримання такої допомоги. Зокрема, такі рішення стосується гуманітарної допомоги яка надходить від іноземних донорів.

Відтак, на період дії воєнного стану було спрощену процедуру ввезення гуманітарної допомоги з-за кордону, відповідно до якої товари визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом і не потребують прийняття відповідного рішення спеціально уповноважених державних органів. Зазначені зміни були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 року № 224 «Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги» [103].

Відповідно до положень ст. 11 Закону України про гуманітарну допомогу спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги ведуть облік, статистичну звітність гуманітарної допомоги та контроль щодо використання гуманітарної допомоги за цільовим призначенням. Митними органами та філіями (територіальними управліннями) Національного банку України щомісячно складаються звіти за встановленою формою відповідно про митне оформлення вантажів з гуманітарною допомогою та про надходження на рахунки в іноземній валюті отримувачів гуманітарної допомоги коштів в іноземній валюті. Зазначені звіти подаються до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення [95, ст. 11].

Підсумовуючи, слід зазначити що і гуманітарній і благодійній допомозі притаманні спільні ознаки як цільова спрямованість такої допомоги,

безоплатність, тобто відсутність зустрічних вимог у надавачів. Проте, гуманітарній допомозі притаманні певні відмінності зокрема щодо процедури її визнання, порядку отримання. Крім того, важливо зауважити що надання гуманітарної допомоги більш поширеним є саме іноземними донорами. З огляду на це Урядом України на початку повномасштабного вторгнення було ухвалено рішення які спрощують її отримання та визнання українською стороною. Щодо отримання грантів інститутами громадянського суспільства, слід зазначити, що з огляду на те що така фінансова допомога надається на реалізацію проєктної діяльності організації, то вона поступається в своєму використанні порівняно з пожертвами у вигляді коштів. Відтак пожертви у вигляді коштів можуть оперативніше задовольнити потреби її бенефіціарів та/або реципієнтів. Під час військовий дій саме використання пожертв у вигляді коштів набуло свого поширення, в свою чергу забезпечити реалізацію проєкту наразі може не кожна організація. В свою чергу, надання грантів та реалізація проєктів може відігравати ключову роль у післявоєнному відновленні Україні.

Стосовно післявоєнного відновлення України, слід зазначити наступне. Відтак, численні руйнування, які виникли в результаті повномасштабного вторгнення росії спричинили виникнення збитків, загальну кількість яких можна порахувати лише орієнтовно, адже військова агресія ще продовжується.

З 24 лютого 2022 року, українська економіка втратила 30-35% ВВП, що є найбільшим пониженням економічної активності, яку країна відчула з моменту здобуття незалежності [173]. В свою чергу, міжнародні партнери у співпраці з представниками Уряду України поступово здійснюють роботу з підготовки аналізу збитків (*Rapid Damage and Needs Assessments*, далі - *RDNA*). Відповідно до останнього звіту, який був оприлюднений 23 березня 2023 року вартість реконструкції та відновлення в Україні зросла до 411 мільярдів доларів США (або еквівалентно 383 мільярдам євро). Зазначений звіт з оцінки збитків охоплює однорічний період з 24 лютого 2022 року до першої річниці війни 24 лютого 2023 року [173, с. 25].

Як зазначають самі розробники звіту, збитки з часу випуску першого звіту

RDNA (який вийшов у липні 2022 року) не зросли настільки, наскільки це очікувалось раніше. Насамперед це пов'язано із тим, що найінтенсивніші збройні конфлікти наразі обмежені в тих районах, які вже мали значні пошкодження. Крім того, деякі потреби у відновленні країни вже були задоволені завдяки підтримки міжнародних партнерів [173, с. 25].

Наприклад, Європейським Інвестиційним Банком надається підтримка Програми раннього відновлення, яка являє собою надання кредитів для інвестування у відновлення постраждалих об'єктів інфраструктури, забезпечення та підтримка громад, які приймають внутрішньо-переміщених осіб. Наразі в рамках цієї програми передбачається надання кредиту на суму 200 мільйонів євро [79].

Стосовно стратегічного планування впровадження проєктів відновлення в Україні, слід зазначити, що указом Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022 «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» було створено консультативно-дорадчий орган при Президентові України метою якого є координація створення та імплементація Плану відновлення України [79, п. 1]. Відтак, зазначеним органом було сформовано перелік заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України (План Відновлення України, далі – План). Розробники плану наголошують, що головною метою Плану є не просто відновлення знищених чи зруйнованих об'єктів, а кардинальна трансформація держави.

Крім цього, розробниками було сформовано основні принципи впровадження Плану, серед яких: негайний початок реалізації проєктів відбудови, застосування принципу *build back better*, відтак, процес відновлення розглядатиметься як процес модернізації економіки та інфраструктури та її наближенню до європейських стандартів. Зокрема зазначається, що процес відбудови не повинен бути спрямований на відновлення на повернення інфраструктури до її стану на початку війни. Крім того, одним із ключових принципів реалізації Плану відновлення є необхідність стимулювання приватних інвестицій та підприємництва в економіку України [173].

Підсумовуючи, зазначимо, що впроваджуючи проєкти відновлення для України відкривається можливість модернізувати різні галузі економіки, покращити енергоефективність та впровадити саме ті структурні зміни, які необхідні для найшвидшої інтеграції України до її європейського майбутнього.

РОЗДІЛ 2

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ З НАДАННЯ ГРАНТУ

2.1 Правовий статус грантодавців та грантоотримувачів

Гранти можуть надаватись як юридичними особами (в тому числі іноземними), міжнародними організаціями (урядовими та неурядовими), так і державами, територіальними громадами. Щодо надавачів-фізичних осіб, слід зазначити, що їх участь ускладнюється особливими вимогами до гранту як предмету відносин, зокрема це стосується питань щодо забезпечення контролю за його використанням, контролю за своєчасною реалізацією проєкту, перевіркою фінансової звітності та ін. Зазначена діяльність потребує значних організаційних ресурсів, які окрема фізична особа самотійно забезпечити не може. Фізичні особи можуть бути грантодавцями, проте на практиці така діяльність зустрічається вкрай рідко.

Розглянемо детальніше особливості участі юридичних осіб зареєстрованих в Україні у відносинах з надання грантів.

Відтак, юридичні особи можуть здійснювати таку діяльність за наявності в їх установчих документах такого виду діяльності. Для непідприємницьких юридичних осіб для того щоб не втратити неприбутковий статус така юридична особа має дотримуватись вимог неприбутковості закріплених в ст. 133 ПК України [81, ст. 133]. Якщо така юридична особа зареєстрована як благодійна організація, то важливим є надання грантів на сфери благодійної діяльності відповідно до Закону про благодійну діяльність. В такому випадку буде йтися про надання благодійного гранту, визначення якого закріплено в Законі про благодійну діяльність.

Діяльність інститутів громадянського суспільства в Україні, які надають гранти в більшості випадків залежить від фінансування, що надходить до них від міжнародних організацій, іноземного приватного сектору. На жаль, рівень фінансової самотійності інститутів громадянського суспільства в Україні не

дозволяє їм самостійно генерувати кошти для надання їх у вигляді грантів на реалізацію проєктів. Господарська діяльність інститутів громадянського суспільства в більшості випадків притаманна таким організаціями, як наприклад, громадським організаціям осіб з інвалідністю, проте не є широко поширеною. На нашу думку, створення умов для господарської діяльності невідприємницьких юридичних осіб має бути одним із пріоритетів законодавця та інститутів громадянського суспільства. Зокрема, така необхідність обумовлена великою кількістю осіб, які після участі у військових діях мають бути заново інтегровані до суспільства.

Незважаючи на відсутність правового регулювання соціального підприємництва в Україні, його критерії досить близькі до розуміння соціального підприємництва на європейському рівні. Згідно з визначенням, наданим у *SBI communication on social business*, соціальні підприємства визначаються таким чином: соціальні підприємства ведуть комерційну діяльність (підприємницький/економічний вимір) з метою досягнення соціального або суспільного блага (соціальний вимір) і мають організацію та систему власності, яка відображає їхню місію (вимір управління-власності) [163, с. 43].

Визначаючи свій вплив, соціальні підприємства в якості ключових показників успіху здебільшого вказують кількість працівників у своєму штаті, попит на їхні послуги, кількість людей, які отримали їхню допомогу. Соціальні підприємства мають різні джерела фінансування. Багато з них принесли дохід від власної комерційної діяльності. Інші джерела включають благодійні пожертви, гранти та державне фінансування. Адміністративні функції, такі як оренда, комунальні послуги, зарплати та податки, коштують соціальним підприємствам більшу частину їхніх доходів. Деякі підприємства витрачають до 70 % своїх коштів дохід від цих витрат, але інші можуть досягати 90 %. Напрями розвитку соціального підприємництва на національному рівні визначено у Концепції державної політики розвитку соціального підприємництва в Україні на 2021 – 2023 роки, де враховувався досвід інших країн та найкращі вітчизняні кейси. На основі вищезгаданої Концепції

визначаються регіональні політики, спрямовані на визначення пріоритетів розвитку соціального підприємництва для вирішення регіональних соціальних та екологічних проблем. Ця політика далі інтегрується у регіональні стратегії розвитку, програми розвитку малого та середнього підприємництва та регіональні цільові програми. На місцевому рівні територіальні громади в Україні не мають досвіду розробки місцевих політик, які включають інструменти соціального підприємництва на вирішення соціальних та екологічних проблем [163, с. 43].

Стосовно здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими товариствами, як зазначає А. В. Зеліско, факт належності підприємницької діяльності до основної чи до допоміжної, жодною мірою не змінює її сутності, вона все одно залишається підприємницькою. У зв'язку з цим, врегулювання у ЦК України потребує механізм здійснення непідприємницькими товариствами підприємницької діяльності, оскільки законодавча практика повинна виходити із потреб встановлення особливостей правового статусу таких юридичних осіб. Адже, відсутність концептуальних положень щодо правосуб'єктності непідприємницьких товариств у поєднанні з низьким юридично-технічним рівнем спеціальних законів, які визначають правовий статус окремих організаційно-правових форм таких товариств, призводить до неможливості їх ефективного функціонування [36, с. 96]. Здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими юридичними особами не порушує принципу спеціальної правової здатності, яка їм притаманна. На думку авторів необхідно доповнити нормами ЦК України, які передбачають детальний зміст статуту в рамках консолідації виняткового переліку видів підприємницька діяльність, яка здійснюватиметься непідприємницькою юридичною особою [160, с. 96].

Крім того, В. М. Махінчук звертає увагу на те, що підприємницька діяльність (підприємництво) є одним із видів господарської діяльності, який характеризується такою ознакою, як наявність мети – одержання прибутку. Іншу частину обсягу поняття господарська діяльність відповідно до чинного господарського законодавства становить некомерційна господарська діяльність,

яка не має на меті одержання прибутку. Таким чином, на думку автора, існує потреба в узгодженні понятійного апарату ГК України та внесенні одноманітності у позначення двох основних видів господарської діяльності шляхом використання термінів підприємницький та непідприємницький або ж комерційний та некомерційний [62, с. 102].

Стосовно підприємницьких юридичних осіб, слід зазначити, що надання грантів підприємницькою організацією не є її основною ціллю. Проте до такого виду діяльності намагається спонукати держава, зокрема за допомогою наявних в ПК України пільг. Детальніше податкові пільги держави будуть розглянуті в підрозділі 3.3.

Щодо іноземних юридичних осіб як надавачів грантів слід зазначити наступне.

Відтак, надання грантів може мати місце коли така іноземна юридична особа здійснює свою діяльність як з-за кордону, так і шляхом реєстрації своїх представництв на території України. Тож на сьогоднішній день, іноземні юридичні особи, які мають намір здійснювати діяльність в Україні та зацікавлені у побудові сталої співпраці, постають перед питанням визначення їх правосуб'єктності відповідно до законодавства України.

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 року № 755-IV (далі – Закон України про державну реєстрацію) визначив головний принцип державної реєстрації, а саме всі види юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, набувають права юридичної особи з моменту їх державної реєстрації у порядку, встановленому цим Законом [100, с. 14-15].

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України. Таким чином, для відокремлених підрозділів іноземних компаній, організацій законодавством України визначені наступні особливості їх державної реєстрації:

– реєстрацію представництв інших іноземних суб'єктів господарської

діяльності на території України станом на сьогодні здійснює Міністерство економіки, торгівлі та сільського господарства України;

– державну реєстрацію відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій представництв, філій іноземних благодійних організацій здійснює Міністерство юстиції України [38].

Згідно з ст. 95 ЦК України філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій. Представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи. Проте, крім юридичного статусу реєстрації підрозділу юридичної особи на території України, слід також відокремлювати і отримання податкового статусу такої юридичної особи [136, ст. 95].

Відтак, потрібно розрізняти терміни «представництво нерезидента» та «постійне представництво». Перший термін означає юридичну форму здійснення діяльності нерезидентом в Україні через відокремлений підрозділ, як описано вище. Другий – це концепція, визначення якої передбачено вимогами міжнародного оподаткування та яка підлягає застосуванню передусім для цілей корпоративного оподаткування (оподаткування податком на прибуток підприємств) нерезидента в Україні [36].

Підпунктом 14.1.193 ПК України, визначено, що постійне представництво – постійне місце діяльності, через яке повністю або частково проводиться господарська діяльність нерезидента в Україні. Зокрема, це: місце управління, філія, офіс, фабрика, майстерня, установка або споруда для розвідки природних ресурсів, шахта, нафтова/газова свердловина, кар'єр чи будь-яке інше місце видобутку природних ресурсів, склад або приміщення, що використовується для доставки товарів, сервер [81, пп. 14.1.193].

Водночас чітке визначення так званого некомерційного (непостійного) представництва в законодавстві відсутнє. Таким чином, для розмежування «постійного» представництва від «непостійного» (некомерційного), потрібно виділити ключові характеристики, які слугують базою для їх розмежування.

Насамперед, діяльність некомерційного представництва має виключно підготовчий або допоміжний характер щодо діяльності материнської компанії. Для з'ясування того, який характер має діяльність представництва нерезидента (підготовчий або допоміжний) для такого нерезидента, такі діяльності потрібно порівняти. Зокрема, варто звернути увагу на вид господарської діяльності материнської компанії відповідно до статутних документів та на вид діяльності представництва згідно з відповідним положенням [36].

В свою чергу некомерційне представництво не може отримати статус неприбутковості. Відповідно до п. 133.4 ст. 133 ПК України неприбутковим підприємством, установою та організацією є підприємство, установа та організація, що одночасно відповідає таким вимогам:

- створена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

- установчі документи якої містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;

- установчі документи якої передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);

- внесена контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій [81, ст. 133].

Таким чином, для отримання статусу неприбутковості необхідно щоб така юридична особа була утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації. В свою чергу, представництво або філія не є окремими юридичними особами, тому отримання статусу неприбутковості в Україні не є можливим.

Саме тому, на сьогоднішній день, прослідковується тенденція, коли іноземні юридичні особи відмовляються від реєстрації своїх відокремлених

підрозділів, натомість вони реєструють окремі юридичні особи зі схожими назвами, щоб підкреслити їх приналежність до «материнської компанії».

Так, наприклад у Великобританії зареєстрована та здійснює свою діяльність благодійна організація «*Depaul International*». Метою діяльності організації є надання допомоги нужденним та особам, які не мають постійного місця проживання. В Україні здійснює свою діяльність організація, що має назву «*Depaul Ukraine*», відповідно до інформації з витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань ця юридична особа зареєстрована в організаційно-правовій формі як благодійна та має статус всеукраїнської. Зокрема, засновником благодійної організації «*Depaul Ukraine*» є зареєстрований у Великобританії «*Depaul International*» [148]. Таким чином, іноземні юридичні особи, з метою уникнення процедури реєстрації філії та необхідності внесення до власних статутних документів змін, щодо передачі їм повноважень, обирають процедуру реєстрації окремої юридичної особи.

Також важливо розглянути діяльність міжнародних організацій як надавачів грантів. По перше, міжнародні організації можуть бути урядові та неурядові. Стосовно урядових міжнародних організацій, то вони створюються на підставі міжнародної угоди між державами. В свою чергу, неурядові організації створюються як наслідок об'єднання громадських ініціатив із різних держав. Наразі в Україні діють наступні міжнародні неурядові організації в Україні, зокрема Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ), Лікарі без кордонів. Діяльність таких організацій на території України протягом достатньо довгого періоду забезпечило їх оперативну реакцію на повномасштабне вторгнення росії у лютому 2022 році. Відтак, відповідно до наданих даних МКЧХ, в період з 24 лютого 2022 року до 01 листопада 2022 основні напрямки діяльності організації були розподілені на: надання підтримки сфері охорони здоров'я (відтак, 166 медичних закладів було забезпечено відповідним обладнанням, ліками, вимірювальними приладами, 17 000 комплектів першої допомоги передано ДСНС тощо), задоволення базових

потреб (136 300 внутрішньо переміщених осіб отримали гуманітарну допомогу у вигляді продуктових та гігієнічних наборів, понад 330 000 внутрішньо-переміщених осіб отримали грошову допомогу тощо) [67].

Слід зазначити, що в українському законодавстві відсутнє визначення що є неурядовою організацією, проте одним із документів що має рекомендаційний характер, проте вагомий вплив на формування розуміння що є «неурядовою організацією» є Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про правовий статус неурядових організацій в Європі (далі – *CM/Rec (2007) 14*) від 10.10.2007 [132].

Досліджуючи *CM/Rec (2007) 14* В. В. Кочин зазначає, що цей документ має за мету спрямувати рекомендації для неурядових організацій, які є добровільними самоврядними органами або організаціями, заснованими для здійснення принципово неприбуткових цілей їхніх засновників або членів та не включають політичні партії.

До ознак неурядових організацій як юридичних осіб, що мають забезпечити не лише їх діяльність у громадянському суспільстві, а й в інших правових відносинах відповідно до п. 6-12 *CM/Rec (2007) 14* відносяться:

а) не повинні підпорядковуватися органам державної влади:

б) як юридичні особи, повинні мати ті самі можливості, що й інші юридичні особи і повинні підпадати під дію адміністративних, цивільних і кримінально-правових обов'язків та санкцій, що загалом застосовуються до юридичних осіб;

в) правова та фіскальна система повинна сприяти їх створенню та безперервній роботі;

г) не повинні розподіляти будь-які прибутки, які можуть виникнути внаслідок своєї діяльності, їхнім членам або засновникам, але можуть використовувати їх для досягнення своїх цілей;

г) дії чи бездіяльність державних органів, що їх стосуються, повинні підлягати адміністративному перегляду та бути відкритими для заперечень у незалежному та неупередженому суді з повною юрисдикцією [49, с. 132-133].

Поряд з цим, використання терміну неурядова організація в Україні ще не набуло свого розвитку, в порівнянні з європейськими країнами.

З цього приводу, Н. В. Котенко був здійснений аналіз нормативно-правових актів, зокрема, Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI, Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI, Податкового кодексу України та зроблено висновок, що в зазначених документах не існує терміну, який би об'єднував всі організаційні утворення, що доцільно відносити до громадського сектору суспільства. Так як в англійській літературі цей сектор часто називають громадянським суспільством (*civil society*), некомерційним (*non-profit*), неурядовим (*non-governmental*), добровільним (*voluntary*), незалежним (*independent*) або третім (*third*), то можна стверджувати, що дефініції громадська організація, недержавна організація, неурядова організація, організація громадянського суспільства, неприбуткова організація, волонтерська організація тощо, є практично синонімами, які лише частково можуть відрізнятися один від одного за окремими змістовними характеристиками, притаманними організаціям третього сектору. На думку науковця, в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів та реалізації Україною європейського вибору, слід застосовувати підходи міжнародних організацій та набутий європейський та міжнародний досвід, а отже уніфікувати понятійні підходи до базової термінологічної одиниці – неурядова організація [50, с. 75]. На нашу думку, закріплення терміну неурядова організація в національному законодавстві є передчасним. В свою чергу, з метою поступової інтеграції національної правової системи до стандартів Європейського Союзу слід використовувати цей термін користуючись Рекомендаціями *CM/Rec (2007) 14*. В свою чергу, як термін який об'єднує утворення громадянського суспільства можна використовувати термін «інститути громадянського суспільства».

Стосовно видів неурядових організацій, попри існуючу велику кількість національних організаційно-правових форм в європейських країнах виділяють

три основні види: асоціації, корпорації та фонди.

В свою чергу Л. В. Сіщук зазначає, що в чинному законодавстві України, поняття корпорація не застосовується, а юридичні особи можуть створюватися у формі товариств та установ (ст. 83 ЦК України). Також у ст. 83 ЦК України передбачено, що законом можуть встановлюватися й інші організаційно-правові форми юридичної особи. Разом з тим у ст. 120 ГК України міститься визначення поняття корпорація як однієї із організаційно-правових форм об'єднань підприємств. Втім такий стан законодавства не додає визначеності дефініції корпорація у контексті розуміння її самостійного правового становища як суб'єкта корпоративних правовідносин [127, с. 48].

Таким чином, на думку Л. В. Сіщук під корпорацією, як самостійним суб'єктом права, слід розуміти зареєстровану у встановленому законом порядку юридичну особу, яка створюється шляхом об'єднання майна та осіб з метою ведення підприємницької діяльності, учасники якої наділені щодо неї корпоративними правами. Основною кваліфікуючою ознакою корпорації є наявність корпоративних прав в учасників корпоративних відносин. Додатковими ознаками корпорації, що існують поряд із загальними ознаками юридичної особи та проявляються законодавцем в закріпленні за організацією статусу юридичної особи, є: наявність загального інтересу корпорації, який формується із сукупності інтересів учасників (засновників); наявність спільної мети, якою є отримання прибутку; об'єднання осіб та об'єднання капіталів учасників (засновників); наявність статутного капіталу, поділеного на частки; здійснення підприємницької діяльності [127, с. 48].

Слід зазначити, що підстави виникнення, зміни та припинення корпоративних відносин у діяльності корпорацій за своїм складом можуть бути простими і складними. До перших можна віднести підстави, які породжують правові наслідки лише за наявності одного юридичного факту (наприклад, правочин, який не потребує додаткового погодження). Тоді як другий ґрунтується на кількох взаємозалежних юридичних фактах (запис до реєстру акціонерів, корпоративний договір тощо), а відповідно юридичних фактах, які

мають кілька правових спрямувань (наприклад, рішення зборів учасників (акціонерів) [160, с. 57].

Асоціації визначаються як приватні юридичні особи, що засновані на членстві. Як і інші неурядові організації, асоціація повинна бути неприбутковою. Визначальною структурою управління асоціації є відносини між правлінням та членами. Корпорації на відміну від асоціацій засновані на обмеженій відповідальності. Це означає, що правління несе особисту відповідальність, лише у межах активів корпорації. В свою чергу фонди не засновані ні на членстві, ні на обмеженні відповідальності, а по суті є активами, що перебувають у довірчому управлінні та призначені для певної мети. Актив може бути фінансовим або у вигляді майна, що має грошову оцінку [143 с. 32].

Тож ці три організаційно-правові форми слід розглядати з боку їхнього основного призначення: асоціації поєднують спільні інтереси, громадську участь і самоорганізацію. Неприбуткові корпорації в основному займаються наданням послуг у таких галузях, як охорона здоров'я, соціальні послуги та освіта. Фонди займаються благодійністю та фінансовими пожертвами задля досягнення суспільного блага.

Наприклад, благодійні організації Великобританії поділяються на три основних групи: громадські (фонди місцевих громад), приватні (трасти та юридичні особи) та фонди цільового капіталу (*endowment funds*). Громадські фонди є неурядовими некомерційними організаціями. Особи (фізичні і юридичні), органи державної влади і органи місцевого самоврядування, які надають матеріальну чи фінансову допомогу, мають право давати рекомендації щодо використання цих коштів. Фонди цільового капіталу є формою залучення і використання коштів у довгостроковій перспективі на конкретні, суспільно значущі цілі. Вони створюються за рахунок добровільних пожертвувань і складаються з недоторканої частини, що інвестується у фінансові активи і слугує гарантією наявності грошових коштів у майбутньому, та видатків, на які йдуть доходи від основної суми фонду. Як правило, такі фонди мають форму трасту – системи відносин, за якої майно, що належить засновнику, передається

у розпорядження довіреного власника, управляючого чи опікуна, але дохід від нього отримує набувач вигоди [64, с. 503].

Непідприємницькі юридичні особи в Республіці Польща створюються в формі асоціацій та фондів. Їх регулювання здійснюється окремими законами. Відповідно асоціацію польське законодавство визначає як самоврядну, довготривалу (членську) організацію, утворену за вільним бажанням і з неприбутковою метою. Асоціації можуть створюватися громадянами Польщі або іноземцями, які проживають у Польщі. В свою чергу фонд визначається як організація, яка не має членства та яка переслідує економічно та соціально вигідні цілі, що відповідають суттєвим інтересам Республіки Польща. Фонд може бути створений польськими громадянами або повнолітніми іноземцями, а також вітчизняними чи іноземними юридичними особами [147].

Зокрема, досить повне уявлення про діяльність іноземних фондів наводить їх класифікація за джерелами фінансування:

- приватні фонди – це організації, в основу яких покладено фінансовий ендавмент, створений коштом приватних осіб;

- операційні фонди – фонди, створені для управління певними інституціями чи проектами;

- фонди, які фінансуються компаніями – це незалежні юридичні особи та відповідають аналогічному типу фондів у США. Ці структури створюються переважно великими компаніями (корпораціями);

- фонди, що володіють компаніями – створені для управління компаніями, зокрема, щоб запобігти боротьбі за контроль та між спадкоємцями. Наприклад, компанією *Bosch* володіє Фонд Роберта Боша;

- фонди з державним управлінням – це організації з приватним ендавментом, який знаходиться під адмініструванням держави; фонди з державним фінансуванням – це створені урядом організації, кошти для ендавменту яких також надаються державою [38, с. 8].

Стосовно ендавменту, Бернацький М. В. досліджуючи такі фонди в сфері освіти зазначає що можливо декілька варіантів організації ендавменту:

створення фонду в рамках існуючого закладу вищої освіти або наукової установи без створення окремої юридичної особи; створення окремої юридичної особи для управління ендавментом; доручення управління ендавментом професійним інвесторам. При поєднанні підходів щодо створення органу управління ендавментом та доручення інвестування коштів цього ендавменту професійним інвесторам, досягається найбільш ефективний результат щодо отримання прибутку, безпечності, професійності і зацікавленості у розвитку закладу вищої освіти або наукової установи [4, с. 78].

Щодо закріплення терміну фонд в українському законодавстві, на думку В. В. Кочина він використовується у двох значеннях:

- 1) як організація, наприклад благодійний фонд;
- 2) як сукупність майна, наприклад резервний (страховий) фонд господарського товариства (ст. 14 Закону України «Про господарські товариства»). Тож термін фонд в українському законодавстві має визначатися в першу чергу у значенні майна. В одному випадку використовуватиметься виключно як об'єкт правовідносин, в іншому – у назві юридичної особи, що вказуватиме на спосіб утворення: виділення майна (відповідно як установа) або об'єднання майна (відповідно як товариство) [51, с. 39-40].

Крім того, Махінчук В. М. наголошує на тому, що існує нагальна потреба у чіткому розмежуванні понять «форма господарювання» та «організаційно-правова форма юридичної особи». Перше поняття повинно стосуватись внутрішньої організації господарської діяльності суб'єкта господарювання і може визначатись у ГК України, а друге – формування такої правової фікції, як суб'єкт правовідносин – юридична особа приватного права, та закріплюватись у ЦК України. У ГК України слід уникати регулювання організаційно-правових форм юридичних осіб, принаймні юридичних осіб приватного права, враховуючи, що організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права, приватні відносини щодо їх утворення, управління та розпорядження ними регулюється нормами ЦК України та деяких спеціальних законів («Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства») [62, с. 191].

Також, слід зазначити, що 17 лютого 2022 року Європейським парламентом було підтримано резолюцію з рекомендаціями Комісії щодо статуту європейських транскордонних асоціацій та неприбуткових організацій. Структурно Резолюція складається з 2-х частин, перша – це Пропозиція щодо Регламенту Ради про статут Європейської асоціації (статут Європейської асоціації) та друга – Пропозиція щодо Директиви Європейського парламенту і Ради про єдині мінімальні стандарти для некомерційних організацій у Європейському Союзі (Директива про мінімальні стандарти) [164].

Пропонований статут Європейської асоціації складається із 7 розділів.

В Розділі I зазначається, що Європейська асоціація є незалежною та самоврядною транскордонною організацією, створеною на постійній основі на території Європейського Союзу за добровільною згодою між фізичними або юридичними особами для досягнення спільної неприбуткової мети.

Розділ II присвячено формуванню та реєстрації Європейської асоціації, яка зокрема може утворюватися: (а) за згодою щонайменше трьох членів-засновників; члени-засновники повинні бути принаймні з двох держав-членів, що означає, що вони є громадянами або резидентами держави-члена, якщо вони є фізичними особами, або мають зареєстрований офіс у державі-члені, якщо вони є юридичними особами; або (b) в результаті перетворення в Європейську асоціацію існуючої юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства держави-члена, яка відповідає тим самим умовам, що й у пункті (а), і яка має зареєстрований офіс в Союзі; або (c) в результаті злиття принаймні двох існуючих європейських асоціацій; або (d) в результаті злиття принаймні однієї існуючої Європейської асоціації та принаймні однієї організації, що належить до категорій, визначених відповідно до статті 3(2); або (e) в результаті злиття принаймні двох організацій, визначених відповідно до статті 3(2), утворених відповідно до законодавства держав-членів і які мають зареєстрований офіс в Союзі, за умови, що разом ці організації мають принаймні трьох членів і що ці члени походять з принаймні двох різних держав-членів.

Статтю 14 присвячено органам управління європейської асоціації. Відтак,

європейська асоціація може вільно визначати свої внутрішні структури управління та керівництва у своєму статуті. Тож європейська асоціація керується як мінімум двома органами: Радою директорів та Генеральною Асамблеєю. У ст. 15 та 16 розкривається структура та повноваження цих органів.

Розділ III присвячено положенням щодо статусу європейських асоціацій у державах-членах. Відповідно до ст. 20 Європейським асоціаціям може бути надано статус суспільно корисних, якщо виконуються такі сукупні умови:

(a) мета та діяльність організації направлена на досягнення суспільного блага, за винятком, коли ця діяльність безпосередньо спрямована на благо політичної партії. Крім того, наступні цілі, вважаються орієнтованими на суспільне благо:

- (i) мистецтво, культура чи історична спадщина;
- (ii) охорона навколишнього середовища та зміна клімату;
- (iii) заохочення та захист основних прав та цінностей Союзу, включаючи демократію, верховенство права та усунення будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, етнічного походження, релігії, інвалідності, сексуальної орієнтації або будь-яких інших ознак;
- (iv) соціальна справедливість, соціальна інтеграція та запобігання бідності;
- (v) гуманітарна допомога, включаючи допомогу при стихійних лихах;
- (vi) допомога та співробітництво з метою розвитку;
- (vii) захист, допомога та підтримка вразливих верств населення, включаючи дітей, людей похилого віку, людей з обмеженими можливостями, осіб, які шукають або користуються міжнародним захистом;
- (viii) захист тварин;
- (ix) наука, дослідження та інновації;
- (x) освіта та навчання та залучення молоді;
- (xi) зміцнення та охорона здоров'я та благополуччя, включаючи надання медичної допомоги;
- (xii) захист прав споживачів;
- (xiii) аматорський спорт та його популяризація.

(b) будь-який надлишок від будь-якої економічної або іншої діяльності, що приносить дохід, отриманий організацією, використовується виключно для досягнення цілей організації.

Частина II Резолюції містить пропозиції щодо Директиви Європейського Парламенту і Ради про єдині мінімальні стандарти для некомерційних організацій у Європейському Союзі (Директива про мінімальні стандарти). Сама Директива складається із 8 розділів та спрямована на створення сприятливих умов та наближення законів, правил та адміністративних положень держав-членів щодо цілей та діяльності, реєстрації, фінансування, звітності та транскордонної діяльності некомерційних організацій [169].

Відтак, в Директиві закріплені основні принципи діяльності неприбуткових організацій, зокрема в ст. 5 Директиви закріплено принцип недискримінації. ст. 6 направлена на спрощення адміністративних правил, зокрема зазначається, що держави-члени спрощують, наскільки це можливо, національні закони, нормативні акти або адміністративну практику, що регулює створення, реєстрацію, фінансування, звітність та транскордонну діяльність неприбуткових організацій. В ст. 7 закріплено принцип належного управління, ст. 8 спрямована на забезпечення ефективного правового захисту.

Крім того, в Директиві зазначені вимоги щодо однакового ставлення та мобільності неприбуткових організацій. Відтак, держави-члени мають усувати будь-які перешкоди, які впливають на здійснення неприбутковими організаціями, зареєстрованими або зареєстрованими в іншій державі-члені, їхнього права на свободу заснування, вільний рух послуг та вільний рух капіталу на їх території.

Зокрема, держави-члени вживають заходів, необхідних для забезпечення того, щоб неприбуткова організація, зареєстрована в іншій державі-члені, мала право: (a) перенести свій зареєстрований офіс на свою територію без необхідності заснування або реєстрації як нової юридичної особи; (b) мати доступ до спрощеної процедури реєстрації, яка визнає інформацію та документацію, вже надану неприбутковою організацією державі-члену, в якій

вона була раніше зареєстрована [169].

На нашу думку, з огляду на загальнообов'язковий характер Директиви про мінімальні стандарти її запровадження матиме реальний вплив на досягнення мінімальних стандартів діяльності неприбуткових організацій. Крім того, запровадження цих механізмів (Директиви та Статуту) поліпшить транскордонну діяльність в Європі та полегшить процедуру дарування та отримання пожертв та грантів. Зокрема, це дозволить полегшити процедуру реєстрації філій некомерційних організацій. Також, прийняття цих документів сприятиме збільшенню кількості транснаціональних спільних проектів між європейськими некомерційними організаціями та організаціями які не входять до Європейського Союзу.

Крім того, надавачем грантів є і держава Україна, відтак, відповідно до п. 1 Порядку надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738 метою надання безповоротної державної допомоги у формі мікрогрантів є сприяння зайнятості населення, створення або розвиток власного бізнесу. Джерелами фінансування надання мікрогрантів отримувачам є кошти: Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; державного бюджету; що надходять на рахунок «Фонд підтримки малого та середнього бізнесу» Мінекономіки, відкритий у Національному банку, на який зараховуються внески від фізичних та юридичних осіб приватного права та/або публічного права у національній та іноземній валюті як благодійна пожертва, гуманітарна допомога, гранти та дарунки [83].

Одержувачі грантів перелічені в п. 8, так ними можуть бути: громадяни України; фізичні особи - підприємці - громадяни України; юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками яких є громадяни України; які станом на дату подання заяви фактично не перебувають та не провадять свою господарську діяльність на тимчасово окупованій території України (Автономна Республіка Крим та м. Севастополь) або на територіях, які включені до переліку територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових)

дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), затвердженого Мінреінтеграції; які не провадять господарську діяльність на території росії; які не віднесені до юридичних або фізичних осіб, до яких застосовуються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідними рішеннями Ради національної безпеки і оборони України, введеними в дію указами Президента України щодо застосування персональних (спеціальних) економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) відповідно до Закону України «Про санкції»; Отримувачем може бути фізична особа, яка має намір розпочати підприємницьку діяльність і бере на себе зобов'язання зареєструватися фізичною особою – підприємцем або створити юридичну особу протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня отримання позитивного рішення про надання мікрогранту [83, п. 1].

В свою чергу в сфері культури поширеною є практика надання грантів Українським культурним фондом який є державною установою та відповідно до Закону про Український культурний фонд та виконує спеціальні функції щодо сприяння національно-культурному розвитку України. Серед завдань Українського культурного фонду в п. 2 зазначається, що серед іншого, державна установа:

- надає гранти юридичним особам незалежно від форми власності, гранти та стипендії фізичним особам, здійснює інші види підтримки проєктів, визначені Положенням про Український культурний фонд;

- надає гранти інституційної підтримки юридичним особам усіх форм власності для забезпечення конкурентоспроможності та створення робочих місць в умовах дії запроваджених відповідно до законодавства обмежень господарської діяльності, зумовлених запровадженням воєнного чи надзвичайного стану, надзвичайною ситуацією, або вжиття адміністративних та (або) медико-санітарних заходів (карантин);

- надає гранти на підтримку та розвиток проєктів у сферах культури та мистецтв, креативних індустрій, національного музичного продукту, культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму [117, п. 2].

Отримувачами грантів можуть бути юридичні особи, фізичні особи, в

тому числі фізичні-особи підприємці, держава (в рамках реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги), територіальна громада.

Відтак серед юридичних осіб приватного права одним з найбільших отримувачів грантів є благодійні організації. Засновниками благодійної організації, відповідно до ст. 12 Закону про благодійну діяльність можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права [89, ст. 12].

О. Ю. Літвінова дотримується позиції щодо дуалістичної природи організаційно-правових форм благодійних організацій. Вона зазначає, що благодійні організації можуть створюватися як у формі непідприємницького товариства (членська благодійна організація), так і у формі непідприємницької установи (благодійний фонд і благодійна установа). Оскільки форма непідприємницького товариства відповідно до ЦК України припускає особисту участь у його діяльності всіх учасників, то членська благодійна організація, що також будується на принципах участі членів у її діяльності, поглинається поняттям непідприємницьке товариство, що є родовим. У непідприємницькій установі згідно з новим ЦК України засновники не беруть участі в її управлінні. У зв'язку з тим, що в благодійних установах і благодійних фондах засновники також тільки створюють, але не управляють ними, призначаючи для цих цілей виконавчий орган, родові поняття непідприємницька установа також поглинає собою як благодійну устанovu, так і благодійний фонд [58, с. 13].

В Законі про благодійну діяльність благодійна організація визначається як юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи декількох сферах, визначених Законом про благодійну діяльність, як основну мету її діяльності. В ст. 11 Закону про благодійну діяльність законодавець, серед основних критеріїв діяльності благодійних організацій виділив наступні: метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку, благодійні організації самостійно визначають сфери, види, місце (територію), строки і бенефіціарів благодійної діяльності в установчих документах, благодійних програмах або інших

рішеннях органів управління [89, ст. 1, 11].

Крім того, виділення благодійної організації як окремої організаційно-правової форми здійснюється законодавцем і в Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо меценатської діяльності у сфері фізичної культури і спорту» від 2 червня 2021 року № 1520-IX, а саме із зазначенням, що меценатом культури і спорту бути дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка здійснює меценатську діяльність у сфері фізичної культури і спорту за одним або кількома напрямками, зазначеними в частині першій цієї статті [93, ст. 51].

Стосовно органів управління благодійних товариств та благодійних фондів, то відповідно до ст. 19 Закону про благодійну діяльність ними є загальні збори учасників, виконавчий орган і наглядова рада. Вищим органом управління благодійних товариств та благодійних фондів є загальні збори учасників. В ст. 22 Закону про благодійну діяльність визначено, що наглядова рада є органом управління благодійних товариств та благодійних фондів, який в межах своєї компетенції, визначеної їх статутами, контролює і регулює діяльність виконавчого органу та здійснює інші функції, передбачені статутами благодійних товариств та благодійних фондів [89, ст. 19, 20, 22].

Як зазначає І. В. Борисова, при визначенні повноважень наглядової ради слід враховувати те, що наглядова рада лише контролює і регулює діяльність виконавчого органу, не підміняючи його. Наглядова рада ні за старим законодавством, ні за чинним законодавством не визнавалася і не визнається ні виконавчим, ні вищим органом управління благодійного фонду. Такий орган визнається за чинним законодавством вищим органом управління тільки благодійної установи. У ч. 2 Закону про благодійну діяльність законодавець уточнює, що в благодійних товариствах та благодійних фондах, які мають не більше десяти учасників, наглядова рада може не створюватися. У разі відсутності наглядової ради її повноваження здійснюються загальними зборами учасників [5, с. 15]. Водночас, Закон про благодійну діяльність не забороняє засновникам (учасникам) створювати інші органи управління. Варто зазначити,

що Закон про благодійну діяльність відмінив наявність такого органу управління, як Правління у діяльності благодійних фондів та організацій. Замість цього функції цього органу перекладені на інший орган управління – Наглядову раду. Фактично, приватні благодійні фонди можуть відмовитися від створення наглядових рад і діяти у площині «засновник – дирекція». Ця ситуація дещо відрізняється від міжнародних стандартів, де наявність незалежного органу, що приймає рішення та здійснює контроль, є важливою умовою діяльності будь-якого благодійного фонду [74, с. 62].

Також слід відмітити і участь в якості отримувачів громадських організацій. Щодо діяльності громадських організацій, то їх сучасна система має достатньо розгалужену структуру та включає: професійні спілки, організації роботодавців, молодіжні та дитячі громадські організації, творчі спілки, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості та ін.

Зокрема, серед ознак громадської організації М. В. Менджул виокремлює: ознаки, властиві їй як юридичній особі (організаційна єдність, державна реєстрація та цивільна правосуб'єктність, проявами якої є майнова відокремленість, виступ у цивільних відносинах від свого імені, самостійна майнова відповідальність та здатність бути позивачем або відповідачем у суді);

ознаки, притаманні громадській організації як непідприємницькому товариству (спеціальна правоздатність, непідприємницький характер діяльності та неприбутковість); конститутивні ознаки, тобто необхідні й достатні для розкриття сутності громадської організації – мета створення і діяльності (громадські організації створюються для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів) та членський характер громадських організацій [57, с. 145].

Досліджуючи установи, І. П. Жигалкін називає її формою застосування і призначення майна для задоволення соціально-культурних цілей та інтересів невизначеного кола осіб – дестинаторів. Науковець виділяє наступні ознаки, які характеризують установу як самостійну організаційно-правову форму

юридичної особи: (1) мета, яка має суспільно значущі цілі залежно від сфери діяльності й окреслюється її засновником (-ами); (2) відсутність членства, тобто корпоративних відносин між засновниками не передбачається; (3) особливий порядок формування майна, перелік якого наводиться в установчому акті й передача якого засновником (у разі його смерті – зобов'язаною особою) здійснюється вже після державної реєстрації установи; (4) наявність особливого установчого документа – установчого акта (індивідуального або спільного – залежно від чисельного складу осіб, які створюють установу); (5) цільове призначення майна; (6) заборона на управління установою засновником (-ами); (7) правовідносини участі, які складаються між установою та її учасниками, мають суто організаційний характер; (8) особливий порядок зміни цілей діяльності установи, а також структури її органів управління [27, с. 15].

Щодо участі фізичних осіб в якості отримувачів грантової допомоги слід зазначити, що вони можуть бути бенефіціарами такої допомоги, в свою чергу реципієнтами, тими хто може отримувати грошові кошти зазвичай є треті сторони.

Так, наприклад благодійною організацією «Фонд Віктора Пінчука» здійснюється реалізація програми грантової підтримки «Всесвітні студії», метою якого є фінансування навчання студентів, які пройшли конкурсний відбір на магістерські програми в університетах Європи. Самі гранти надаються для отримання освіти у шести галузях, які Фонд вважає пріоритетними для розвитку України, а саме: право та державне управління, аграрні науки, навколишнє середовище та екологія, альтернативна енергетика, інженерія та технології. Учасників проекту визначає незалежна комісія у ході відкритого загальнонаціонального конкурсу. Відібрані кандидати самостійно обирають університет, подають вступні документи і, у разі зарахування, заробляють право на отримання гранту [125]. В даному випадку, фінансування здійснюється безпосередньо на рахунок навчального закладу. В свою чергу студент є бенефіціаром такої допомоги, тобто отримує користь у вигляді навчання в університеті.

Також, відповідно до Політики грантової підтримки громадської спілки

«Мережа центрів правової інформації та консультацій» зазначається, що грантова підтримка може бути надана проектам, що подаються ініціативними групами фізичних осіб. При цьому створення ініціативної групи має бути підтверджене відповідним протоколом зборів про створення ініціативної групи, в якому серед іншого має бути зазначено прізвище та ім'я, дані про місце реєстрації уповноваженої особи та інша необхідна інформація, яка матиме повноваження представляти інтереси ініціативної групи при взаємодії з громадською спільнотою і нести відповідальність за впровадження проекту. У разі надання гранту на реалізацію проекту ініціативної групи кошти гранту використовуватимуться безпосередньо з поточного банківського рахунку громадської спілки у встановленому порядку (наприклад, уповноважений представник ініціативної групи подаватиме необхідні платіжні документи для оплати уповноваженим працівником громадської спілки) [44].

Надаючи гранти безпосередньо третім особам, наприклад неприбутковим організаціям, надавач такого фінансування не обтяжує фізичну особу стосовно необхідності сплати податку з такого фінансування. Відтак ПК України містить положення про благодійну допомогу, нараховану на користь фізичних осіб. Відповідно до положень кодексу на отриману фізичними особами благодійну допомогу нараховується податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військовий збір (ВЗ).

Відповідно до ПК України благодійна допомога поділяється на цільову та нецільову. Цільовою є благодійна допомога, що надається під визначені умови та напрями її витрачання, а нецільовою вважається допомога, яка надається без встановлення таких умов або напрямів (пп. 170.7.1 п. 170.7 ст. 170 ПК України).

Відповідно до пп. 170.7.3 п. 170.7 ст. 170 ПК України не включається до оподаткованого доходу сума нецільової благодійної допомоги, у тому числі матеріальної, що надається резидентами – юридичними або фізичними особами на користь платника податку протягом звітного податкового року у розмірі, що не перевищує суми граничного розміру доходу визначеного згідно з абзацом першим пп. 169.4.1 п. 169.4 ст. 169 ПК України, встановленого на 1 січня такого року.

Перевищення допомоги над вказаним розміром підлягає оподаткуванню у джерела виплати за ставкою, визначеною п. 167.1 ст.167 ПК України У 2022 році сума неоподатковуваної ПДФО благодійної нецільової допомоги становить 3470 грн. У разі отримання нецільової благодійної допомоги від благодійника-юридичної особи платник податку зобов'язаний подати річну податкову декларацію із зазначенням її суми, якщо загальна сума отриманої нецільової благодійної допомоги протягом звітного податкового року перевищує її граничний розмір, установлений пп. 169.4.1 п. 169.4 ст. 169 ПК України [81, п. 170, 169].

У 2014 році держава зреагувала на потреби часу і виключила зі складу доходів, які підлягають оподаткуванню ВЗ та ПДФО, в т.ч. зібрані волонтерами кошти на допомогу учасникам бойових дій в районах проведення АТО (в Донецькій і Луганській областях).

У зв'язку із військовою агресією росії у 2022 році Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ передбачено звільнення від ПДФО окремих категорій фізичних осіб. Зокрема відповідно до п. 165.1.54 ПК України, звільняються від оподаткування ПДФО наступні фізичні особи:

- учасники бойових дій та члени їх сімей (дружина, чоловік, які не одружилися вдруге; батьки, дід та баба (якщо батьки померли); неповнолітні діти; повнолітні діти з інвалідністю;

- працівники, які задіяні у заходах із забезпечення національної безпеки і оборони;

- фізичні особи з територій бойових дій.

Також цим законом доповнено п. 165.1.56 ПК України, згідно з яким не оподатковується благодійна допомога від міжнародних організацій, надана мешканцям та переміщеним особам з територій бойових дій [81, п. 165].

Стосовно держави Україна як отримувача грантів слід зазначити наступне. Відтак якщо підставою надання гранту є міжнародний договір то така співпраця здійснюється в рамках реалізації проєктів міжнародної технічної

допомоги. Зокрема, Україна є стороною десятків договорів про співробітництво, як приклад до них слід віднести: Угоду між Урядом України та Урядом США про гуманітарне та техніко-економічне співробітництво від 7 травня 1992 року [123], Угоду між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу від 10 червня 2004 року [124], Рамкова угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про консультування і технічне співробітництво від 29 травня 1996 року [121] та ін. Безпосередня співпраця в рамках цих угод здійснюється шляхом забезпечення діяльності іноземних урядових донорів на території України, наприклад: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Німецьке бюро міжнародної співпраці (GIZ), Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та ін.

Відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, невід'ємною частиною національного законодавства, тобто такі міжнародні договори за обов'язковістю їх виконання прирівнюються до норм національного законодавства [45, ст. 9].

На сьогоднішній день, відносини в сфері залучення грантів як виду міжнародної технічної допомоги в публічному секторі регулюються як і зазначеними міждержавними угодами про співробітництво так і внутрішнім законодавством, до якого слід віднести: Податковий кодекс України [81], Бюджетний кодекс України [9], Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ [106]. Нормативно-правовим актом, який регулює процедуру залучення та координацію міжнародної-технічної допомоги є постанова Кабінету Міністрів України Про залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги [116].

Надання міжнародної технічної допомоги урядами країн та/або міжнародними організаціями активно розпочалося після Другої світової війни в рамках міжнародного співробітництва між країнами з різним рівнем економічного, соціального, культурного та політичного розвитку у таких

напрямах: як правове регулювання оперативної діяльності міжнародних організацій у сфері співробітництва з країнами, що розвиваються. При цьому провідна роль у правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері міжнародної технічної допомоги залишилась за міжнародними організаціями системи Організації Об'єднаних Націй та Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) [5, с. 17].

Відтак, головною метою організації ОЕСР є допомога країнам-учасникам в забезпеченні стійкого росту економіки і зайнятості населення, збільшенні рівня життя громадян в країнах-членах Організації, а також в підтримці їх фінансової стабільності і інтересах розвитку світової економіки. Співробітництво між Україною та ОЕСР започатковано у 1997 році шляхом підписання Угоди щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України. Угоду було ратифіковано Верховною Радою України у липні 1999 року (Закон України від 7 липня 1999 року № 850-XIV) [1, с. 261].

У 2005 році була завершена робота, розпочата з ініціативи ОЕСР щодо вироблення міжнародного документу, який би сприяв покращенню якості та ефективності офіційної допомоги розвитку і вже в березні 2005 року була прийнята Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги та супутня їй Аккська програма дій [8, с. 106]. Указом Президента України від 19 квітня 2007 року № 325/2007 Україна приєдналась до Декларації, яка в свою чергу накладає нові зобов'язання й відповідальність на уряд України, зокрема щодо співпраці із міжнародними організаціями та ефективного використання міжнародної технічної допомоги [107]. 04 жовтня 2022 року Рада ОЕСР визнала Україну потенційним членом ОЕСР та розпочала початковий діалог щодо вступу.

Крім того, важливим кроком в сфері посилення відносин між європейськими та українськими інституціями стало підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка передбачає поступову інтеграцію у внутрішній ринок

Європейського Союзу, зокрема адаптацію вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу [106].

У своєму висновку щодо заявки України на членство в Європейському Союзі Європейська Комісія зазначила, що Україна має активне громадянське суспільство, яке відіграє активну роль у просуванні реформ. Досвід українських організацій громадянського суспільства у ключових реформах сектору робить їх цінним партнером уряду та важливим гравцем у наданні місцевих послуг. Правова база забезпечує захист свободи об'єднання, вираження думок та мирних зборів [136]. Із отриманням Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі перед нашою державою відкрились нові інструменти фінансування. Так, з 2007 року Європейський Союз перейшов на єдиний передвступний інструмент фінансової допомоги – *IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance)*, що спрямований на підтримку реформ шляхом надання фінансової та технічної допомоги.

Загалом, стратегія політики Європейського Союзу щодо країн, які обрали для себе європейський курс має форму «підкріплення винагородою». Відповідно до цієї стратегії європейський донор реагує на виконання або невиконання своїх умов наданням або утриманням винагород, при цьому він не бере участі у примусі чи широкомасштабній підтримці держав. Незважаючи на те, що Європейський Союз використовує як матеріальні, так і соціальні стимули, для того щоб спонукати уряди дотримуватися стандартів прав людини та демократії, найбільш ефективним механізмом виявився стимул до членства Європейського Союзу. Зокрема, найважливішими програмами зовнішньої допомоги для європейських країн, які не є членами, в епоху після холодної війни були *Tacis* (для 13 країн-членів Співтовариства незалежних держав) і *Phare* (для інших країн Центральної та Східної Європи – ЦСЄ) [152, с. 498].

Також слід зазначити, що у відносинах з надання грантів поєднуються як інтереси держави так і суспільні інтереси. Неможливо ігнорувати той факт, що між зазначеними суб'єктами існує тісний взаємозв'язок, адже нерідко представники так званого «третього сектору» сприяли укладенню міждержавних договорів,

створенню нових міжнародних організацій. Посилення економічного співробітництва та сприяння транскордонної діяльності між державами не залишає осторонь і співпрацю представників громадянського суспільства.

Зокрема, як приклад успішного поєднання інтересів та налагодження співпраці можна привести проєкт в рамках співпраці Уряду України та Уряду США де було ініційовано започаткування реалізації проєкту міжнародної технічної допомоги «Заради життя», партнером з розвитку (донором) виступив Уряд США через Агентство США з міжнародного розвитку (*USAID*), бенефіціаром та реципієнтом проєкту зазначено Міністерство юстиції України. Метою реалізації проєкту є зменшення рівня поширення ВІЛ серед осіб, які відбувають покарання в установах виконання кримінальних покарань [31]. Відповідно до положень Порядку залучення, моніторингу та використання міжнародної технічної допомоги, виконавцем проєкту було зареєстровано Всеукраїнський благодійний фонд «Коаліція ВІЛ-сервісних організацій» та Всеукраїнську благодійну організацію «Мережа організацій, що працюють в пенітенціарній сфері». В процесі реалізації проєкту зазначеними виконавцями надавались субгранти іншим благодійним або громадським організаціям які були зацікавлені у співпраці в даній сфері. Таким чином, ініціатива з боку держави (Міністерства юстиції України) була підтримана серед багатьох представників громадського сектору, а інтереси крім державного характеру набули і суспільне спрямування. Підсумовуючи, зазначимо, що надання грантів можливо як юридичними особами, державами, міжнародними організаціями, територіальними громадами в свою чергу коло отримувачів включає як територіальні громади, так і державу, в рамках реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги так і фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб.

2.2 Приватноправова характеристика договору з надання гранту

Грант як предмет договірних відносин обумовлює низку специфічних ознак, які мають бути в обов'язковому порядку враховані при укладанні

договору з його надання. З огляду на таку ознаку гранту як безоплатність, вважаємо за необхідне розглянути безоплатні договори які регулюються ЦК України. Відтак, хоча поділу на оплатні та безоплатні договори, тобто ті, які не передбачають зустрічної вимоги, в ЦК України немає, все ж ЦК України регулює такі безоплатні договори як дарування, позичка, безоплатне зберігання. Зокрема договір дарування та його особлива форма – договір пожертви регулюють відносини із безоплатної передачі майна. Нижче розглянемо правову характеристику договору дарування та договору пожертви.

Відповідно до ст. 717 ЦК України за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність. Дарунком можуть бути рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, а також нерухомі речі. Сторонами договору дарування відповідно до ст. 720 ЦК України можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальна громада [136, ст. 717, 720].

За ЦК України договір дарування можливий як односторонній, так і двосторонній. Договір дарування вважається укладеним з моменту передання майна (реальний договір), крім випадків, коли дарувальник зобов'язується передати обдаровуваному майно у майбутньому (консенсуальний договір). Основна кваліфікуюча ознака, за якою договір дарування відрізняється від договорів про передачу майна у власність, це його безоплатність. Тож основною метою договору дарування є надання безоплатної допомоги або поліпшення матеріального становища іншої особи. За договором дарування дарувальник безоплатно передає обдаровуваному майно чи майнове право або звільняє обдаровуваного від майнового обов'язку перед дарувальником чи третьою особою. Основною ознакою дарування є безоплатність договору, в тому розумінні, що особа, яка робить подарунок, не вимагає і не очікує натомість будь-яких подарунків або послуг, що підлягають поверненню [23].

Відтак, зміст будь-якого договору складають права і обов'язки його сторін. Однією з новел ЦК України стала можливість визнання договору

дарування як реальним, так і консенсуальним. Саме консенсуальність зумовлює можливість виникнення обов'язків у обдаровуваного поряд з правами.

Тож до прав дарувальника належить:

– скасувати дарування до вручення речі обдаровуваному, якщо ця річ була передана через органи транспорту, зв'язку або через іншу особу (п. 2 ст. 722);

– відмовитися від виконання обов'язку передати дарунок, якщо після укладення договору його майновий стан істотно погіршився (ст. 724);

– вимагати від обдаровуваного виконання покладеного на нього обов'язку вчинити певну дію майнового змісту або утриматися від її виконання;

– вимагати від обдаровуваного виконання покладеного на нього обов'язку має право дарувальник, а в разі його смерті, визнання безвісно відсутнім чи недієздатним – особа, на користь якої має бути виконаний цей обов'язок (ст. 725);

– вимагати розірвати договір і повернути дарунок у разі ухилення обдаровуваного від виконання обов'язку на користь третьої особи;

– зажадати скасування договору дарування нерухомих речей чи іншого особливо цінного майна, якщо обдаровуваний умисно вчинив злочин проти життя, здоров'я, власності дарувальника, його батьків, дружини (чоловіка) та дітей (п. 1 ст. 727);

– дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування, якщо обдаровуваний створює загрозу безповоротної втрати дарунка, що має для дарувальника велику немайнову цінність (п. 2 ст. 727);

– зажадати скасування договору дарування, якщо через недбале ставлення обдаровуваного до речі, що становить історичну, наукову, культурну цінність, ця річ може бути знищена або істотно пошкоджена (п. 3 ст. 727).

Обов'язками дарувальника є:

– повідомити обдаровуваного про недоліки речі або її особливі властивості, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, майна як самого обдаровуваного, так і інших осіб;

– дарувальник, якому було відомо про недоліки або особливі властивості подарованої речі і який не повідомив про них обдаровуваного,

зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану майну, та шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю в результаті володіння чи користування дарунком.

Права обдаровуваного:

– зажадати передання йому дарунку у разі настання строку (терміну) або відкладальної обставини (п. 1 ст. 723);

– у випадку, якщо дарувальник, незважаючи на настання умов, ухилитиметься від виконання свого обов'язку, обдаровуваний має право на примусове витребування відповідної речі або компенсацію її вартості (п. 2 ст. 723);

– право в будь-який момент односторонньо відмовитися від договору дарування і повернути річ, якщо вона не потребує догляду або особливих умов утримання чи зберігання (п. 2 ст. 724).

Обов'язки обдаровуваного:

– обов'язок обдаровуваного вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи або утриматися від її вчинення (передати грошову суму чи інше майно у власність, виплачувати грошову ренту, надати право довічного користування дарунком чи його частиною, не пред'являти вимог до третьої особи про виселення тощо);

– у разі порушення обдаровуваним обов'язку на користь третьої особи дарувальник має право вимагати розірвання договору і повернення дарунка, а якщо таке повернення неможливе, – відшкодування його вартості;

– у разі розірвання договору дарування зобов'язаний повернути дарунок у натурі [136].

Щодо форми укладання договору, то слід зазначити що договір може укладатися в усній, простій письмовій і письмовій нотаріальній формі. Форма договору визначається у залежності від виду майна, що є предметом договору дарування.

Відтак, усна форма укладання договору дарування може мати місце при даруванні предметів особистого користування та побутового призначення, коли таке бажання висловлюється прямо й дарунок передається обдаровуваному в

момент укладання договору. Письмова форма є обов'язковою для дарування майнового права та дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому (в разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним), а також для дарування рухомих речей, що мають особливу цінність, хоча передання такої речі за усним договором також є правомірним, якщо тільки суд не встановить, що обдарований заволодів нею незаконно. Письмова форма з нотаріальним посвідченням необхідна для договору дарування нерухомої речі й валютних цінностей на суму, що перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян [138]. Крім того, вважаємо за необхідне розглянути положення договору дарування, зокрема, з точки зору його закріплення в міжнародних документах.

Відтак, одним із важливих досягнень в розвитку приватного права є розширення його наднаціональних джерел. Якщо наприкінці минулого – на початку нинішнього століття ці процеси були лише ідеєю і тільки започаткувалися, то сьогодні правове співтовариство має у своєму розпорядженні рекомендаційні документи високої правової якості, такі як Принципи Європейського договірної права (*Principles of European Contract Law*, далі – *PECL*); Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА (далі – Принципи УНІДРУА); *Acquis* Принципи (*Acquis Principles*, далі – *ACQP*); Модельні правила Європейського приватного права (*Draft Common Frame of Reference*, далі – *DCFR*) та ін [160, с. 198].

І хоча в Принципах міжнародних комерційних договорів, які було розроблено Міжнародним інститутом уніфікації приватного права (УНІДРУА) прямо не згадується про відносини в сфері дарування, проте важливим в цьому документі є закріплення статті 5.1.9 (Угода про відмову від права) (1) Кредитор може відмовитися від свого права шляхом угоди з боржником. (2) Пропозиція про безоплатну відмову від права вважається прийнятою, якщо боржник не відхилив пропозицію негайно після ознайомлення з ним [74].

Стаття 5.1.9 важлива, тому що вона встановлює принцип, який є доречним і безпосередньо застосовним до інституту дарування, а саме декларуючи, що

жодна пропозиція про відмову від права не має юридичних наслідків, якщо вона не прийнята бенефіціаром. У цій статті уточнюється, що всі блага, у тому числі ті, що надаються безоплатно, мають бути прийняті. Отже, можна стверджувати, що акцепт слід розглядати як ключ до захисту інтересів обдаровуваного. Стаття 5.1.9 йде ще далі і створює презумпцію прийняття бенефіціаром безоплатної вигоди, так у разі мовчання бенефіціара дарунок передбачається як прийнятий [81, ст. 5.1.9].

Принципи європейського договірного права (*PECL*) є результатом роботи Комісії з питань європейського приватного права (*CECL*). Робота Комісії зосереджена на (i) полегшенні транскордонної торгівлі в Європі; (ii) зміцненні єдиного європейського ринку; (iii) створенні нормативно-правової бази що регулює договори; (iv) надання рекомендацій для національних судів та законодавчих органів; та (v) сприяння взаємозв'язку між звичаєвим правом та загальним правом. Так, зазначені принципи не мають прямого відношення до регулювання відносин дарування в Європі, проте вони запровадили ідею про те, що безоплатні угоди мають відношення до європейського договірного права [160, с. 62].

Окремо слід звернути увагу і на такий документ як Модельні правила Європейського приватного права (*Draft Common Frame of Reference*, далі – *DCFR*), який можна розглядати як набір інструментів, насамперед призначений для забезпечення одноманітності термінології в законодавстві Європейського Союзу. На відміну від інших наднаціональних документів, *DCFR* звертається безпосередньо до договору дарування. *DCFR* закріплює чотири структурні принципи, яким має слідувати європейське приватне право в цілому і, отже, інститут дарування зокрема. Цими принципами є (i) свобода; (ii) безпека; (iii) справедливість та (iv) ефективність [55]. Ці чотири принципи активно сприяють зміцненню взаємної довіри між сторонами, тому їх слід використовувати як такі, що направлені на критичний аналіз національних законів, зокрема, що стосується інституту дарування, для того щоб оцінити, чи цілком вони задовольняють інтереси всіх учасників правовідносин.

Також, в Книзі IV *DCFR* важливим є проголошення таких принципів інституту дарування, а саме: (i) захист сторін, які безпосередньо беруть участь у даруванні; (ii) захист третіх осіб. Слід зазначити, що цей захист досягається за рахунок того, що зроблені дарунки не будуть анульовані в односторонньому порядку або іншим чином на розсуд дарувальника; (iii) захист громади. Положення про дарування має забезпечувати повагу до різних культур, щоб всі сторони, незалежно від їхньої релігії чи походження, користувались рівною можливістю звернутись до одного і того ж закону. Слід зазначити, що положення *DCFR* являють собою здобуток європейської цивілістики та мають потенціал бути застосованими до удосконалення положень про інститут дарування в українському законодавстві [160].

Крім зазначених документів, вплив на інститут договору дарування також мають і рішення Європейського суду (*ECJ*). Відтак, більшість рішень суду, що стосуються дарування, не концептуалізують поняття дарування. Однією із справ, що мають особливе значення для інституту пожертвування в Європі, є справа *EMI Group Ltd v The Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs*. У цьому випадку Європейський суд визначив поняття «подарунок невеликої вартості». Це рішення має особливе значення, оскільки воно ясно вказує на те, що для визначення таких понять, як «подарунок невеликої вартості», необхідно застосовувати критерії, що враховують вигоду, отриману обдаровуваним, а не витрати, понесені донором [144, с. 59].

Стосовно сторін договірних відносин, то відповідно до ст. 720 ЦК України сторонами договору дарування є дарувальник та обдарований, ними є фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальна громада. В ст. 720 ЦК України перелічені основні суб'єкти, які можуть бути учасниками приватноправових відносин, зокрема і у відносинах дарування. Причому участь органу держави в цивільно-правових відносинах не перетворює їх на публічно-правові. Відповідно до ст. 167 ЦК України держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин [136, ст. 729].

Щодо договору пожертви, то відповідно до ч. 1 ст. 729 ЦК України пожертвою є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, особами, встановленим частиною першою статті 720 ЦК України, для досягнення ними певної, обумовленої мети. Відповідно до п. 3 ст. 729 ЦК України до договору про пожертву застосовуються положення про договір дарування, якщо інше не встановлено законом. Таким чином, пожертва є особливим різновидом договору дарування, характерною ознакою якого є зобов'язання обдаровуваного використовувати предмет договору виключно для досягнення певної, заздалегідь обумовленої мети [136, ст. 729].

Щодо особливостей змісту договору пожертви, то ЦК України виділяє наступні права жертвувача:

– здійснювати контроль за використанням пожертви, спрямованої на досягнення певної мети. Дарувальник такого права не має, він може вимагати лише вчинення певних дій на користь третьої особи.

– якщо ж використання пожертви за призначенням виявилось неможливим, то використання її за іншим призначенням можливе лише за згодою жертвувача, а в разі його смерті чи ліквідації юридичної особи – за рішенням суду.

– розірвати договір пожертви у разі її нецільового використання. Право вимоги розірвання договору пожертви мають також правонаступники (спадкоємці) жертвувача [26, с. 178].

Окремим видом договору пожертви є її надання на сфері благодійницької діяльності.

Відтак зі змісту ст. 6 Закону про благодійну діяльність благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону.

Сторонами договору з надання благодійної пожертви є благодійник, який визначається Законом про благодійну діяльність як дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності та

бенефіціар (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом [89, ст. 6].

Відмінність договору пожертви від договору благодійної пожертви полягає у предметі такого договору. Відтак, відповідно до положень до благодійну пожертву, нею можуть бути майнові права, в свою чергу в договорі про пожертву відповідно до ЦК України майнові права не є предметом пожертви.

Крім того, важливою відмінністю як зазначає В. В. Заборовський різниця між пожертвою і благодійною пожертвою полягає у конкретизації останньої, а саме «цілей благодійницької діяльності», що, у свою чергу, відноситься як поняття родової мети щодо безпосередньої мети, яка буде визначатися за допомогою договору про пожертву [18, с. 114].

Ця мета, зазначає Є. В. Ключова, може бути як індивідуальною (для задоволення особистих інтересів), так і загальнокорисною (певну дію треба вчинити в суспільних інтересах). Автор зауважує, що суспільно-корисні цілі є ширшим поняттям ніж загальнокорисні цілі. І, зокрема, на відміну від колишнього ЦК України, під пожертвуванням розуміється дарування в загальнокорисних цілях [40, с. 157].

Також, відмінністю є і те, що відповідно до положень Закону про благодійну діяльність благодійна пожертва може надаватися бенефіціарам, визначеним на конкурсних засадах благодійником або уповноваженими ним особами. Умовами конкурсу можуть визначатися дії, які бенефіціар має виконати на користь третіх осіб, крім тих, які пов'язані з благодійником. В свою чергу, пожертва, загалі положення про яку закріплені в ЦК України не передбачає її надання в конкурсному порядку.

Аналізуючи положення ст. 6 Закону про благодійну діяльність можна виокремити наступні права благодійника:

- благодійник має право погоджувати зміну цілей та порядок використання благодійної пожертви;
- благодійник або уповноважені ним особи мають право здійснювати

контроль за цільовим використанням благодійної пожертви, у тому числі на користь третіх осіб;

– благодійники або їх правонаступники мають право у встановленому цим Законом порядку змінити бенефіціарів благодійної пожертви у разі порушення цілей, строків та порядку використання такої пожертви або її частини [89, ст. 6].

Форма договору про благодійну пожертву письмова. В ч. 2 ст. 6 Закону про благодійну діяльність зазначається що договір про благодійну пожертву валютних цінностей не підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню [89, ст. 6].

Стосовно договору про надання гранту слід зазначити наступне. Як зазначалось в підрозділі 1.1, грант – це грошові кошти надані на безоплатній і безповоротній основі державою, міжнародними організаціями, юридичними та (або) фізичними особами, у тому числі іноземними з метою реалізації проєкту протягом визначеного грантодавцем строку. Відтак, йдеться про відносини з безоплатної передачі майна, зокрема у випадку з наданням гранту це грошові кошти. Відмінність від пожертви полягає у тому що таке фінансування надається на реалізацію проєктної діяльності отримувача такої допомоги. Тобто така діяльність має бути обмежена у строках, що також обумовлює виникнення додаткових прав та обов'язків у надавача та отримувача грантів.

В деяких нормативно-правових актах надається характеристика такого виду договору.

Відповідно до положень Закону про Український культурний фонд у разі прийняття Дирекцією Фонду рішення про надання фінансування певному проєкту за рахунок коштів Українського культурного фонду з отримувачем коштів укладається договір про надання гранту.

За договором про надання гранту Український культурний фонд набуває право здійснювати контроль за реалізацією проєкту відповідно до порядку, встановленого таким договором та законодавством, у тому числі вимагати виконання зазначеного порядку та вживати заходів у разі його порушення. Об'єктами контролю є порядок виконання договору про надання гранту, дотримання строків, у тому числі проміжних, правильність та обґрунтованість

витрачання коштів.

Для здійснення контролю Український культурний фонд має право вимагати від суб'єкта, який отримав фінансування, надати будь-які документи, інформацію та пояснення щодо своїх дій, пов'язаних з виконанням договору про надання гранту та (або) витрачанням коштів.

Істотними умовами договору про надання гранту є визначення конкретного проєкту, для реалізації якого надаються кошти; сума гранту (обсяг коштів) з відповідним кошторисом із зазначенням об'єктів, на які вона витрачатиметься; графік платежів; зобов'язання особи, яка отримує кошти, у тому числі щодо звітності; мінімальні технічні вимоги до проєкту, які мають бути забезпечені; строк реалізації гранту; порядок надання доказів на підтвердження належного виконання договору про надання гранту; відповідальність за порушення умов договору [117, ст. 12].

Також визначення договору з надання гранту міститься і в Постанові про надання міжнародної технічної допомоги, де зазначається, що грантова угода – угода між партнером з розвитку або виконавцем та реципієнтом про передачу фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті в рамках проєкту (програми) [111, п. 2].

В свою чергу, Закон про благодійну діяльність зазначає що до благодійних грантів застосовуються положення про благодійні пожертви, якщо інше не визначено законом. Таким чином підкреслюючи що благодійний грант є різновидом благодійної пожертви [89, ст. 6].

На нашу думку в цивільно-правових відносинах договір з надання гранту є різновидом договору пожертви з наступних причин:

– як і в договорі про надання пожертви, сторони в договорі з надання гранту можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальна громада.

– грант надається на безоплатній, безповоротній основі що обумовлює відсутність зустрічних вимог, що також є характерним і для відносин з надання пожертви.

– як і пожертва грант має цільове спрямування його використання.

– надавач гранту має право здійснювати контроль за цільовим використанням коштів, а у випадку нецільового використання вимагати розірвання договору. Зокрема таке право є і у жертвувача.

В свою чергу, відмінними ознаками договору з надання гранту від договору пожертви можна зазначити наступні:

– грант надається на реалізацію не тільки наперед обумовленої мети, але і на реалізацію певного проєкту, що в свою чергу зумовлює виникнення в договорі умови про строк використання таких коштів.

– грант може надаватись за результатами проведеного конкурсу.

– грант надається виключно у вигляді грошових коштів.

Відповідно до ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також всі умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди [136, ст. 638]. Саме у досягненні згоди щодо істотних умов договору реалізується взаємна відповідність волі сторін.

Істотні умови договору можуть встановлюватися тільки законом, а не підзаконними нормативними актами. Це положення є важливим з огляду на дещо ширше тлумачення (зокрема й судами) джерел встановлення істотних умов, а саме законодавством. Ця категорія включає і підзаконні нормативні акти, які перенасичені істотними умовами щодо окремих видів договорів. Важливим для розуміння загального механізму встановлення істотних умов договору є підхід, що саме вони визначають найважливіші елементи його змісту, необхідність формування яких випливає з природи того чи іншого договірного виду чи окремого договору.

Слід звернути увагу на те, що істотні умови договору не можуть встановлюватися законодавцем необґрунтовано, всупереч сутності певних видів договорів. Утім, іноді законодавець йде іншим шляхом, коли в окремих законах

визначає занадто широкий перелік істотних умов договору, про що було зазначено вище. Тому, на думку В. Васильєвої, для стабільності майнового обороту слід переглянути ст. 638 ЦК України і визначитися з єдиними для всіх видів договорів істотними умовами – умовою про предмет та тими істотними умовами, які, як такі, можуть бути передбачені в імперативній нормі закону [13, с. 19].

На нашу думку, з огляду на особливості гранту як предмету відносин пропонуємо його істотними умовами виділити наступні:

1. Предмет договору. Відповідно предметом договору з надання гранту є грошові кошти національній та/або іноземній валюті.

2. Опис проєкту на який надається фінансування;

3. Строк використання грантових коштів. На нашу думку, в цьому пункті слід зазначити як граничний строк реалізації проєкту, та відповідно грантових коштів, так і річний календарний план виплат траншів грантових коштів.

4. Право, що застосовується до договору. У випадку надходжень грошових коштів наприклад від іноземних юридичних осіб сторони мають дійти згоди щодо обрання права, яким будуть врегульовані відносини.

5. Права та обов'язки грантодавця та грантоотримувача.

6. Порядок подання звітності та здійснення контролю за використанням коштів.

7. Порядок вирішення спорів, зокрема визначення юрисдикції.

8. Відповідальність сторін.

9. Інші умови, щодо яких сторонами досягнуто згоди.

Метою досягнення домовленості щодо юрисдикції є обрання суду, який розглядатиме спір, що виникає за угодою між сторонами. Незважаючи на те, що вибір юрисдикції та регулюючого права, що застосовується до правовідносин – це різні речі, сторони зазвичай вибирають один і той самий закон і юрисдикцію, оскільки можливість виконання договору залежить від правової системи, яка його буде застосовувати. Чіткий вибір юрисдикції слід робити завжди, коли договір містить або може мати іноземний елемент.

Крім того сторонами може бути визначено питання зокрема, щодо порядку

внесення змін до договору, порядку обміну інформацією та кореспонденцією, порядок вирішення конфлікту інтересів, порядок проведення аудиторських перевірок. Також до договору можуть додаватись відповідні додатки, в яких встановлюються форми щодо заповнення звітів (як змістовних так і про використання коштів), грантова заявка, бюджет проекту, опис проекту, тощо.

Стосовно змісту договору з надання гранту, то серед обов'язків грантодавця, на нашу думку слід виділити наступні:

- надати грошові кошти у вказаний в договорі строк;
- здійснювати контроль за цільовим використанням коштів, відповідно до зазначеної мети.

До прав грантодавця можна віднести:

- надавати організаційно-методологічну підтримку щодо використання грантових коштів;
- проводити аудити використання грантових коштів;
- ознайомлюватися з первинною документацією, пов'язаною з реалізацією проекту;
- отримувати від грантоотримувача будь-які документи, інформацію та пояснення щодо його дій, пов'язаних з виконанням договору;
- погоджувати зміну цілей використання грантових коштів;
- вимагати розірвання договору про надання гранту, якщо грошові кошти використовуються не за призначенням;
- вимагати повернення грошових коштів цільове використання яких не відбулось протягом визначеного строку як поворотна фінансова допомога.

В свою чергу, до обов'язків грантоотримувача належить:

- цільове використання грошових коштів;
- подання звітів відповідно до встановленого графіку;
- повернення грошових коштів як поворотна фінансова допомога, якщо їх використання не відбулися протягом встановленого строку;
- дотримуватись обраного сторонами права;
- надавати первинну документацію щодо використання коштів;

- повідомляти грантодавця про неможливість використання грошових коштів на реалізацію проєкту, встановленого договором.

Права грантоотримувачів:

- грантоотримувач має право на реалізацію проєкту відповідно до умов договору.

- грантоотримувач має право звернутися до грантодавця з проханням змінити цілі використання гранту;

- грантоотримувач має право звертатися до грантодавця з метою отримання консультацій стосовно реалізації проєкту.

Стосовно конкурсного порядку укладення договору, слід зазначити, що у більшості випадків, надавачі грантів обирають змагальний (конкурсний) порядок визначення бенефіціарів (отримувачів грантів). Таким чином, для отримання гранту потенційний отримувач такої допомоги має пройти процедуру конкурсного відбору, і у випадку перемоги укласти договір з грантодавцем щодо реалізації проєкту за рахунок грошових коштів.

Конкурсна процедура дозволяє забезпечити конкуренцію серед потенційних отримувачів грантів, що у свою чергу сприяє посиленню їх спроможності у підготовці та реалізації проєктів. Тож змагальність, як базовий принцип визначення правоти тієї чи іншої сторони знаходить своє втілення і в конкурсних відносинах. Якщо в судочинстві цей принцип реалізується через обов'язок сторін надати ті чи інші докази, які підтверджують вимоги або заперечення, то в конкурсних відносинах своєрідне «переконування» відіграє процес підготовки учасниками конкурсу грантових заявок.

Складовою змагальності також є і наявність множинності сторін, адже неможливо провести конкурс лише для одного учасника. Засновник конкурсу (наприклад конкурсна комісія) має неупереджено ставитись до учасників конкурсу при оцінці їх робіт, а свою позицію обґрунтовувати чітко спираючись на відповідність заявників об'єктивним вимогам такого конкурсу. В свою чергу, «фіктивні» конкурсні оголошення або «фіктивна» процедура конкурсного відбору, заснована лише на особистих вподобаннях грантодавця є одним із тих

несприятливих факторів, які не тільки не сприяють розвиткові громадського сектору, але й погіршують його репутацію в Україні.

Сам термін конкурс, як зазначає В. М. Ігнатенко у цивільному праві вживається у декількох розуміннях: по-перше, як різновид недоговірних зобов'язань (публічна обіцянка винагороди), по-друге, як порядок укладення договору, по-третє, як конкурсне провадження у процедурі банкрутства [37, с. 62].

Розглядаючи конкурс як порядок укладення договору, слід погодитись з Н. Л. Полішко, що наразі в Україні відсутній єдиний спеціальний нормативно-правовий акт, який визначав би особливості проведення аукціонів, конкурсів та подібних процедур укладання договорів. Законодавча база з цього питання досить широка, однак відповідні спеціальні акти носять досить специфічний характер, що не дозволяє чітко визначити правову природу і сутність аукціонного, конкурсного та інших подібних способів укладання договорів. Зрозуміло, це не сприяє ефективності правового регулювання цієї сфери цивільно-правових відносин. Досить показовим у цьому аспекті є те, що правовими актами закріплено більше десяти визначень поняття *аукціон*, та є близько восьми визначень поняття конкурс. Крім цих термінів у законодавстві використовується терміни торги і тендер. Така значна кількість визначень одних і тих же понять, на жаль, не свідчить про розробленість питання і на практиці виникає чимало труднощів [82, с. 25].

Так, наприклад, в Законі України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII закріплено визначення конкурентної процедури закупівлі яка являє собою здійснення конкурентного відбору учасників за процедурами закупівлі відкритих торгів, торгів з обмеженою участю та конкурентного діалогу [113, ст. 1].

Щодо відкритих торгів, до відповідно до ст. 20 вищезазначеного закону відкриті торги є основною процедурою закупівлі. Під час проведення відкритих торгів тендерні пропозиції мають право подавати всі заінтересовані особи. Для проведення відкритих торгів має бути подано не менше двох тендерних пропозицій. Тендерна пропозиція подається в електронному вигляді через

електронну систему закупівель шляхом заповнення електронних форм з окремими полями, де зазначається інформація про ціну, інші критерії оцінки (у разі їх встановлення замовником), інформація від учасника процедури закупівлі про його відповідність кваліфікаційним (кваліфікаційному) критеріям, наявність/відсутність підстав, установлених у ст. 17 цього закону і в тендерній документації, та шляхом завантаження необхідних документів, що вимагаються замовником у тендерній документації [113, ст. 20].

Публічний конкурс як різновид публічної обіцянки винагороди та конкурс як спосіб укладання договору мають, крім спільних рис, що зумовлюється їх однаковою юридичною природою, багато відмінностей.

Конкурс за гл. 78 ЦК України не передбачає конкретного джерела його опублікування, головне, щоб про конкурс дізналося широке коло осіб (у відкритому конкурсі). Специфікою конкурсу як способу укладання договору є обов'язкове його оголошення через засоби масової інформації – цього вимагають всі спеціальні нормативні акти. Конкурс за гл. 78 ЦК України передбачає, що всі умови конкурсу формуються його засновником. Для конкурсу як способу укладання договору законодавством можуть бути передбачені додаткові вимоги до учасників конкурсу, поряд із тими, що визначаються в оголошенні. Для конкурсу як способу укладання договору законодавством можуть бути передбачені особливі вимоги щодо інформації, яка повинна міститися в оголошенні про конкурс. Для конкурсу як способу укладання договору процедура визначення переможця може чітко передбачатися у спеціальному законодавстві, а її недотримання тягне визнання рішення про переможця конкурсу недійсним. Обов'язки засновника конкурсу на право укладання договору мають відмінності від таких при конкурсі, який регулюється гл. 78 ЦК України. Засновник конкурсу повинен підписати протокол про результати конкурсу чи протокол про укладання основного договору в майбутньому з особою, яка визнана переможцем конкурсу. Без такого обов'язку конкурс втрачає свій смисл [17, с. 151]. Зазвичай оголошення про проведення конкурсу розміщується на інтернет ресурсах, серед яких можна виділити відомі ще з часів незалежності України сайти як: Гурт та Громадський простір.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 грудня 2012 року № 5029-VI рекламні оголошення, повідомлення та інші форми аудіо- і візуальної рекламної продукції виконуються державною мовою або іншою мовою на вибір рекламодавця (фактично, це може бути будь-яка мова) [102, ст. 26]. Однак на практиці реклама іноземними мовами, яка орієнтована на українських споживачів, має бути перекладена українською.

Щодо змісту оголошення конкурсу, наприклад в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання грантової підтримки наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету» від 21 серпня 2019 року № 776 визначаються наступні пункти:

- напрям, за яким надаватиметься грант;
- умови конкурсного відбору, місце його проведення;
- зразок форми заявки та рекомендації щодо її підготовки;
- вимоги до учасників конкурсного відбору;
- відомості про кінцевий строк подання заявок на участь у конкурсному відборі, строки розгляду заявок і підбиття підсумків конкурсного відбору;
- відомості про істотні умови договору, який буде укладено грантонадавачем з одержувачем грантової підтримки, визначеним за результатами конкурсного відбору;
- загальний обсяг видатків державного бюджету, передбачений законом про Державний бюджет України на відповідний рік для надання грантової підтримки; відомості щодо організації проведення конкурсного відбору та іншу необхідну інформацію, визначену грантонадавачем [100, п. 17].

На нашу думку, в оголошенні щодо проведення конкурсу слід виділити наступні умови:

- напрями реалізації проєктів, на які надається фінансування;
- строк подання конкурсних робіт;
- сума гранту, на яку претендуватиме переможець конкурсу;
- вимоги до учасників конкурсу;

- критерії відбору переможців;
- інформація про грантодавця та контактні дані осіб, до яких можна звернутись з адміністративних питань;
- порядок оголошення результатів конкурсу.

Крім того, засновником конкурсу можуть зазначатись умови щодо необхідності додаткового співфінансування майбутнього проєкту (наприклад за кошти конкурсанта). Відповідно конкурсант має підтвердити свою спроможність забезпечити надання такого співфінансування.

Щодо пункту «Критерії відбору», то на нашу думку, його зазначення сприятиме прозорості та об'єктивності проведення конкурсного відбору. Так, наприклад в оголошенні конкурсу «Підтримка громадянського суспільства та цивільного населення України в умовах війни», оголошеним Державним Департаментом США зазначаються наступні критерії:

- якість та реальність втілення ідеї проєкту: Ідея проєкту добре розроблена і надана детальна інформація щодо того, як виконуватиметься проєкт. Опис проєкту містить реальні часові рамки реалізації;

- організаційна спроможність та перелік попередніх грантів: організація має досвід у зазначеній сфері та має механізм внутрішнього контролю для управління грантовими коштами. Це означає мати систему фінансового управління та банківський рахунок;

- поетапний план реалізації програми / Здатність досягнути поставлених цілей: Цілі та завдання проєкту чітко окреслені, а обрані підходи у реалізації програми найкраще допоможуть досягнути очікуваних результатів;

- кошторис: Кошторис детально розписаний. Витрати є обґрунтованими і відповідають запропонованій діяльності та очікуваним результатам. Бюджет реалістичний і враховує всі необхідні витрати для реалізації запропонованих заходів;

- план моніторингу та оцінки успішності реалізації проєкту: Учасник конкурсу демонструє здатність оцінити успіх програми відповідно до ключових показників та описав проміжні етапи у досягненні кінцевої мети проєкту.

Проектна заявка містить інформацію щодо показників результативності та успішності проекту і описує, яким чином вони будуть вимірюватися;

- довготривалість результатів проекту: Результати проектних заходів матимуть довготривалий ефект (після закінчення гранту) [18].

Стосовно етапів проведення конкурсу, в постанові Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 776 «Про затвердження Порядку надання грантової підтримки наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету» законодавець виділяє наступні етапи проведення конкурсного відбору:

- прийняття рішення про проведення конкурсного відбору;

- оприлюднення оголошення про проведення конкурсного відбору;

- приймання (одержання) заявок, у тому числі здійснення їх реєстрації;

- попередній розгляд заявок на відповідність вимогам, встановленим умовами конкурсного відбору;

- проведення (у разі потреби) наукової і науково-технічної експертизи заявок;

- розгляд заявок та прийняття грантонадавачем рішення щодо результатів конкурсного відбору;

- оприлюднення результатів конкурсного відбору з переліком одержувачів грантової підтримки та визначеним грантонадавачем обсягом грантової підтримки (фінансування) кожного одержувача грантової підтримки на відповідний рік.

Крім того, зазначається, що грантодавець повинен забезпечити проведення конкурсного відбору з дотриманням принципів прозорості, публічності, об'єктивності, уникнення конфлікту інтересів на всіх його етапах [105, п. 15].

Підсумовуючи можна зазначити, що у цивільно-правових відносинах договір з надання гранту розглядається як різновид пожертви, загальні положення про яку закріплені в ЦК України. Проте з огляду на відмінності предмету таких відносин доцільно договір з надання гранту виокремлювати

окремо в системі безоплатних договорів. Тому пропонуємо наступне визначення договору з надання гранту: за договором з надання гранту одна сторона (грантодавець) передає на безоплатній та безповоротній основі грошові кошти в національній та/або іноземній валюті з метою реалізації проєкту грантоотримувачу, а грантоотримувач зобов'язується використовувати грошові кошти за цільовим призначенням протягом встановленого строку.

До договору про надання гранту застосовуються положення про пожертву. Юридична характеристика договору з надання гранту включає наступні ознаки: двосторонній, адже правами та обов'язками наділені обидві сторони, консенсуальний, адже передача грошових коштів здійснюється на виконання досягнутої згоди між сторонами стосовно реалізації проєкту, безоплатний.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ З НАДАННЯ ГРАНТІВ

3.1 Правопорядок, який слід застосовувати до відносин з надання грантів з іноземним елементом

Фінансова спроможність українських інститутів громадянського суспільства самостійно надавати гранти вкрай обмежена. З огляду на це, важливим є дослідження відносин коли таке фінансування може надаватись з-за кордону. Досліджуючи приватноправові відносини з надання грантів, які обтяжені іноземним елементом, ключовим моментом є з'ясування правопорядку, який слід застосовувати до таких відносин. Конфлікт правових систем вирішується колізійними нормами, які в свою чергу визначають застосовність національного матеріального права. Відтак, у випадку надання грантів іноземними юридичними особами відбувається шляхом укладення договору, відповідно в якому сторони можуть самостійно обрати правопорядок, який буде застосовуватись до змісту правовідносин. Можливість обрати право дозволяє сторонам уникнути непорозумінь в ході його виконання, в тому числі значно полегшити роботу суду щодо вирішення питань застосовуваного права.

Відтак, Україна пішла шляхом прийняття окремого Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV (далі – Закон Про міжнародне приватне право) та приєдналась до тих країн, (Австрія, Бельгія, Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Італія та Польща), де питання приватного правового характеру за участю іноземного елемента регулюються окремим нормативним актом.

Зокрема, в наступних країнах питання міжнародного приватного права регулюється у межах цивільних кодексів (Франція, Греція, Латвія, Литва, Нідерланди, Португалія та Іспанія). В правових системах загального права (Кіпр, Ірландія, Мальта та Великобританія) не передбачено жодної законодавчої

кодифікації міжнародного приватного права. Натомість норми колізійного права в основному засновані на нормах загального права, розроблених судовою владою. Норми міжнародного приватного права в даний час також не кодифіковані у скандинавських країнах (Данія, Фінляндія та Швеція). Щодо Німеччини, то загальні положення про міжнародне приватне право кодифіковані в цивільному кодексі, який, проте, не включає колізійні норми, що стосуються юридичних осіб. Таким чином, застосування норм міжнародного приватного права до юридичних осіб ґрунтуються на принципах, розроблених судами [98, с. 104].

Стосовно законодавчої бази Європейського Союзу, то ураховуючи історичну мету Європейського Союзу, відсутність всеосяжної правової бази, складну законодавчу процедуру та претензії держав-членів на суверенітет, законодавство Європейського Союзу, зокрема приватне право Європейського Союзу має фрагментарний характер. Хоча, поряд з цим, останніми роками були спроби консолідації приватноправових норм у більш всеосяжних правових актах. Відтак, до таких актів можна віднести розробку Принципів європейського договірного права (*PECL*) і Принципів, дефініцій та модельних правил європейського приватного права (*DCFR*). Крім того, слід виділити: Гаазьку конвенцію 1955 року про право, що застосовується до міжнародної купівлі-продажу рухомих матеріальних речей, Римська конвенція 1980 р. про право, що застосовується до договірних зобов'язань, Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського парламенту та Ради від 17 червня 2008 року «Про право, яке підлягає застосуванню до договірних зобов'язань», Гаазькі принципи, щодо вибору права, у міжнародних комерційних договорах, схвалені 19 березня 2015 року, Принципи УНІДРУА щодо міжнародних контрактів [145, с. 470].

Слід зазначити, що сьогоднішній день, робочою групою з оновлення цивільного законодавства ведеться робота із розробки Концепції рекодифікації цивільного законодавства, та із включення оновлених норм які регулюють міжнародне приватне право до ЦК України. Відтак результатами процесів глобалізації суспільства стало напрацювання багатьох міжнародних документів, в яких були сформульовані оптимальні шляхи вирішення проблем сучасного

міжнародного приватного права. У зв'язку із численною кількістю напрацювань виникла необхідність і приведення у відповідність норм міжнародного приватного права та включення їх до оновленого ЦК України.

Як зазначають розробники книги «Міжнародне приватне право» в оновленому ЦК України відповідатиме її правовій традиції (у ЦК України від 1963 року містилася подібна частина, хоча під іншою назвою: «Застосування іноземного права та міжнародних договорів, правоздатність і дієздатність іноземних громадян»). Практична користь у перенесенні колізійного права до кодексу полягає у підвищенні як його ролі в регулюванні приватних відносин, так і значимість самих правил міжнародного приватного права. А сам кодекс матиме завершений вигляд: у книзі про міжнародне приватне право пропонуються спеціальні механізми регулювання у випадку переведення приватних відносин у міжнародну площину [38].

Стосовно спроможності національного законодавства в сфері регулювання відносин з іноземним елементом можна стверджувати що Закон про міжнародне приватне право увібрав в себе найкращі напрацювання науки міжнародного приватного права та закріпив, що застосування принципу автономії волі відповідно до ст. 43 Закону про міжнародне приватне право першочерговим при вирішенні колізійного питання стосовно вибору права, який застосовується до договору, або окремої його частини [108, ст. 43].

Повсюдне визнання принципу автономії волі (*lex voluntatis*) підтверджує його закріплення в більшості міжнародних документів, які компетентні регулювати зобов'язальні правовідносини. Серед них: Гаазькі Конвенції «Про право, яке застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу» 1955 та 1986 років, Римська конвенція про право, що застосовується до договірних зобов'язань 1980 року, Міжамериканська Конвенція «Про право, що застосовується до міжнародних договорів» 1994 року. Крім того, принцип автономії волі сторін знайшов відображення в Регламенті (ЄС) № 593/2008 Європейського парламенту та Ради від 17 червня 2008 року «Про право, яке підлягає застосуванню до договірних зобов'язань» (далі – Регламент Рим I) [38, с. 99].

Аналізуючи положення Римської конвенції, слід зазначити, що вирішальним фактором визначення застосовного права є автономія волі сторін. В свою чергу, Регламент Рим I вперше запровадив спеціальні правила визначення права, що застосовується до певних договорів. ст. 3 Регламенту Рим I, що визначає питання свободи вибору застосовного права, за змістом немає істотних відмінностей від ст. 3 Римської конвенції. Відповідно до загальноприйнятого тлумачення положення сторони можуть вибрати будь-яке право, навіть якщо воно не має нічого спільного з договором. Крім того, сторони можуть домовитись, що до різних частин договору застосовуватимуться різні закони, які можуть бути визначені і після укладання основного договору, якщо цей вибір не зачіпає права третіх осіб [54, ст. 3].

Слід зазначити, що також важливе значення для розвитку науки міжнародного приватного права відіграє діяльність Гаазької конференції з міжнародного приватного права (далі – Гаазька конференція). На сьогоднішній день ця неурядова організація складається з 91 члена – 90 держав та Європейського Союзу, які представляють усі регіони земної кулі. Крім того, дедалі більше країн, які не є членами, або підписали, або стали сторонами конвенцій розроблених Гаазькою конференцією, в результаті її робота охоплює понад 150 країн світу. 03 грудня 2003 року Україна набула статусу члена Гаазької конференції (Закон України від 15 травня 2003 року №793-IV «Про прийняття Статуту Гаазької конференції з міжнародного приватного права»). Починаючи з цього часу Україна стала учасницею трьох Гаазьких конвенцій: Конвенції про вручення за кордоном судових і позасудових документів у цивільних або комерційних справах, 1965 року; Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах, 1970 року; Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, 1961 року. Стосовно питання вибору компетентного права, Гаазькою конференцією були розроблені Гаазькі принципи щодо вибору права у міжнародних комерційних договорах (далі - Гаазькі принципи) [79].

Таким чином, принцип автономії сторін є загальновизнаним принципом в

міжнародному приватному праві та визнається як у національній правовій системі, так і на міжнародному рівні. Українське законодавство поступово розвивається та завдяки участі у міжурядових організаціях розширює свій інструментарій щодо застосування норм міжнародного приватного права в різних сферах правових відносин.

В свою чергу, аналізуючи розвиток та вплив Європейського Союзу на приватне право *Jürgen Basedov* зазначає, що за понад п'ятдесят років сформувалися три шари права Європейського Союзу, що впливають на приватне право. Перший складається із положень Договору про заснування Європейської Спільноти, які мають пряме застосування. Другий складається із рішень Суду Європейського Союзу, який ввів у дію або, швидше, «виявив» певні загальні принципи права, які служать для тлумачення права Європейського Союзу або заповнення прогалин, а іноді навіть для перевірки сумісності національного права з правом Європейського Союзу. Найважливішим шаром є законодавство, близьке до національного законодавства держав-членів, ухвалене з кінця 1960-х рр. таке законодавство було прийнято інститутами Європейського Союзу на підставі численних положень Договору про заснування.

Науковець зазначає, що приватне право Європейського Союзу чітко не відокремлено від публічного права, політична орієнтація законодавства Європейського Союзу часто призводить до поєднання норм приватного та публічного права, які розглядаються як інструменти для досягнення певних політичних цілей. Сукупність приватного та підприємницького права, до якого Україні доведеться пристосуватися, охоплює багато сфер, включаючи право компаній, права споживачів та трудове право [148, с. 10].

Стосовно форми вираження обраного права, то відповідно до Регламенту Рим I, цей вибір має бути «явно виражений або впливати з положень договору чи з обставин справи». Зазначене формулювання відрізняється від Римської конвенції, якою визначено, що вибір має бути явним або повинен бути «явно вираженим або доведеним із розумною визначеністю умовами договору чи обставинами справи» [53].

З цього приводу І. А. Діковська звертає увагу на те, що однією із проблем застосування Римської конвенції було її неспівпадання в перекладах різними мовами. Так, зокрема, друге речення ч. 1 ст. 3 Римської конвенції англійською мовою звучало так: «*The choice must be expressed or demonstrated with reasonable certainty by the terms of the contract or the circumstances of the case*» («Вибір має бути явно вираженим або доведеним із розумною визначеністю умовами договору чи обставинами справи»). Німецькою мовою це положення формулювалося так: «*Die Rechtswahl muß ausdrücklich sein oder sich mit hinreichender Sicherheit aus den Bestimmungen des Vertrages oder aus den Umständen des Falles ergeben*» («Вибір повинен бути явно вираженим або доведеним з достатнім ступенем визначеності положеннями договору чи обставинами справи»). Французькою мовою воно звучало таким чином: «*Ce choix doit être exprès ou résulter de façon certaine des dispositions du contrat ou des circonstances de la cause*» («Вибір повинен бути явно вираженим або достовірно випливати з положень договору чи обставин справи»). Для того щоб уникнути суперечностей між мовними версіями, Регламент Рим I вживає вираз : «*The choice shall be made expressly or clearly demonstrated by the terms of the contract or the circumstances of the case*». («Вибір права повинен бути явно вираженим або явно продемонстрованим умовами договору чи обставинами справи») [23, с. 133].

Відповідно до змісту ч. 2 ст. 5 Закону про міжнародне приватне право постає, що вибір права може бути явно вираженим або прямо випливати з дій сторін правочину, умов правочину, обставин справи, які розглядаються в їх сукупності. На думку І. А. Діковської умовами договору, які впливають на встановлення неявного вибору застосовуваного права, можуть бути формулювання, властиві праву однієї держави та не властиві праву іншої держави. До обставин, які можуть свідчити про те, що сторони здійснили неявний вибір права, належать переговорний процес, хід попередніх ділових відносин між сторонами [25, с. 135].

Щодо явно вираженого права, то тим зазвичай є право, яке сторони обирають безпосередньо в самій угоді.

Наприклад деякі грантодавці в загальних умовах договору про надання гранту заздалегідь встановлюють право яке буде застосовуватись до правовідносин. Це є одним із найпоширеніших способів для сторін погодження умов договору, яке здійснюється шляхом обміну документами, які містять конкретні умови угоди.

Так, відповідно до визначення, що міститься в *PECL* (стаття 2:209, пункт 3), «загальні умови – це умови, сформульовані заздалегідь для невизначеної кількості договорів певного характеру, та які були узгоджені сторонами в індивідуальному порядку» [154]. Відповідно до Принципів УНІДРУА (стаття 2.1.19, параграф 2) «стандартні умови — це положення, які готуються заздалегідь для загального та багаторазового використання однією стороною і які фактично використовуються без погодження з іншою стороною» [81].

Наприклад, багато іноземних приватних благодійних фондів в своїх типових договорах про надання гранту зазначають право, яке буде застосовуватись до правовідносин. Зокрема, в грантовій угоді фонду *National Endowment for Democracy (NED)* зазначається: «оскільки *NED* розташовано у Вашингтоні (округ Колумбія), у Сполучених Штатах, Угода про грант регулюється законодавством федерального уряду США та законами Вашингтона, округ Колумбія» [148]. Сама угода про вибір права зазвичай міститься в основному договорі, але іноді може міститися в окремому документі, укладеному до, одночасно або після договору, до якого вона укладена. Навіть якщо угода про вибір права є частиною договору, її слід оцінювати окремо від основного договору. Це означає, що на угоду про вибір права не впливає твердження про те, що основний договір є недійсним, неіснуючим або неефективним [23, с. 177–178].

Крім того, відповідно до п. 5 Закону про міжнародне приватне право вибір права може бути здійснений щодо правочину в цілому або його окремої частини. Як зазначається в Гаазьких принципах в ст. 2 сторони також можуть обрати різні закони для різних частин договору [152]. В п. 4 цієї статті закріплено, що не вимагається жодного зв'язку між обраним правом і

сторонами або їх правочином. Проте, якщо сторони не домовились про інше (наприклад, що обране право регулює лише частину договору) право, яке обрали сторони регулює всі сфери договору.

Не менш важливим є визначення сфери дії обраного права. Відповідно до положень ст. 47 Закону про міжнародне приватне право дії обраного права охоплює:

- 1) дійсність договору;
- 2) тлумачення договору;
- 3) права та обов'язки сторін;
- 4) виконання договору;
- 5) наслідки невиконання або неналежного виконання договору;
- 6) припинення договору;
- 7) наслідки недійсності договору;

8) відступлення права вимоги та переведення боргу згідно з договором [103, ст. 47].

В свою чергу, в ст. 9 Гаазьких принципів закріплено відкритий перелік сфери дії обраного права, де крім перелічених в Законі Про міжнародне приватне право сфер також згадується, що обране право охоплює і тягар доказування та правові презумпції, а також переддоговірні зобов'язання.

Проте, колізійна норма, яка уповноважує сторони вибирати застосовне право, і водночас обмежує вибір за певними критеріями, призводить до обмеженої автономії волі. Відтак, обмежує дію принципу автономії положення законодавства про обхід закону як застереження щодо недобросовісного вибору права. Так, відповідно до ст. 10 Закону про міжнародне приватне право, правочин та інші дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на підпорядкування цих відносин праву іншому, ніж те, що визначається згідно із цим Законом, в обхід його положень, є нікчемними [152, ст. 10].

Стосовно суб'єктів застосування обходу закону, Є. Д. Боярський зауважує, що застосування норм права є діяльністю компетентних органів держави з реалізації норм права щодо конкретних життєвих обставин через винесення індивідуально конкретних правових приписів. Оскільки суб'єктом застосування

колізійно-правових норм є, в першу чергу, суд, то з вищенаведеного визначення випливає, що саме суд виявляється суб'єктом обходу закону, а не учасники відносин. Зокрема, визначення вступає в протиріччя із закріпленим у ст. 5 Закону Про міжнародне приватне право принципом автономії волі, згідно з яким у випадках, передбачених законом, учасники можуть самостійно здійснювати вибір права до таких правовідносин, відходячи, по суті, від встановлених законодавцем колізійно-правових приписів [7, с. 162].

Проте, незважаючи на можливість обирати право, у випадку коли договір, не містить жодних положень про право і вибір сторін не може бути явно виражений, відповідно до ст. 44 Закону про міжнародне приватне право застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок із правочином [98, ст. 44].

У сучасному міжнародному приватному праві найбільш тісний зв'язок традиційно розуміється як формула прикріплення, що формує гнучку колізійну норму, і як колізійно-правовий принцип. Гнучкість цієї концепції ґрунтується на відсутності чітких критеріїв визначення найбільш тісного зв'язку правовідношення з тим чи іншим правопорядком, що часто вважається суттєвим недоліком такої формули прикріплення. Разом із тим відсутність чітких критеріїв може розглядатися і як позитивна властивість найбільш тісного зв'язку, що забезпечує цьому феномену частішу вживаність [63, с. 120].

Відповідно до п. 3 ст. 32 Закону про міжнародне приватне право якщо інше не передбачено або не впливає з умов, суті правочину або сукупності обставин справи, то правочин більш тісно пов'язаний з правом держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, має своє місце проживання або місцезнаходження [108, ст. 32]. Відтак, в ст. 5 Закону про благодійну діяльність зазначається, що до благодійних грантів застосовуються положення про благодійні пожертви. В свою чергу, відповідно до норм ЦК України договір пожертви розглядається як різновид договору дарування. Відповідно до ст. 44 Закону про міжнародне приватне право за договором дарування - дарувальник є стороною, яка повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору. З цього

впливає необхідність визначення особистого закону (*lex societatis*) дарувальника та його приналежність до певної правової системи [98, ст. 44].

Відтак, особистий закон юридичної особи (*lex societatis*) у міжнародному приватному праві встановлюється через її національність. Під терміном національність розуміється державна належність юридичної особи, яка визначає її статус як суб'єкта приватного права [63, с. 142].

Розглядаючи діяльність іноземних юридичних осіб слід зазначити що вони є безумовно найважливішою формою організації економічної діяльності та найбільшими донорами для українського громадського сектору. Незважаючи на деяку часткову гармонізацію на європейському рівні, юридичні особи в Європейському Союзі все ще залишаються утвореннями національного законодавства. Зокрема, законодавство держав-членів, яке досі значною мірою не гармонізоване, визначає їх правоздатність і регулює їхнє внутрішнє управління та функціонування (*lex societatis*). Однак, слід зазначити що в тій чи іншій мірі усі держави-члени Європейського Союзу традиційно визнавали певний ступінь економічної діяльності іноземних компаній на своїй території, не нав'язуючи їм власне законодавство.

У зв'язку із цим наукою міжнародного приватного права було напрацьовано наступні теорії визначення національності юридичної особи:

1) теорія інкорпорації яка визначає національність юридичної особи та її особистий статут за законом тієї держави, на території якої відбувся акт реєстрації такої юридичної особи;

2) теорія осілості – особистий статут визначається законом тієї держави, де перебуває її адміністративно-управлінський центр;

3) теорія ефективного місця діяльності, згідно з яким юридична особа має національність тієї держави на території якої вона здійснює свою основну господарську діяльність;

4) теорія контролю - юридична особа має національність тієї держави з якої здійснюється контроль та управління її діяльністю [63, с. 268–269]. В Україні діє змішаний критерій, який виходить із застосування критерії

інкорпорації як основного та критерію осілості як додаткового (допоміжного) для випадків неможливості визначення національності юридичної особи за принципом інкорпорації [63, с. 273].

На думку Погорецької Н. В. наявність різноманітних підходів до розуміння особистого закону юридичної особи негативно впливає на розвиток міжнародних економічних відносин, оскільки може призвести до виникнення проблеми подвійної національності юридичної особи, подвійного оподаткування або відсутності податкового доміцилію. Особливе значення для юридичних осіб, діяльність яких виходить за межі своєї держави, мають двосторонні міжнародні угоди про заохочення та взаємний захист інвестицій та угоди про правову допомогу, оскільки заздалегідь їм відомі положення щодо визначення особистого закону юридичної особи [80, с. 102].

Погодимося, що той факт, що держави-члени Європейського Союзу застосовують або, принаймні, історично застосовували – різні правила, для визначення *lex societatis*, може перешкодити роботі внутрішнього ринку, оскільки ця розбіжність може призвести до несумісних правил, що регулюють одну і ту ж юридичну особу.

На сьогоднішній день, ці питання значною мірою вирішуються в практиці Європейського суду справедливості (*Court of Justice of the European Union*) (далі – *ECJ*), органу, який покликаний перевіряти законність актів інститутів Європейського Союзу, забезпечувати виконання зобов'язань державами-членами, а також інтерпретувати право Європейського Союзу.

Відтак, європейське право в інтерпретації *ECJ* отримує все більший вплив на національні закони держав-членів. Одна з основних цілей рішень *ECJ* полягає в тому, щоб виявити перешкоди і обмеження, що випливають з національних правових норм і принципів, які роблять реалізацію основних свобод, гарантованих Договором про утворення Європейського Союзу, особливо свободи створення – менш привабливим.

Серед рішень *ECJ* В. В. Кочин виокремлює справу *Centros*, в якій суд встановив основні моменти в питаннях взаємодії європейського та

національного права компаній, зокрема утвердження принципу свободи створення юридичної особи, часткове визнання національних норм щодо іноземних компаній, а також визнання доктрини реального місцезнаходження юридичної особи та поваги до місцевого права із застереженням щодо сумісності із Договором про утворення Європейського Союзу [52, с. 112–113].

Відтак, у справі *Centros* була створена компанія у Великій Британії, яка мала намір повністю вести бізнес у Данії. Було зрозуміло, що основна мотивація засновників полягала в тому, щоб уникнути вимог до мінімального розміру капіталу згідно з датським законодавством. Влада Данії відмовилася зареєструвати філію *Centros* у торговому реєстрі, оскільки *Centros* не планувала вести бізнес будь-де, крім Данії. Суд відхилив цей підхід, заявивши що *Centros* користується своєю свободою створення і що відмова у реєстрації є перешкодою реалізації права свободи створення.

Починаючи зі знакового рішення в *Centros*, практика ЄСЖ підтримує іноземні корпорації та транскордонну корпоративну мобільність у Європі, навіть там, де в державі-члені інкорпорації ведеться незначна економічна діяльність.

Крім того, наразі ведеться дискусія щодо «Регламенту Рим V про право, що застосовується до компаній», на думку науковців прийняття цього документу є наступним етапом створення всеосяжної законодавчої бази в галузі міжнародного приватного права в Європейському Союзі. По суті, головний аргумент на користь гармонізації полягає в тому, що прецедентне право *ЄСЖ* не призвело до правової визначеності, необхідної для компаній та суспільства в цілому. Пропонується, щоб основний сполучний фактор майбутнього «Регламенту Рим V про право, що застосовується до компаній», був заснований на теорії реєстрації. Таким чином, компанія має регулюватися законом, відповідно до якого вона була зареєстрована [151, с. 495].

Відтак, у травні 2017 року Комісія Європейського Союзу провела консультацію на тему «Оновлення законодавства Європейського Союзу про компанії: правила щодо цифрових рішень та ефективних транскордонних операцій». У квітні 2018 року після цього було опубліковано так званий Пакет

законів про компанії, де обговорювалась можлива гармонізація окремих галузей матеріального права компаній, а також норм колізійного права, що застосовуються до компаній. Зокрема, щодо колізійного права, Оцінка впливу Комісії схвалює гармонізацію Європейського Союзу у цій сфері та окреслює низку бажаних варіантів:

по-перше, пропонується, що особистий закон визначався на основі місця реєстрації компанії;

по-друге, для захисту зацікавлених сторін у разі зміни застосовного права, право країни суду має переважну силу;

по-третє, щодо правил участі працівників на рівні правління, документ зазначає, що застосовуватимуться національні колізійні норми;

по-четверте, пропонується, щоб територіальна сфера застосування будь-яких гармонізованих правил охоплювала лише компанії, засновані в Європейському Союзі (а не компанії з третіх країн).

З цього випливає, що цей документ з одного боку пропонує прийняти теорію інкорпорації; з іншого боку, він визнає ряд обмежень для майбутньої гармонізації на основі такого підходу [151, с. 460].

Поряд з цим, доктрина міжнародно приватного права має напрацьовані колізійні прив'язки щодо визначення особистого закону фізичних осіб.

Так, в ст. 16 Закону про міжнародне приватне право закріплено колізійний принцип стосовно визначення особистого закону фізичної особи (*lex personalis*). Відповідно до змісту ст. 16 Закону про міжнародне приватне право особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є [108, ст. 16].

В Україні, правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в нашій державі, регулює Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. Відповідно до положень зазначеного закону іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни

України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [138, ст. 3].

Відповідно до приписів Закону про міжнародне приватне право, у випадку якщо фізична особа є громадянином двох або більше держав, її особистим законом вважається право тієї з держав, з якою особа має найбільш тісний зв'язок, зокрема, має місце проживання або займається основною діяльністю [108, ст. 16].

Підсумовуючи, слід зазначити, що українське законодавство що стосується регулювання відносин з іноземним елементом відображає основні положення які закріплюють можливість сторін обирати застосовуване право до правочину. Завдяки можливості обрати право сторони можуть уникнути застосування закону, який має тісний зв'язок із правочином. Сама угода про вибір права зазвичай може мати явний та неявний характер. У випадку якщо такого вибору не було здійснено, то застосовується колізійний принцип найбільш тісного зв'язку. У випадку із договором з надання гранту вирішальне значення для змісту договору має здійснити грантодавець і тому постає питання визначення його національності.

Щодо зазначених теорій визначення національності, зазначимо, що на нашу думку основною перевагою теорії інкорпорації є простота визначення юрисдикції, якою підпорядковується юридична особа, адже для визначення національності немає необхідності проводити фактичну оцінку діяльності юридичної особи. В свою чергу теорія осілості полягає у тому, що саме центральний орган управління юридичної особи використовується як сполучний фактор для визначення національності юридичної особи, тому дуже важливо визначити, де воно розташоване.

Поряд із питанням про вибір права, окрему увагу слід приділити і питанню вибору суду. Хоча ці положення або угоди на практиці часто поєднуються з угодами про вибір права, вони служать різним цілям, тому необхідно відокремлювати угоду про вибір права від «застережень про вибір суду», який націлений вирішити їхню суперечку. Детальніше дослідження

питання обрання вибору компетентного органу, який буде вирішувати спори здійснено в підрозділі 3.2, лише зазначимо, що найпоширенішою проблемою обрання національних судів в якості інституцій які могли б розглядати спір з іноземним елементом є незадовільний рівень довіри як з боку громадян України так і з боку іноземних партнерів.

3.2 Особливості цивільно-правової відповідальності суб'єктів транскордонних приватноправових відносин з надання гранту

На сьогоднішній день, спроможність українських інститутів громадянського суспільства використовувати належним чином грошові кошти в межах реалізації проєктів не завжди викликає у грантодавців довіру. Випадки нецільового використання або несвоєчасного подання звітів з використання грантів є найпоширенішими порушеннями таких договірних зобов'язань. Тому важливим є забезпечення грантодавців від випадків коли такі грошові кошти можуть спрямовуватись не за призначенням. В цьому важливу роль відіграють запобіжні заходи у вигляді включення в умови договору спеціальних перевірок використання грошових коштів, наприклад умов про проведення незалежної аудиторської перевірки. Як правило, у кожного грантодавця є свої певні вимоги до проведення аудиту фінансових звітів грантових проєктів (наприклад Європейська Комісія використовує розроблені нею *Terms of reference for an expenditure verification of a Union financed grant contract for external actions and model report of factual findings*”, Вишеградський фонд *International* має свою методологію “*Visegrad Fund Development of Methodology for Audits of Projects Supported by IVF Grant Schemes*) [162, с. 174]. Така перевірка є необхідною складовою об'єктивності звіту за використання коштів та її умови про проведення встановлюються безпосередньо в договорі з надання гранту.

Крім того, важливим в проведенні контролю та перевірці цільового використання гранту є його надання частинами (траншами) у розмірі та у строки, визначених графіком платежів. Відтак, таке положення надає

можливість грантодавцю оперативно зреагувати на нецільове використання таких грошових коштів. Досліджуючи оперативні санкції у відносинах з надання міжнародної технічної допомоги, М. О. Михайлів наводить приклад коли міжнародна організація «Тр-нт м-сіл» припинила надання міжнародної технічної допомоги у вигляді медичного устаткування та документації науково-медичній установі «К. р. М-ий с.-р» після виявлення використання частини обладнання для надання платних медичних послуг, хоча в договорі йшлося про науково-дослідне застосування апаратури [65, с. 174]. Таким чином, оперативні санкції в даному випадку мали превентивних характер, тобто шляхом припинення постачання обладнання, грантодавцем було попереджено подальше нецільове використання міжнародної-технічної допомоги.

Наводячи риси цивільно-правової відповідальності Р. Б. Шишка зазначає, що вона настає лише за наявності складу притягнення до такої відповідальності: вчинення порушення зобов'язання (невиконання чи неналежне його виконання); негативні наслідки такого порушення – збитки, фізична шкода, моральна шкода; причинний зв'язок між порушенням та його наслідками: вина; судові рішення про притягнення до цивільно-правової відповідальності [139, с. 209].

Крім того, цивільно-правова відповідальність може розглядатися як один із трьох видів цивільно-правових санкцій, які може бути застосовано у випадках невиконання або неналежного виконання цивільного обов'язку до порушника та наводить наступні види цивільно-правових санкцій:

1) примусове виконання добровільно невиконаного обов'язку (здійснюється в судовому порядку, наприклад, ч. 1 ст. 620 ЦК України);

2) оперативні санкції (передбачені договором або актом цивільного законодавства засоби оперативного впливу на боржника, спрямовані на попередження інших правопорушень або зменшення їх шкідливих наслідків; не залежать від сили державного примусу; застосовуються управленою особою в односторонньому порядку; за спрямованістю поділяються на: а) оперативні санкції, спрямовані на одностороннє припинення правовідношення, наприклад,

ч. 2 ст. 849 ЦКУ; б) оперативні санкції, спрямовані на односторонню зміну правовідношення, наприклад, ч. 2 ст. 678 ЦК України);

3) цивільно-правова відповідальність [139, с. 231].

Натомість Р. Б. Шишка щодо співвідношення санкції та відповідальності зазначив наступне: по-перше вони є рівнозначними поняттями; по -друге, цивільно-правова відповідальність охоплює санкції чи їх негативний вплив на порушника, по-третє, цивільно-правові санкції включають в себе відповідальність; цивільно-правові санкції є мірою відповідальності чи перетерпівання порушника [139, с. 275].

Щодо вини, то відповідно до ст. 614 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлене договором або законом. Враховуючи, що згідно з ч. 1 ст. 614 ЦК України особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання, вина трактується цивільним законодавством як нежиття особою всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання [127, ст. 614].

А. Л. Ткачук досліджуючи категорію вини зазначає, що психологічна концепція вини, у рамках якої вона розуміється як психічне ставлення правопорушника до своєї протиправної поведінки та її наслідків, не відповідає сутності й призначенню договірної відповідальності. Більш адекватною для цілей договірної відповідальності є так звана «поведінкова» концепція вини, у рамках якої під виною розуміється нежиття необхідних заходів для належного виконання зобов'язання. Вина не є необхідною умовою договірної відповідальності. Її сутність полягає в тому, що вона є факультативним елементом договірної відповідальності та являє собою допоміжний правовий засіб узгодження, оптимізації законних інтересів кредитора й боржника шляхом розподілу між ними ризику порушення договірного зобов'язання [130, с. 9].

В. Г. Жорнокуй зазначає, що специфіка юридичної особи як штучного суб'єкта полягає в тому, що від її імені у цивільних правовідносинах виступають конкретні фізичні особи. Тому значна частина правників вважає, що вина

юридичної особи завжди є виною людей і не може бути нічим іншим, та намагається розкрити поняття вини юридичної особи з позицій встановлення її «людського субстрату», будь-то керівник, адміністрація, окремі посадові особи чи прості працівники, трудовий колектив у цілому. Автор зазначає, що вина юридичної особи як суб'єкта цивільної відповідальності може проявлятися у формі:

- 1) вини її органів (ч. 1 ст. 92 ЦК України);
- 2) вини її учасників (ч. 2 ст. 92 ЦК України);
- 3) вини її працівників чи посадових осіб, які не є органами юридичної особи і виконують свої трудові функції.

Перетворення юридичної особи водного із учасників майнового обороту також сприяло знеціненню критерію вини як необхідної умови цивільно-правової відповідальності.

Вина є певним психічним станом особи, її відношення до своєї поведінки і її результатів. Як підстава відповідальності вина має сенс лише тоді, коли можна вплинути на мотиви поведінки людини. Тому вина юридичної особи має враховуватися при встановленні відповідальності, якщо є можливість встановити ту людину чи тих людей, які, діючи як органи, представники або робітники юридичної особи, порушили чи сприяли порушенню юридичною особою договірному зобов'язання, завдали майнову шкоду іншим учасникам цивільного обороту [32, с. 163].

Відповідно до ст. 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). В ст. 611 ЦК України зазначаються правові наслідки порушення зобов'язання: 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; 2) зміна умов зобов'язання; 3) сплата неустойки; 4) відшкодування збитків та моральної шкоди [136, ст. 610, 611].

В ст. 651 ЦК України в свою чергу перелічені підстави для зміни або розірвання договору. Відтак, зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір

може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору. У разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно розірваним або зміненим [136, ст. 651].

Стосовно припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови зазначимо наступне. Відтак, як вже зазначалось в попередньому підрозділі ми розглядаємо договір надання гранту як підвид договору пожертви, до якого в свою чергу застосовуються положення про договір дарування. Відповідно до положень ЦК України договір дарування не може бути розірваний в односторонньому порядку, за деякими виключеннями, зокрема, передбаченими ст. 724 ЦК України. Підстави для розірвання договору дарування на вимогу дарувальника передбаченні ст.ст. 726, 727 ЦК України. До таких підстав належать, якщо обдарований: умисно вчинив кримінальне правопорушення проти життя, здоров'я, власності дарувальника, його батьків, дружини (чоловіка) або дітей; створює загрозу безповоротної втрати дарунка, що має для дарувальника велику немайнову цінність; недбало ставиться до речі, що становить культурну цінність, внаслідок чого ця річ може бути знищена або істотно пошкоджена. В свою чергу, в ст. 730 ЦК України зазначається, що жертвувач або його правонаступники мають право вимагати розірвання договору про пожертву, якщо жертва використовується не за призначенням [136, ст. 724–727].

В свою чергу в деяких нормативно-правових актах, які регулюють відносини з надання грантів зазначаються наступні умови розірвання договору в односторонньому порядку. Відтак, відповідно до Закону України про Український культурний фонд, у разі у разі істотного порушення умов договору про надання гранту договір може бути розірваний в односторонньому порядку

за заявою Українського культурного фонду. Істотним порушенням, зокрема, є нецільове використання коштів, здійснення витрат у розмірах, більших, ніж передбачено договором про надання гранту, та інші порушення, що дають підстави для обґрунтованих припущень, що договір не буде виконано або його виконання не відповідатиме цілям, якими сторони керувалися при його укладенні. Рішення про розірвання договору про надання гранту приймається Дирекцією Фонду за результатами розгляду інформації, що підтверджує вчинення істотного порушення умов договору про надання гранту, та, за наявності, пояснень іншої сторони такого договору щодо причин вчинення порушень. Сторона договору, договір з якою розірвано Українським культурним фондом, повинна повернути сплачені їй за таким договором кошти впродовж 20 календарних днів з дня отримання відповідного повідомлення [113, ст. 12].

Викликає інтерес і аналіз правових наслідків розірвання договору про надання міжнародної технічної допомоги з ініціативи однієї із сторін. Відтак, правові наслідки розірвання договору залежатимуть від виду предмета договору міжнародної технічної допомоги і терміну її надання, наприклад, цільового використання допомоги не стане ефективним засобом впливу на поведінку порушника. В такому випадку донор може вимагати розірвання договору і повернення міжнародної технічної допомоги [62, с. 177].

Як приклад такої ситуації можна привести позов Українського культурного фонду до товариства з обмеженою відповідальністю «Фудмаркет Олександрівський» про стягнення заборгованості у розмірі 1 000 000,00 грн. у зв'язку із неналежним виконанням ТОВ «Фудмаркет Олександрівський» (далі – Грантоотримувач) умов договору про надання гранту інституційної підтримки, а саме ненадання у визначені сторонами строки звіту про надходження та використання коштів.

У вказаній справі, Український культурний фонд (далі – Донор) в односторонньому порядку вимагав розірвання договору та повернення наданого гранту. Проте судом було встановлено, що Грантоотримувачем було направлено пояснення Донору чому не вдалося вчасно подати звіт незалежного аудитора, а

також повідомлено про новий строк проведення аудиторської перевірки, матеріали якої були надані Донору (із затримкою)

Суд, дослідивши аудиторський звіт Грантоотримувача, відмовив у задоволенні позову, мотивувавши тим, що підставами одностороннього розірвання договору є істотне порушення умов, зокрема нецільове використання коштів, здійснення витрат у розмірах, більших, ніж передбачено договором про надання гранту та інші підстави, що дають підстави для обґрунтованих припущень, що договір не буде виконано або його виконання не відповідатиме цілям. Тому для звернення позивачем до відповідача з вимогою про повернення перерахованих фондом коштів, останньому необхідно довести істотних умов договору.

Як було вище досліджено, з матеріалів справи Грантоотримувач не надав фонду змістову та фінансову звітність, тому відповідачем не було порушено істотних умов договору, а саме грошові кошти перераховані останньому були використані за призначенням, а також виконувались роботи для реалізації проєкт (проте з затримкою, що не суперечить умовами договору) [115].

Стосовно відшкодування збитків, то це є універсальною мірою цивільно-правової відповідальності, а, отже, найпоширенішим правовим наслідком порушення зобов'язання, який застосовується незалежно від спеціального застереження про це у договорі чи законі. Поняття та склад збитків розкриваються у ст. 22 ЦК України. Розмір збитків, завданих порушенням зобов'язання, доводиться кредитором. Збитки визначаються з урахуванням ринкових цін, що існували на день добровільного задоволення боржником вимоги кредитора у місці, де зобов'язання має бути виконане, а якщо вимога не була задоволена добровільно, у день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом [136, ст. 22].

У зв'язку із тим, що предметом гранту є грошові кошти, то таке зобов'язання відноситься до грошових та у випадку його порушення передбачає передачу грошей як предмета договору грантанадавачу. Наприклад, відповідно до положень типового договору з надання гранту від Німецького культурного центру «Гете-Інститут» при Посольстві Федеративної Республіки Німеччина в

Україні, в п. 9 Дострокове розірвання договору зазначається, що у разі істотних порушень умов цього Договору, його може бути розірвано за заявою Грантодавця в односторонньому порядку. Рішення Грантодавця про розірвання цього Договору приймається за наявності факту істотного порушення Грантоотримувачем умов цього Договору. У разі дострокового розірвання цього Договору внаслідок використання будь-якої частини гранту не за призначенням або недотриманням умов Грантової угоди Грантоотримувач зобов'язаний протягом 14 календарних днів з дня отримання повідомлення про розірвання цього Договору в односторонньому порядку повернути у повному обсязі перераховані Грантодавцем кошти [24, с. 10].

Крім того, як вже зазначалось договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін. Питання вирішення спорів з іноземним елементом ускладнюється питанням вибору юрисдикції, відповідно до якої буде розглядатись спір. Систему механізмів вирішення спорів приватно-правового характеру, ускладнених іноземним елементом, передбачає три основні способи:

а) державні судові процедури, які здійснюються в межах державного судочинства певної країни;

б) міжнародний комерційний арбітраж та інші альтернативні способи вирішення спорів;

в) міжнародні судові процедури.

Нині систему міжнародного судочинства з погляду вирішення спорів приватноправового характеру з іноземним елементом являють: Постійна палата третейського суду, Суд Європейських Співтовариств (Суд ЄС), Економічний суд СНД [63, с. 627].

Крім того, сторони правовідносин з надання грантів, з метою реалізації належним чином свої цивільних прав та обов'язків, включають в договір положення, які б стосувалися порядку вирішення спорів.

Наприклад, в типовому договорі про надання гранту Німецького культурного центру «Гете-Інститут» при Посольстві Федеративної Республіки

Німеччина в Україні в п. 12. Порядок вирішення спорів зазначається, що тлумачення умов цього Договору здійснюється відповідно до норм чинного законодавства України. Усі спори або розбіжності, що впливають із умов цього Договору або пов'язані з цим Договором та його тлумаченням, дією, припиненням або його розірванням, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами. У разі якщо Сторони не можуть дійти згоди шляхом переговорів, такі спори вирішуються у порядку, визначеному чинним законодавством України [24, с. 10].

В ст. 38 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ закріплено, що спори, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності у процесі такої діяльності можуть розглядатися судами України, а також за згодою сторін спору Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України та іншими органами вирішення спору, якщо це не суперечить чинним законам України або передбачено міжнародними договорами України [96, ст. 38].

Відповідно до ст. 76 Закону про міжнародне приватне право суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом, зокрема у випадку, якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків виключної підсудності у справах з іноземним елементом, передбачених у ст. 77 цього закону [98, ст. 76].

Також слід зазначити, що на сьогоднішній день, важливими в сфері визнання судових рішень є п'ять юридичних документів які утворюють разом Брюссельський режим. Усі п'ять правових інструментів загалом схожі за змістом та застосування, але мають відмінності на території їх застосування. До цих документів належать: Брюссельська конвенція (1968 року), Луганська конвенція (1988 року), Регламент Брюсселя I (2001 року), Угода з Данією, Луганська конвенція (2007 року). Вони встановлюють загальне правило, згідно

з яким громадяни мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності у державі проживання, а потім розпочинають перелік винятків. Інструменти також передбачають визнання судових рішень, які винесені в інших країнах [7].

Визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах було спочатку здійснено в Європейських спільнотах на підставі Брюссельської конвенції 1968 року: договір, підписаний шістьма тодішніми членами Співтовариств. У цей договір кілька разів вносилися поправки, і він був майже повністю замінений ухвалою, прийнятою в 2001 році регламенту Брюссель I [7].

Крім того, важливим кроком для України стало у 2016 році ратифікація Гаазької конвенції від 30 червня 2005 року про угоди про вибір суду (далі – Конвенція), яка запровадила міжнародно-правовий режим, який забезпечує надійність та ефективність виключних угод про вибір суду. В основі Конвенції лежать такі основні принципи: ст. 5 – суд, визначений у виключній угоді про вибір суду, не може відмовитися від здійснення юрисдикції (за винятком деяких випадків); ст. 6 – суд, який не був визначений у виключній угоді про вибір суду, повинен зупинити або закрити провадження, до якого застосовується виключна угода про вибір суду (за винятком деяких випадків); ст. 8 – судові рішення, винесене судом, визначеним у виключній угоді про вибір суду, визнається та виконується на підставі Конвенції. У визнанні та виконанні може бути відмовлено лише з підстав, визначених у Конвенції [143].

Проте, як вже зазначалось, якщо зміст норм права іноземної держави в розумні строки не встановлений, застосовується право України. На сьогодні є вже декілька випадків застосування норм права інших держав у судовій практиці як Великої Палати Верховного Суду, так і Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Згідно з правовим висновком, викладеним у постанові Великої Палати Верховного Суду у справі № 906/493/16 від 28 серпня 2018 року, щодо визначення права, яке підлягає застосуванню до спірних відносин, суд зазначив, що ст. 32 Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових і кримінальних справах (підписаний 23 травня 1995 року,

ратифікований 22 листопада 1995 року, набрав чинності 12 липня 1996 року) передбачає, що договірні відносини визначаються законодавством тієї договірної сторони, на території якої укладений договір, тобто правом Латвійської Республіки. Оскільки контракт був укладений на території Латвійської Республіки, суди дійшли правильних висновків про те, що до відносин між сторонами повинне застосовуватися право цієї республіки. Посилання суду на положення Закону Про міжнародне приватне право визначенні права, яке підлягає застосуванню до договірних відносин між сторонами, є помилковим, адже відповідно до статті 3 цього закону якщо міжнародним договором України передбачено інші правила, ніж встановлені цим законом, застосовуються правила цього міжнародного договору [165].

Також слід згадати і про такі випадки, коли невідприємницькі організації використовують для фінансування та надання підтримки терористичним організаціям та їх діяльності (ст. 258 -5 ККУ Фінансування тероризму). Це дозволяє злочинцям отримати подвійну вигоду: по-перше, створити засіб для таких незаконних дій і, по-друге, забезпечити прикриття своєї діяльності.

Як приклад, незаконного використання громадських організацій можна навести схему, виявлену Держфінмоніторингом, а саме фінансування іноземними громадськими організаціями української Громадської організації Б для проведення на території України масових заходів з метою інформаційної пропаганди. На користь української Громадської організації Б було здійснено спробу перерахування коштів у вигляді безповоротного гранту у сумі 0,5 млн рос. рублів від іноземної Громадської організації А для проведення на території України несанкціонованого масового заходу. Відносно зазначеної фінансової операції прийнято рішення про її зупинення. В ході розслідування встановлено, що на користь Громадської організації Б здійснювались регулярні зарахування коштів від іноземних благодійних фондів та громадських організацій в якості грантів на загальну суму 1,2 млн російських рублів. Надалі кошти конвертувались в гривню та перераховувались фізичним та юридичним особам за надані юридичні та інші послуги. Надані кошти іноземною Громадською

організацією А на користь української Громадської організації Б для проведення масових заходів, спрямовані на ведення гібридної війни проти України шляхом інформаційної пропаганди [53, с. 19].

Підсумовуючи, слід зазначити, що положення про вибір юрисдикції є істотною умовою договору з надання грантів. Обираючи відповідну юрисдикцію сторони мають враховувати наступні чинники: процесуальні положення стосовно розгляду справ (включаючи строки), місце проживання сторін угоди; предмет договору, місце де має бути укладено договір і де підлягають виконанню договірні зобов'язання; тип засобів юридичного захисту, які можуть знадобитися; як сторона зможе отримати законне рішення або протистояти судовому вироку, винесеному проти неї: визначення місця розташування активів потенційного відповідача (що, як правило, визначатиме, де потрібно буде виконати будь-яке судове рішення).

У разі відсутності обраного сторонами юрисдикції, відповідно до якої буде розглядатись спір судам спочатку потрібно буде вирішити питання про право, а також положення про юрисдикцію. Це в свою чергу може призвести до дороговартісних судових розглядів, оскільки кожна сторона може намагатися вимагати рішення в юрисдикції, яка є для неї найбільш сприятливою. Тому, щоб звести до мінімуму вплив таких складних питань щодо юрисдикції, важливо включити положення про регулююче право та положення про юрисдикцію, щоб визначити вибір сторонами законів країни, а правова система повинна регулювати будь-які договірні спори.

3.3 Вплив податкових стимулів на приватні відносини за участю іноземних грантодавців

У зв'язку із військовою агресією росії проти України важливо розглянути податкові наслідки в рамках надання грантів, пожертв у вигляді коштів інститутам громадянського суспільства які займаються благодійною діяльністю в Україні від іноземних грантодавців. Відтак, на сьогоднішній день, одна з

головних проблем полягає у відсутності податкових пільг для іноземних грантодавців, пожертв у вигляді коштів (наприклад, відсутність можливості зменшити базу оподаткування на суму гранту, наданого зареєстрованій в Україні неприбутковій організації, яка здійснює благодійну діяльність).

Відтак, розглянемо загальні випадки коли можуть бути застосовані податкові пільги у випадку надання грантів, пожертв у вигляді коштів іноземним неприбутковим організаціям, що здійснюють благодійну діяльність. Тож в першому випадку надання податкових пільг можливо, якщо це стосується держав-членів Європейського Союзу, на які поширюються рішення Європейського суду справедливості (*ECJ*).

Відтак, щодо практики суду *ECJ*, слід зазначити, що в рішеннях (*Stauffer, Persche, Missionswerk*) було сформовано розуміння принципу «недискримінації», відповідно до якого, юридична особа, яка має статус суспільної користі та зареєстрована в одній із держав членів Європейського Союзу зберігає свій податковий статус суспільної користі та право на такі ж податкові пільги і в іншій країні Європейського Союзу, за умови, що така сумісність була досягнута шляхом проведення податковими органами так званого «тесту на сумісність».

Відтак, відповідно до рішення *ECJ* у справі *Stauffer* (C-386/04) італійський фонд зі штаб-квартирою в Італії надавав відповідно до цілей, викладених у його статуті, надавав стипендії студентам зі Швейцарії, зокрема з Берна, для навчання музиці. Фонд був власником будівлі в Німеччині, з якої він отримував прибуток від оренди. Орендою займалась німецька керуюча компанія. Податкове законодавство Німеччини звільняє суспільно-корисні організації від прибутку на цей виду доходу від оренди. Однак це звільнення не застосовується до суспільно-корисних організацій, що базуються за кордоном, навіть якщо вони виконують усі вимоги, викладені у німецькому податковому законодавстві. Позиція *ECJ* базувалась на наступному. Дохід від оренди захищений принципом свободи вільного руху капіталу. Несприятливе відношення до іноземної суспільно-корисної організації, діяльність якої здійснюється в Європейському

Союзу, на думку *ECJ* не може бути виправданою мірою. Відмова у звільненні від сплати податку на прибуток була б допустимою тільки в тому випадку, якщо б статус італійського фонду не був сумісним з німецьким законодавством про суспільно-корисні організації. В даному випадку податковий орган не проводив «тесту на сумісність» [166, с. 180].

В справі *Persche* (C-318/07) мешканець Німеччини пан Перше запросив у своїй декларації за 2003 рік спеціальне вирахування за безоплатну пожертву у вигляді постільної білизни, ходунків та іншого обладнання. Ця пожертва була зроблена на користь португальського благодійного фонду *Centro Popular de Lagoa*, який надавав послуги для літніх людей. Податкове законодавство Німеччини передбачає відрахування за пожертву, зроблену суспільно-корисній організації. Однак ця податкова пільга не застосовувалась до пожертв іноземним суспільно-корисним організаціям, що зареєстровані на території Європейського Союзу, навіть в тих випадках, коли розглянута організація відповідала всім вимогам, викладеним у німецькому податковому законодавстві. У зв'язку з цим податкові органи відхилили клопотання про податкове відрахування [156, с. 177].

В своїй позиції *ECJ* зазначив, що пожертви (включаючи у натуральній формі) захищені вільним рухом капіталу. *ECJ* нагадав про свої зауваження, зроблені у рішенні у справі *Stauffer*. Таким чином, норма німецького податкового права недійсна. Відмову в податкових пільгах допустимо лише в тому конкретному випадку, коли португальську організацію не можна порівняти з німецькою суспільно-корисною організацією [166, с. 176].

У справі *Missionswerk* (C-25/10) пані Ренарді, громадянка Бельгії, яка прожила все своє життя в Бельгії та померла 12 червня 2004 року в Мальмеді, призначили суспільно корисну організацією *Missionswerk* зареєстровану у Німеччині своїм спадкоємцем. Бельгійський регіональний податковий орган застосував податок на спадщину за ставкою 80%, що становить 60 038,51 євро податку, що підлягає сплаті зі спадщини, яку мав отримати *Missionswerk*. Натомість *Missionswerk* домагався застосування зниженої податкової ставки у

розмірі 7%. Податковий орган відхилив заяву про застосування зниженої ставки податку на тій підставі, що вона повинна застосовуватися лише до іноземних суспільно-корисних організацій, що базуються в Європейському Союзі, у випадках, коли спадкодавець жив або працював у країні, в якій знаходилась така іноземна організація [166, с. 181].

У рішенні по зазначеній справі *ЕСJ* зазначив, що спадщина захищена вільним рухом капіталу. *ЕСJ* нагадав про свої зауваження, зроблені у рішеннях у справі *Stauffer* та *Persche*, на обидва з яких він прямо посилався кілька разів, зазначивши, що обмеження податкових пільг припустимо лише у тому конкретному випадку, коли німецька суспільно-корисна організація була порівнянними зі статусом суспільної користі відповідно до бельгійського законодавства.

В свою чергу, вчені також схильні і до такої думки, що прецедентне право *ЕСJ* в контексті свободи руху капіталу безпосередньо впливає і на треті країни, що не входять до Європейського Союзу. Відтак, відповідно до ст. 63 Договору про функціонування Європейського Союзу забороняється обмеження вільного руху капіталу не тільки між державами-членами, але й між державами-членами та третіми державами [167, ст. 63].

Крім того, деякі країни мають двосторонні угоди, які передбачають застосування податкових пільг для грантодавців у випадку надання такої допомоги іноземному отримувачу. На сьогоднішній день, лише декілька країн використовують інструмент отримання податкової пільги за наявності двосторонньої угоди між країнами. Це стосується Сполучених Штатів Америки, які мають такі угоди з Канадою, Мексикою та Ізраїлем. Подібне положення застосовується в договорах між Нідерландами та Барбадосом і між Мексикою та Барбадосом [166, с. 130].

Також, у деяких країнах існує процес визнання іноземних суспільно-корисних організацій, який в свою чергу передбачає надання податкових пільг для грантодавців. Наприклад у Канаді податкові пільги надаються у разі співпраці з «кваліфікованою іноземною організацією», наприклад, якщо це: університет за межами Канади, до студентського складу якого зазвичай входять

студенти з Канади [166, с. 134].

Також, слід зазначити і пропонувані в науковій сфері можливості створення податкових пільг для грантодавців. Відтак, йдеться про внесення змін до існуючих конвенцій з уникнення подвійного оподаткування. На сьогоднішній день, існують рамкові тексти конвенцій які були розроблені Організацією економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) та ООН, та використовуються державами як основи для конкретних договорів про уникнення подвійного оподаткування: Модельна податкова конвенція, розроблена ОЕСР від 1977 року (Модельна конвенція ОЕСР). Типова конвенція ООН про уникнення подвійного оподаткування у відносинах між розвинутими державами та державами, які розвиваються 1980 року (Типова конвенція ООН).

Зокрема Ксав'єром Оберсоном (*Xavier Oberson*) було зроблено дослідження стосовно можливості внесення змін до *Double Tax Treaties (DTC)* (угод про уникнення подвійного оподаткування) в контексті створення податкових пільг для транскордонної благодійної діяльності. Зокрема автор рекомендує уточнити позицію держав щодо застосування *DTC* для транскордонних благодійних пожертв. Відтак, зазначає науковець, договірні держави можна заохочувати включати до своїх *DTC* спеціальний пункт, який би дозволяв визнавати право на відрахування пожертв наданих іноземним суспільно корисними організаціям на тих самих умовах, що й благодійним організаціям, розташовані за місцем проживання благодійника. Автор також рекомендує запровадити нове договірне правило, яке б передбачало повне звільнення від оподаткування доходів з іноземних джерел, отриманих благодійною організацією, яка є резидентом договірної держави. Крім того, ці положення також можуть бути введені в податкові угоди, щоб уникнути численних або несприятливих податкових наслідків транскордонних платежів для цілей оподаткування спадщини та дарування. Як інструмент реалізації цих змін, автором запропоновано механізм, схожий на багатосторонню угоду (так званий *MLI – the multilateral instrument*) реалізований в контексті програми *OECD BEPS (Base Erosion and Profit Shifting)*. У цьому контексті

багатосторонній інструмент *MLI* набув чинності 01 липня 2018 року з метою модифікації *DTC*, які охоплюються *MLI*, відповідно до складного механізму прийняття державами-учасницями *MLI*. В майбутньому, цей тип багатостороннього механізму є корисною моделлю також і для благодійної діяльності оскільки він дозволяє змінювати після ратифікації всі охоплені податкові угоди [176, с. 15].

Дійсно, можливість внесення змін до існуючих *DTC* (угод про уникнення подвійного оподаткування) може бути тимчасовим рішенням для підтримки українських інститутів громадянського суспільства як під час війни так і в період її відновлення.

Відтак, на сьогодні Україна є учасницею понад 70 двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування (*OECD Model DTC*), Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах та є членом Глобального форуму з прозорості та обміну інформацією для цілей оподаткування (Глобальний форум). 19 серпня 2022 року Державна податкова служба України підписала Багатосторонню угоду компетентного органу про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (*MCAA CRS*). Відповідно до дорожньої карти, представленої Мінфіном, звітність *CRS* буде запущена протягом 2023 року, який стане першим звітним роком.

Крім того, Україна заявила про своє зобов'язання дотримуватися порядку денного *BEPS* та впроваджувати необхідні зміни. Відтак, із 01 січня 2017 року Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва у рамках ОЕСР та взяла на себе зобов'язання імплементувати мінімальний стандарт Плану дій для боротьби з розмиванням бази оподаткування та виведенням прибутку з-під оподаткування (*BEPS*). Верховною Радою України було ратифіковано Багатосторонню конвенцію про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (*MLI*). Ратифікація Конвенції дала змогу одночасно внести необхідні зміни до всіх діючих міжнародних договорів України про уникнення подвійного оподаткування [52].

На нашу думку внесення змін до існуючих угод про уникнення подвійного оподаткування може бути застосоване також і стосовно надання пільг іноземним грантодавцям. Наявність у грантодавців можливості зменшувати свою базу до оподаткування (якщо йдеться про іноземну підприємницьку юридичну особу або фізичну особу) стимулюватиме розвиток транскордонного співробітництва та встановленню прямих контактів з приватним сектором в Україні та за кордоном.

В свою чергу, доволі поширеним є застосування і альтернативних способів отримання податкових пільг, проте слід зауважити що така діяльність стосується лише в разі надання транскордонних пожертв у вигляді коштів. Зокрема, це стосується діяльності за участі організацій-посередників (наприклад, *Transnational Giving Europe (TGE)*) [166].

Тож механізм посередницьких організацій полягає у наступному. Надавач пожертви у вигляді коштів (фізична або юридична особа) звертається до потенційної організації отримувача такої допомоги в іншій країні та перевіряє чи є вона партнером *TGE*. Якщо так, то при спробі зробити на веб-сайті такого отримувача пожертву, жертвувач перенаправляється на веб сайт організації партнера *TGE*, зареєстрованої у тій же країні що і надавач пожертви. Пожертвувач здійснює пожертву у своїй національній валюті організації партнеру *TGE* в своїй країні. В свою чергу це обумовлює можливість для такого жертвувача отримати право на податкову пільгу. Потім, ця організація передає ці кошти кінцевому бенефіціару в іноземній країні.

Для здійснення таких операцій така посередницька організація стягує комісію, щоб покрити, зокрема, адміністративні витрати. Наразі мережа організацій партнерів *TGE* охоплює 21 країну. Наразі Україна не є партнером *TGE*, в період військового вторгнення мережа *TGE* тісно співпрацює з партнерськими організаціями в Угорщині на Польщі які надають допомогу українським біженцям. Відтак, ті іноземні жертвувачі які хочуть одночасно допомогти Україні та отримати можливість податкової пільги можуть це зробити надаючи пожертви партнерським організаціям зареєстрованим в

Угорщині та Польщі. Проте на нашу думку, участь України у таких посередницьких організаціях як *TGE* пришвидшило би вирішенню питання надання пільг для іноземних надавачів пожертв на користь українських інститутів громадянського суспільства.

В приватному секторі майже неможливо відслідкувати який окремих грантодавець здійснив найбільшу кількість пожертв або уклав угод з конкретним грантоотримувачем. Проте незмінним є і те, що до першої десятки міжнародних грантодавців належать організації зареєстровані в Сполучених Штатах Америки, до них належать: Фонд Білла та Мелінди Гейтс, Фонд Сьюзан Томпсон Баффет, Фонд Форда, Фонд сприяння відкритому суспільству, Фонд Вільяма та Флори Хьюлетт, Фонд сім'ї Уолтон, Фонд Рокфеллера, Фонд Девіда та Люсіль Паккард, Інститут відкритого товариства, Громадський фонд Силіконової долини.

Відтак, відповідно до даних *Foundation Centre*, в період з 2019-2022 роки загальна сума грантів отриманих від приватних організацій Сполучених Штатів Америки склала \$34,182,137, кількість організацій реципієнтів в Україні – 274 організації. Відтак, зазначена сума значно поступається в порівнянні із сумами міжнародної технічної допомоги яка надходить від іноземних держав [140].

Крім того, податкові органи Сполучених Штатів Америки накладають деякі обмеження на надання міжнародних грантів приватними благодійними фондами, щоб додатково переконатись, що грант буде використовуватись іноземним грантоотримувачем у відповідних благодійних цілях. Відтак, зазначається, що приватні благодійні фонди можуть продемонструвати дотримання таких вимог одним із двох способів: «відповідальність за витрати», який вимагає певного рівня нагляду з боку грантодавця, або «визначення еквівалентності», яке вимагає від грантодавця сформулювати думку про те, що іноземна організація, яку він хоче підтримати сутнісно еквівалентна благодійному фонду відповідно до положень законодавства Сполучених Штатів Америки [166].

В свою чергу, стосовно отримувачів грантів в Україні, слід зазначити, що немає значення чи такі кошти надійшли з-за кордону чи ні. Головним чинником

для неприбуткових організацій є дотримання вимог неприбутковості, закріплених в ПК України, а саме в п. 133.4 ст. 133 встановлено, що не є платниками податку на прибуток підприємств неприбуткові підприємства, установи та організації у порядку та на умовах, встановлених цим пунктом.

Так, неприбутковим підприємством, установою та організацією для цілей оподаткування податком на прибуток підприємств є підприємство, установа та організація (далі – неприбуткова організація), що одночасно відповідає таким вимогам:

- створена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

- установчі документи якої (або установчі документи організації вищого рівня, на підставі яких діє неприбуткова організація відповідно до закону) містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників у розумінні ЦК України), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. Для цілей цього абзацу не вважається розподілом отриманих доходів (прибутків) фінансування видатків, визначених підпунктом 133.4.2 п. 133.4 ст. 133 ПК України;

- установчі документи якої (або установчі документи організації вищого рівня, на підставі яких діє неприбуткова організація відповідно до закону) передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду, іншим юридичним особам, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення відповідно до закону (для недержавних пенсійних фондів), або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);

- внесена контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Доходи (прибутки) неприбуткової організації використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її

установчими документами (абзац перший п.п. 133.4.2 п. 133.4 ст. 133 ПК України). При цьому пункт 133.4 ст. 133 ПК України передбачає, що на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану застосовується з урахуванням положень п. 63 підр. 4 р. XX ПК України [81, ст. 133].

Стосовно податкових пільг, держава намагається своєчасно реагувати на виникаючі потреби суспільства та стимулювати юридичних та фізичних осіб допомагати неприбутковим організаціям.

Відтак, відповідно до пп. 140.5.9 п. 140.5 ст. 140 ПК України фінансовий результат податкового (звітного) періоду збільшується, зокрема, на суму коштів або вартості товарів, виконаних робіт, наданих послуг, безоплатно перерахованих (переданих) протягом звітного (податкового) року неприбутковим організаціям, внесеним до Реєстру неприбуткових установ та організацій на дату такого перерахування коштів, передачі товарів, робіт, послуг (крім неприбуткової організації, яка є об'єднанням страховиків, якщо участь страховика у такому об'єднанні є умовою проведення діяльності такого страховика відповідно до закону, та неприбуткових організацій, до яких застосовуються положення підпункту 140.5.14 цього пункту), у розмірі, що перевищує 4 відсотки оподаткованого прибутку попереднього звітного року.

Відповідно ж до пп. 69.6 підрозділу 10 розділу XX ПК України коригування, встановлені пп. 140.5.9 п. 140.5 ст. 140 ПК України, не проводяться щодо сум коштів або вартості спеціальних засобів індивідуального захисту (касок, бронежилетів, виготовлених відповідно до військових стандартів), технічних засобів спостереження, лікарських засобів та медичних виробів, засобів особистої гігієни, продуктів харчування, предметів речового забезпечення, а також інших товарів, виконаних робіт, наданих послуг за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України, які добровільно перераховані (передані):

- Збройним силам України;
- Національній гвардії України;
- Службі безпеки України;

- Службі зовнішньої розвідки України;
- Державній прикордонній службі України;
- Міністерству внутрішніх справ України;
- Управлінню державної охорони України;
- Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- іншим утвореним відповідно до законів України військовим формуванням, їх з'єднанням, військовим частинам, підрозділам, установам або організаціям, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, для потреб забезпечення оборони держави та наданої гуманітарної допомоги з дотриманням вимог законодавства України про гуманітарну допомогу у зв'язку з військовою агресією росії проти України;

- на користь центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сил цивільного захисту та/або закладам охорони здоров'я державної, комунальної власності, та/або структурним підрозділам з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

- сум коштів, перерахованих на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для збору коштів.

Згідно з пп. 140.5.10 п. 140.5 ст. 140 ПК України фінансовий результат податкового (звітного) періоду збільшується також на суму перерахованої безповоротної фінансової допомоги (безоплатно наданих товарів, робіт, послуг) особам, що не є платниками податку (крім фізичних осіб, які є платниками податку на доходи фізичних осіб), платникам податку, які є пов'язаними особами (у разі якщо отримувачем фінансової допомоги (безоплатно наданих товарів, робіт, послуг) задекларовано від'ємне значення об'єкта оподаткування за податковий (звітний) рік, що передує року, в якому отримано таку безповоротну фінансову допомогу (безоплатно надані товари, роботи, послуги), за умови що така допомога була врахована у складі витрат при визначенні фінансового результату до оподаткування), та платникам податку, які оподатковуються за ставкою 0 % відповідно до пункту 44 підрозділу 4 розділу XX «Перехідні положення» цього

Кодексу, крім безповоротної фінансової допомоги (безоплатно наданих товарів, робіт, послуг), перерахованої неприбутковим організаціям, внесеним до Реєстру неприбуткових установ та організацій на дату такого перерахування коштів, передачі товарів, робіт, послуг, для яких застосовується положення підпункту 140.5.9 цього пункту [81, п. 140].

Стосовно фізичних осіб, в Україні також передбачена можливість отримання податкової знижки для фізичних осіб. Так, Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» внесені зміни до ПК України, зокрема, підрозд. 1 розд. «Перехідні положення» ПК України доповнено новим п. 21.

Так, п. 21 підрозд. 1 розд. «Перехідні положення» ПК України встановлено, що за результатами 2022 року при реалізації права на податкову знижку відповідно до положень ст. 166 ПК України до податкової знижки платника податку на доходи фізичних осіб у звітному податковому році включаються суми коштів, перерахованих платником податку у вигляді благодійних внесків неприбутковим організаціям, які на дату перерахування (передачі) таких коштів та майна відповідали умовам, визначеним п. 133.4 ст. 133 ПК України, у розмірі, що не перевищує 16 відсотків суми його загального оподаткованого доходу такого звітного року [81, п. 21].

Підсумовуючи, можна зазначити, що в довгостроковій перспективі наявність податкових пільг для іноземного приватного сектору в рамках надання ними грантів або пожертв у вигляді коштів на користь українських інститутів громадянського суспільства відіграватиме важливу роль в забезпеченні сталості їх діяльності. Відтак, на початку війни багато іноземних юридичних та фізичних осіб переказували пожертви у вигляді коштів без думки про відсутність можливості для них отримати податкові преференції у зв'язку із такою діяльністю. Проте з огляду на те, що військове вторгнення продовжується вже як рік, необхідно створити найсприятливіші умови для іноземного приватного сектору стосовно надання допомоги українським інститутом

громадянського суспільства. Відтак, на етапі активних військових дій це може бути здійснено шляхом включення України в мережу посередницьких організацій, наприклад як *Transnational Giving Europe (TGE)*. В свою чергу на етапі відновлення країни найбільш сприятливим було б розробка рішення яке б дозволило отримувати широкий спектр пільг для іноземного приватного сектору в багатьох країнах. Зокрема, як розглядалося в цьому підрозділі, це може бути зроблено шляхом внесення змін в існуючі угоди про уникнення подвійного оподаткування учасником яких є України, які передбачають податкові преференції для іноземного приватного сектору стосовно співпраці, надання грантів та пожертв у вигляді коштів інститутам громадянського суспільства в Україні.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження розкрито зміст цивільних-правових відносин в сфері надання грантів, зокрема в аспекті договірного регулювання надання гранту за участі іноземного елемента. Розв'язання наукових завдань надало можливість сформулювати низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення зазначеної мети.

1. Аналіз різних визначень терміну грант в чинному законодавстві дозволив виокремити його наступні ознаки: безоплатність, безповоротність, цільове спрямування на реалізацію проєкту, строковість використання. Законодавче внормування предмету гранту різниться, оскільки йдеться про: фінансові ресурси, кошти, грошові кошти, валютні цінності, майно, інші ресурси. Вважаємо, що предметом гранту слід вважати лише грошові кошти у вигляді національної та/або іноземної валюти як найбільш ліквідні активи та універсальне джерело для реалізації проєктів.

Установлено спільні та відмінні риси предмету пожертви та гранту, внаслідок чого запропоновано розглядати грант як підвид договору пожертви, адже за ЦК України предметом пожертви можуть бути нерухомі і рухомі речі, зокрема, цінні папери. В свою чергу, предметом гранта є виключно грошові кошти. Тому, з метою уніфікації розуміння предмету благодійного гранту запропоновано замінити термін *валютні цінності*, який вживається в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI на термін *грошові кошти*.

2. Здійснення інститутами громадянського суспільства благодійної діяльності є важливим фактором протистояння військовій агресії росії, зокрема у тому числі набуло поширення надання благодійних грантів. З метою сприяння налагодження співробітництва з іноземними благодійниками, потребують перегляду та законодавчого внормування сфери благодійної діяльності, закріплені в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI. Зокрема, іноземна благодійна організація з метою збереження спеціального (привілейованого) податкового

статусу відповідно до національного законодавства має бути впевнена що її благодійна допомога спрямовується на досягнення ідей благодійної діяльності (наприклад, надання допомоги малозабезпеченим особам, допомоги на лікування, надання допомоги внутрішньо-переміщеним особам). «Сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану» як сфера благодійної діяльності ставить під сумнів альтруїстичний характер благодійної допомоги.

Волонтерство та гуманітарна допомога є формами благодійної діяльності, що мають спеціальне нормативне регулювання (*lex specialis*). Тому, в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI (*lex generalis*) має бути встановлено, що волонтерство та гуманітарна допомога є формами благодійної діяльності.

3. Міжнародна підтримка України з боку іноземних урядів, міжнародних організацій дозволяє задовольняти зростаючі потреби держави навіть в умовах війни. Надання гранту як виду міжнародної технічної допомоги є найбільш сприятливим видом фінансової допомоги для держави, адже сутність такої допомоги полягає у її безоплатності та безповоротності.

Унаслідок повномасштабного вторгнення законодавцем було прийнято ряд законодавчих рішень які значно сприяють здійсненню діяльності інститутами громадянського суспільства в Україні: спрощення механізму ввезення гуманітарної допомоги з-за кордону; надання дозволу не вносити зміни до статуту інститутів громадянського суспільства у разі переорієнтування діяльності на надання допомоги в сфері сприяння мобілізаційної готовності країни. Такі кроки держави свідчать про ідейну єдність та готовність спільно протистояти військовій агресії росії.

4. Грантодавцями та грантоотримувачами є фізичні та юридичні особи, територіальна громада. Крім того, держава Україна може бути як грантодавцем, так і грантоотримувачем в межах реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги. Така діяльність надає можливість розвивати співпрацю з іншими країнами та отримувати додаткові ресурси для реалізації проєктів та ініціатив

направлених на відновлення пошкодженої інфраструктури України внаслідок військової агресії росії. Крім того, участь держави в якості грантодавця відіграє важливу роль у стимулюванні економічних відносин у межах України, зокрема така діяльність сприяє розвитку малого та середнього бізнесу.

5. Ознаками договору з надання гранту як підвиду договору пожертви є: безоплатність надання гранту; надання гранту на реалізацію наперед обумовленої мети, яка конкретизується в рамках проєкту. Відмінними рисами від договору пожертви є: предмет договору з надання гранту (можуть бути виключно грошові кошти); строк використання грошових коштів; можливість конкурсного передумови надання. Юридична характеристика договору з надання гранту включає наступні ознаки: двосторонній, консенсуальний, безоплатний, письмовий.

6. Надання грантів іноземними юридичними або фізичними особами в відбувається шляхом укладення договору з надання гранту, відповідно в якому сторони можуть самостійно обрати правопорядок, який буде застосовуватись до змісту правовідносин. Така можливість дозволяє сторонам уникнути непорозумінь в ході його виконання, в тому числі значно полегшити роботу суду щодо вирішення питань застосовуваного права. Тому у випадках наявності у відносинах іноземного елемента слід включити в договір положення про право, що застосовується до правовідносин.

7. Нецільове використання або несвоєчасне подання звітів з використання грантів є порушеннями таких договірних зобов'язань. Тому важливим є забезпечення грантодавців від випадків коли грант може використовуватись не за призначенням. В цьому важливу роль відіграють запобіжні заходи у вигляді включення в умови договору спеціальних перевірок використання грошових коштів, наприклад умов про проведення незалежної аудиторської перевірки. Як правило, у кожного грантодавця є свої певні вимоги до проведення аудиту фінансових звітів проєктів. Крім того, одним із дієвих механізмів у разі порушення зобов'язання з надання гранту з боку грантоотримувача є застосування до нього заходів оперативного впливу. Зокрема, в межах відносин

з надання гранту це припинення надання грошових коштів.

Для зведення до мінімуму впливу таких складних питань щодо юрисдикції, важливо включити положення про регулююче право та положення про юрисдикцію, яка представляє рішення сторін щодо вирішення своїх спорів у суді.

8. Однією з головних проблем у досліджуваній сфері є відсутність податкових пільг для іноземних благодійників при наданні пожертв у вигляді коштів або грантів інститутам громадянського суспільства в Україні що здійснюють благодійну діяльність в Україні. Під податковими пільгами мається на увазі можливість зменшення бази оподаткування на суму добровільно перерахованих коштів інститутам громадянського суспільства в Україні. В довгостроковій перспективі існування сприятливого податкового режиму для іноземних грантодавців стимулюватиме розвиток та сталість приватноправових відносин між учасниками таких відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алябішев М. С. Особливості укладення договорів на аукціоні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 17 с.
2. Артикуленко О. В. Правосуб'єктність юридичної особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2019. 21 с.
3. Бернацький М. В. Перспективи розвитку відносин, що виникають щодо ендавментів наукових установ та закладів освіти // *Ius Privatum (legal doctrine and practice / правова доктрина і практика)*. 2018. 2. С. 77-90. URL: <https://bit.ly/3ihWL3e> (дата звернення: 20.03.2022).
4. Бернацький М. В. Перспективи врегулювання правовідносин обігу криптовалют в Україні. *Цивільне право та цивільний процес: актуальні питання*. 2016. С. 64–68. URL: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.13> (дата звернення: 24.09.2022).
5. Богатир В. На що саме Україні виділяли мільярди доларів міжнародної допомоги під час війни. 2022. URL: <http://surl.li/euztj> (дата звернення: 01.02.2023).
6. Бородовський С. О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. 2005. 2011 с.
7. Боярський Є. Д. Проблеми законодавчого визначення обходу закону в міжнародному приватному праві України. *Приватне право і підприємництво*. Київ, 2015. № 14. С. 161–164.
8. Братко І. В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2011. 25 с.
9. Брюсельський режим. URL: https://wiki5.ru/wiki/Brussels_Regime (дата звернення: 14.06.2022).
10. Буздуган Я. М. Сутність поняття «благодійна діяльність»: правовий та філософський аспекти. *Право і суспільство*. Київ, 2014. № 6. С. 50–55.
11. Бюджетний кодекс України : від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення : 19.08.2022. URL: <http://surl.li/cjscu> (дата звернення: 08.10.2021).

12. Варакіна О. Ратифікація Конвенції про угоди про вибір суду: чого очікувати. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/ratifikaciya-konvenciyi-pro-ugodi-pro-vibir-sudu-chogo-ochikuvati.html> (дата звернення: 14.06.2022).

13. Васильєва В. Проблеми регулювання цивільно-правового договору: теоретичні та практичні аспекти. *Право України*. 2019. С. 1–24. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/4211.pdf> (дата звернення: 21.06.2022).

14. ВВП України в четвертому кварталі 2022 року впав майже на третину – статистика. URL: <http://surl.li/gehza> (дата звернення: 07.04.2023).

15. Верланов С. Виконання бюджету 2023. Основні небезпеки. Бізнес. 2023. URL: <http://surl.li/euzxe> (дата звернення: 01.02.2023).

16. Волос Н. З 2024 року пропонується запровадити відсоткове відрахування для підтримки неприбутківців. 2022. URL: <http://surl.li/euzpz> (дата звернення: 01.02.2023).

17. Вронська Г. Про можливість застосування українськими судами норм права інших країн. URL: <http://kdkako.com.ua/pro-mojlyvist-zastosuvana-ukrajinskymu-sudamy-norm-prava-inshyh-krajin/> (дата звернення: 08.01.2021).

18. Головей І. І., Заборовський В. В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2016. Т. 1, № 37. С. 113–116.

19. Голубєва Н. Ю. Зобов'язання із публічної обіцянки винагорода : дис. ...канд. : 12.00.03. Одеса, 2005. 215 с.

20. Гудзь А. О. Класифікація форм і видів благодійної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 61. С. 61–64. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.1-15> (дата звернення: 02.09.2021).

21. Державний Департамент США. URL: <https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/DemCom-NOFO-Support-to-NGOs-UKR-Final.pdf> (дата звернення: 01.06.2022).

22. Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги, постанова Кабінету Міністрів України № 202 (2022). <http://surl.li/evajg>.

23. Джерелейко С., Лопатовський В. Дефініція понять «фінансові ресурси» та «грошові кошти». *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 131–138. URL: <http://surl.li/euzdy> (дата звернення: 01.02.2023).

24. Динаміка реєстрацій благодійних організацій під час війни: дослідження Vkursi та Zagoriy Foundation. (2022). *Vkursi Pro*. <http://surl.li/evahl>

25. Діковська І. А. Форма угод про вибір застосовуваного до договору права. *Альманах міжнародного приватного права*. Одеса. 2015. № 7. С. 133–141. URL: <http://www.inlawalmanac.mgu.od.ua/v7/16.pdf> (дата звернення: 16.06.2022).

26. Договір дарування. 2022. URL: <http://surl.li/evbei> (дата звернення: 01.02.2023).

27. Договір про надання гранту. URL: <http://surl.li/dfxrc> (дата звернення: 16.02.2022).

28. Долинська М. Деякі правові аспекти укладання та нотаріального посвідчення договору пожертви як різновиду договору дарування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 176–184. URL: <http://surl.li/dfxre> (дата звернення: 29.06.2022).

29. Дорошенко, М. (2022). Новий бюджетний облік: Благодійна та гуманітарна допомога: як відрізнити та обліковувати? <http://surl.li/evalc>.

30. Дутко А. О. Використання договірної конструкції у законодавстві України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2278/1/1-2009daouzu.pdf> (дата звернення: 21.06.2022).

31. Європейська конвенція про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій : від 24.04.2022 р. ETS № 124. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_683#Text (дата звернення: 23.02.2022).

32. Жорнокуй В. Г. Вина юридичної особи: сучасний стан учення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 160-164. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.29> (дата звернення: 22.06.2022).

33. Жорнокуй В. Г. Категорії «справедливість», «добросовісність» та «розумність» у контексті діяльності юридичної особи // 5 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 21 лютого 2020 р.) 2020. С. 44–46. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/12252> (дата звернення: 09.02.2021).

34. Запровадження в Україні відсоткової філантропії. Асоціація благодійників України. URL: <https://vboabu.org.ua/news/1292.html> (дата звернення: 07.01.2022).

35. Згурська В. Л. Особливості законодавчого регулювання діяльності благодійних організацій в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Київ, 2013. № 59. С. 500–506.

36. Зеліско А. В. Концепція правосуб'єктності обслуговуючих кооперативів як невідприємницьких товариств. Київ *Редакція журналу «Право України»*. 2013. № 10. С. 96–99.

37. Ігнатенко В. М. Конкурс у цивільному праві України. Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. 2000. № 42. С. 61–67.

38. Іноземні недержавні фонди в Україні: напрями та масштаби діяльності / І. Бураковський та ін. Київ : Ін-т політ. дослідж. та політ. консультацій, 2018. 67 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/Funds2018_ua.pdf (дата звернення: 18.02.2021).

39. Карпова В. Як зареєструвати філію іноземної благодійної організації на території України. Інтерактивна бухгалтерія. 2022. URL: <http://surl.li/evaqr> (дата звернення: 01.02.2023).

40. Ключєва Є. М. Особливості договору пожертви за Цивільним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2008. 4 (28). С. 156–158.

41. Ковальський В. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Юрінком Інтер. URL: https://yurincom.com/legal_news/new_legislation/kontseptsiia-opovlennia-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy/ (дата звернення: 01.03.2022).

42. Кожухова Т. В. Офіційна допомога з метою розвитку: сучасний стан та тенденції. Економічний аналіз : зб. наук. праць. 2015. Т. 22, № 1. С. 19–26.

43. Кознова О. Уряд виділив понад 400 млн гривень на гранти для малого бізнесу. 2022. URL: <http://surl.li/euzzg> (дата звернення: 01.02.2023).

44. Колесов Г., Наливанна Д. Сплачую податки і змінюю країну на краще. Це можливо?. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/splachuyu-podatky-zminuyuu-krayinu/> (дата звернення: 10.02.2022).

45. Конституція України : від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

46. Костів М. Т. Зобов'язальний статут договору з надання грантової допомоги, ускладненого іноземним елементом // Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 15 грудня 2021 р.). Харків, 2021. С. 176-180.

47. Костів М. Т. Місце грантової допомоги в системі приватноправових відносин. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Харків, 25 груд. 2021 р. 2021. С. 151–153.

48. Костів М. Т. Особливості проведення конкурсу з надання грантової допомоги. *Юридична Україна*. 2021. 5 (221). 40-45.

49. Костів М. Т. Приватноправові засади регулювання благодійної діяльності. *Приватноправові принципи регулювання суспільних відносин: досвід ЄС та України* : Зб. наук. пр. за матеріалами науково-практ. «круглого столу», 15 трав. 2020 р. С. 152–164.

50. Котенко Н. В., Карпенко С. Г. Неурядові організації: Поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку. *Вісник СумДУ. Серія "Економіка"*. 2014. № 3. 71-81.

51. Кочин В. В. Непідприємницькі товариства як юридичні особи

приватного права Київ : монографія / ред. М. К. Галянтич. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2013. 200 с.

52. Кочин В. В. Правове регулювання цивільних відносин у невідприємницьких товариствах та установах в умовах адаптації до правової системи Європейського Союзу : монографія. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 435 с.

53. Красномоєць П. Фонд «Повернись живим» придбав та доставив в Україну комплекс Ваурактар з трьох БПЛА за \$16,5 млн. Forbes. 2022. URL: <http://surl.li/euzon> (дата звернення: 01.02.2023).

54. Крихітна Є. Особливості застосування конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, розроблені ОЕСР та ООН. URL: <https://astonfs.com/blog-uk/uniknennya-podvijnogo-opodatkuvannya-rozrobleni-oesr-oon/> (дата звернення: 16.06.2022).

55. Кузнецова Н. Інститут цивільно-правової відповідальності у вітчизняній та зарубіжній цивілістичній доктрині. *Право України*. 2019. № 1. С. 186–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_1_16 (дата звернення: 21.02.2022).

56. Литвин І. В. Приватноправове регулювання благодійної діяльності в Європі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 20 с.

57. Литвин І. В. Принципово важливі новели регулювання діяльності благодійних організацій в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ, 2013. № 4. С. 60–64. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/799> (дата звернення: 20.01.2022).

58. Літвіна О. Ю. Правове положення благодійних організацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2003. 17 с.

59. Майна Г. Є. Правова природа та значення конкурсу у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди. *Форум права*. 2020. № 64 (5). С. 60–66.

60. Марченко О. В., Сушко Д. О. Методичні рекомендації щодо участі у грантових програмах та конкурсах. Дніпро, 2018. 68 с.

61. Матійчик А. В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку

громадянського суспільства. *Political Science*. 2016. № 8. С. 100–107.

62. Махінчук В. М. «Розмежування понять господарської та підприємницької діяльності за законодавством України». *Університетські наукові записки* № 3 (2012). С. 97-103.

63. Махінчук В.М. «Суб'єкти підприємницької діяльності за цивільним та господарським законодавством України». *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна* № 1028. Серія «Право». Випуск № 12. 2012. С. 186-191.

64. Микитин В. І. Цивільно-правова відповідальність за порушення майнових прав інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 224 с.

65. Михайлів М. О. Цивільно-правові засади регулювання міжнародної технічної допомоги в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Львів, 2004. 222 с.

66. Міжнародне приватне право: підручник / ред.: А. С. Довгерт, В. І. Кисіль. Київ : Алерта, 2014. 656 с.

67. Міжнародний Комітет Червоного Хреста. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/> (дата звернення: 01.02.2023).

68. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 7) Звіт про рух грошових коштів : Дата оновлення : 01.01.2012 р. URL: <http://surl.li/efbnl> (дата звернення: 01.02.2023).

69. Мірер П. Скільки грошей Україна отримала в 2022 році від США та міжнародних союзників. *Суспільні Новини*. 2023. URL: <http://surl.li/evaao> (дата звернення: 01.02.2023).

70. Мозолук-Боднар Л. М. Становлення та розвиток учень про сутність юридичної особи у правовій доктрині. *Приватне та публічне право*. 2020. № 1. С. 13–17. URL: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.1.3> (дата звернення: 21.01.2021).

71. Новицька Н. Б. Поняття та види суб'єктів приватного право в законодавстві ЄС. *Малий і середній бізнес (Право, держава, економіка)*

економіко-правовий науково-практичний журнал. 2015. № 3 (62-63). С. 139–143. URL: http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/1945/1/1838_IR.pdf (дата звернення: 11.02.2021).

72. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях. Держ. служба фінанс. моніторингу України, 2020. 28 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Огляд%20НКО/Oglad_NPO_2020.pdf (дата звернення: 01.02.2022).

73. Огорілко Ю. М. До питання розмежування приватноправових та публічно-правових відносин. *Публічне право*. 2015. № 2. С. 340–344.

74. Парасюк М. В. Сутність і правова природа юридичної особи. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2020. № 3. С. 76–80. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.14> (дата звернення: 03.02.2021).

75. Первомайський О. О. Проблематика участі суб'єктів публічного права в договірних відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2013. Т. 1. № 22. С. 201–204.

76. Петрушко, Л. (2022). Донатити стали менше. Топ фондів, які залучили найбільше грошей для України за червень. Ренкінг від Forbes. Forbes. <http://surl.li/evagi>.

77. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022. URL: <http://surl.li/dmzni> (дата звернення: 07.04.2023).

78. План BEPS: що це таке і навіщо він Україні. Finbalance. 2019. URL: <http://surl.li/evbnt> (дата звернення: 01.02.2023).

79. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 07.04.2023).

80. Погорецька Н. В. Національність юридичної особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2013. № 3. С. 100–107.

81. Податковий кодекс України : від 02.02.2022 р. № 2755-VI. Дата оновлення : 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

(дата звернення: 01.02.2022).

82. Полішко Н. Л. Особливості укладання договорів на торгах, аукціонах, конкурсах. *Юридична наука*. 2011. № 4-5. С. 24–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_4-5_3 (дата звернення: 01.02.2022).

83. Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу : постанова Каб. Міністрів України від 21.06.2022 р. № 738. URL: <http://surl.li/ddnqd> (дата звернення: 01.02.2023).

84. Правила маркування товарів, отриманих як благодійна допомога : постанова Каб. Міністрів України від 18.08.2005 р. № 772. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/20212820> (дата звернення: 08.02.2022).

85. Предчук Т. В. Договір про встановлення сервітуту за цивільним законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2019. 202 с.

86. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНИДРУА) (UNIDROIT). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_920#Text (дата звернення: 14.06.2022).

87. Про банки і банківську діяльність : Закону України від 07.12.2000 р. № 2121-III : Дата оновлення : 2023 р. URL: <http://surl.li/agkprz> (дата звернення: 01.02.2023).

88. Про благодійництво та благодійні організації : Закону України від 16.09.1997 р. № 531/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531/97-вр#Text> (дата звернення: 01.06.2022).

89. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 15.07.2012 р. № 5073-VI : Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 01.02.2022).

90. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII: Дата оновлення : 21.11.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 14.01.2021).

91. Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні : Закон України від 21.06.2012 р. № 4999-VI : Дата оновлення : 13.02.2020 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4999-17#Text> (дата звернення: 11.02.2021).

92. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 23.06.2022).

93. Про внесення змін до деяких Законів України щодо меценатської діяльності у сфері фізичної культури і спорту : Закон України від 02.06.2021 р. № 1520- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1520-20#Text> (дата звернення: 09.03.2022).

94. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Дата оновлення : 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 13.08.2021).

95. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. Дата оновлення : 19.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 16.02.2022).

96. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон України від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР : Дата оновлення : 16.10.2020 р. URL: <http://surl.li/euzgq> (дата звернення: 01.02.2023).

97. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. URL: <http://surl.li/egrfy> (дата звернення: 01.02.2023).

98. Про державні лотереї України : Закон України від 06.09.2012 р. № 5204-VI. Дата оновлення : 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17#Text> (дата звернення: 05.02.2021).

99. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні : Закон України від 26.03.2003 р. № 601-IV : Дата оновлення : 10. 07. 2022 р. URL: <http://surl.li/evbrp> (дата звернення: 01.02.2023).

100. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2015 р. № 755-IV : Дата оновлення : 01.01.2022 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 01.02.2022).

101. Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій : Роз'яснення від 31.05.2002 р. № 04-5/608. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SD02048?an=267> (дата звернення: 22.06.2022).

102. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.12.2012 р. № 5029-VI. Дата оновлення : 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text> (дата звернення: 14.06.2022).

103. Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги, постанова Кабінету Міністрів України № 224 (2022). <http://surl.li/bmtzq>.

104. Про затвердження переліку надавачів бюджетних грантів : постанова Каб. Міністрів України від 18.08.2021 р. № 867. URL: <http://surl.li/euuyvm> (дата звернення: 01.02.2023).

105. Про затвердження Порядку надання грантової підтримки наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету : Постанова Каб. Міністрів України від 21.08.2019 р. № 776. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776-2019-p#Text> (дата звернення: 24.06.2022).

106. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. Дата оновлення : 01.08.2022. URL: <https://cutt.ly/wVMChDR> (дата звернення: 07.10.2021).

107. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI :Дата оновлення : 04.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 03.02.2021).

108. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Дата оновлення : 06.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 17.02.2022).

109. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII : Дата оновлення : 12.01.2022 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 01.03.2022).

110. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV : Дата оновлення : 01.02.2023 р. URL: <http://surl.li/agrxf> (дата звернення: 01.02.2023).

111. Про право, застосовне до контрактних зобов'язань: Конвенція від 19.06.1980 р. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901889343> (дата звернення: 01.06.2022).

112. Про приєднання України до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги : Указ Президента України від 19.04.2007 р. № 325/2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text (дата звернення: 25.08.2021).

113. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. №922-VIII. Дата оновлення : 10.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 21.06.2022).

114. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2> (дата звернення: 05.03.2021).

115. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. Дата оновлення : 08.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text> (дата звернення: 10.02.2021).

116. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : Постанова Каб. Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153. Дата оновлення : 25.08. 2022. URL: <https://cutt.ly/vVMC0bz> (дата звернення: 13.10.2021).

117. Про Український культурний фонд : Закон України від 23.03.2017 р. №1976-VIII : Дата оновлення : 16.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text> (дата звернення: 24.06.2022).

118. Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради

України з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги під час дії воєнного стану : постанова Верхов. Ради України від 09.07.2022 р. № 2424-IX : Дата оновлення : 06.10.2022 р. URL: <http://surl.li/evabj> (дата звернення: 01.02.2023).

119. Програма раннього відновлення. URL: <http://surl.li/crqcb> (дата звернення: 07.04.2023).

120. Проєкт (управління проєктами). Вікіпедія. 2020. URL: <http://surl.li/euuyz> (дата звернення: 01.02.2023).

121. Рамкова угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про консультування і технічне співробітництво : від 29.05.1996 р. URL: <http://surl.li/deqvl> (дата звернення: 22.10.2020).

122. Рибалко Н. О. Фінансові ресурси підприємств: грошові кошти чи щось більше?. Європейський університет. 2009. № 14. С. 28–31. URL: <http://surl.li/euzcf> (дата звернення: 01.02.2023).

123. Рішення Господарського суду Одеської області від 22.09.2021 р. у справі № 916/1034/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/100108091/> (дата звернення: 02.02.2021).

124. Семьоркіна О. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33565 (дата звернення: 22.06.2022).

125. Сербін Р. А. «Благодійна діяльність» та «Меценацтво» співвідношення понять у науці та законодавстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія: Право 1. С. 85–88.

126. Січевлюк В. А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади) : монографія. Київ : «Юрид. думка», 2020. 462 с.

127. Сіщук Л. В. Сутність корпорації у корпоративному праві України: теоретичний аспект. *Приватне право і підприємництво*. 2017. № 17. С. 43–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pprip_2017_17_11. (дата звернення: 22.06.2022).

128. Скільки безповоротної фіндопомоги отримала Україна з початку повномасштабної війни. Слово і діло. 2022. URL: <http://surl.li/euzuh> (дата

звернення: 01.02.2023).

129. Тищенко О. В. Еволюція благодійної діяльності як суспільно-правового явища. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 14 (1). С. 112–115. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_14\(1\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_14(1)__33) (дата звернення: 17.03.2021).

130. Ткачук А. Л. Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2002. 12 с.

131. У 2022 році зі спецрахунку, відкритого Національним банком, на потреби оборони перераховано понад 22,3 млрд грн. Національний банк України. 2023. URL: <http://surl.li/bliuw> (дата звернення: 01.02.2023).

132. Угода між Урядом України та Урядом США про гуманітарне та техніко-економічне співробітництво : від 07.05.1992 р. URL: <http://surl.li/dequw> (дата звернення: 02.10.2020).

133. Угода між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу : від 10.06.2004 р. URL: <http://surl.li/deqvf> (дата звернення: 05.10.2021).

134. Фонд Віктора Пінчука - Всесвітні студії. Фонд Віктора Пінчука. URL: <https://pinchukfund.org/ua/projects/8/> (дата звернення: 18.03.2022).

135. Харитонов О. І. Поняття і ознаки публічних правовідносин. *Теорія і практика правознавства*. 2002. № 1 (28). С. 36–46.

136. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення : 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.01.2021).

137. Чевічала Ж. В. Щодо принципу найбільш тісного зв'язку в сучасному міжнародному приватному праві. *Теорія і практика правознавства*. 2016. № 2 (10). С. 117–122.

138. Чепурнов В. О. Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ,

2004. 14 с.

139. Шишка О.Р. Волездатність юридичної особи: аномалії правової визначеності ЦК України Юридичний науковий електроний журнал. 2021. № 3. С. 146-149. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/36> (дата звернення: 21.04.2023).

140. Шишка О.Р. Правова невизначеність послуги як об'єкта цивільних прав, *Право і безпека*, 2021. № 81(2). С. 182-190. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.25>.

141. Шишка О.Р. Принцип правової визначеності в цивільному праві України, *Форум Права*. 2021. № 70(5). С. 6-17. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5529519>, 12 с.

142. Шишка Р. Б. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов'язання. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (право)*. 2013. № 2. С. 206–2016.

143. Шкурка Л. Податково-правова матриця процедури видачів бізнес-грантів. Київ. 52 с. URL: <http://www.kompas.com.ua/images/2019/ekspertne-doslidzhennia.pdf> (дата звернення: 21.02.2022).

144. Шпуганич І. І. Благодійні організації як суб'єкти цивільного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Тернопіль, 2018. 214 с.

145. Шульга А. М. Обхід закону як вид зловживання правом. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. 3 (50). 11-20. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7050> (дата звернення: 01.01.2021).

146. Щодо створення та діяльності неурядових організацій : Рек. від 10.10.2007 р. № СМ/РЕС(2007)14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_937#Text (дата звернення: 01.06.2022).

147. Ярошенко О. Договір дарування. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_17186 (дата звернення: 29.06.2022).

148. Basedow J. EU Private Law in Ukraine: The Impact of the Association Agreement. *Ukrainian Private Law and the European Area of Justice*. 2019. P. 3–21.

URL: <https://doi.org/10.1628/978-3-16-156206-8> (date of access: 06.02.2022).

149. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union : Commission Opinion of 17.06.2022 № COM(2022) 407. URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf> (date of access: 22.06.2022).

150. Council on Foundations. URL: <https://www.cof.org/content/nonprofit-law-poland> (дата звернення: 23.02.2022).

151. Depaul Ukraine. URL: <https://depaul.org.ua/> (дата звернення: 02.11.2021).

152. Fici A. A statute for European cross-border associations and non-profit organizations. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, 2021. 98 p. URL: https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2021/06/Fici_Resource2-1.pdf (date of access: 06.06.2022).

153. Foundation Center. URL: <https://candid.org/> (date of access: 01.02.2023).

154. Gerner-Beuerle C. Making the Case for a Rome V Regulation on the Law Applicable to Companies. *European Corporate Governance Institute - Law Working Paper*2020. № 549/2020. P. 459–496. URL: <https://goo.su/h6GMC> (date of access: 05.10.2022).

155. Hague Conference on Private International Law. URL: <https://www.hcch.net/en/states/hcch-members/details1/?sid=134> (date of access: 14.06.2022).

156. Hartley T. The Brussels convention in international perspective. *Dalloz*. 2018. № 3. P. 495–502. URL: <https://www.cairn.info/revue-critique-de-droit-international-prive-2018-3-page-495.htm#re1no16> (date of access: 21.06.2022).

157. João de Sousa A. The law of donation and the market: Scottish, Portuguese and French perspectives. 2017. 257 p. URL: <https://theses.gla.ac.uk/8218/1/2016AssisPhD.pdf> (date of access: 29.06.2022).

158. Kostiv M.T. Philanthropy in Ukraine during martial law.

Entrepreneurship, Economy and Law. № 4/2022. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.4.01>. P. 5-9.

159. Kostiv M. T. Content of the grant contract. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. 8 (44) vol. 1 / 2021. P. 175–179.

160. Moore D., Hadzi-Miceva K., Bullain N. Europe: Overview of Public Benefit Status. URL: <https://www.icnl.org/resources/research/ijnl/a-comparative-overview-of-public-benefit-status-in-europe-2> (date of access: 13.07.2022).

161. National Endowment for Democracy grantee guide. URL: <https://www.ned.org/docs/grants/GranteeGuide2013Jan.pdf> (date of access: 13.07.2022).

162. Peter H., Lideikyte Huber G. The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy. *Apex CoVantage*. 2021. 716 p. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/52010/9781000514216.pdf?sequence=1> (date of access: 16.06.2022).

163. Principles of European Contract Law (PECL). URL: https://www.translex.org/400200/_/pecl/ (date of access: 16.06.2022).

164. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law / ред.: C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke. Munich : European law publishers, 2009. 643 c. URL: <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2019/01/dfcr.pdf> (дата звернення: 04.02.2021).

165. Schuster E., Gerner-Beuerle C., Siems M. Study on the Law Applicable to Companies. Brussels : Publications Office, 2017. 366 p. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/527231> (date of access: 13.07.2021).

166. Shyshka O. Current issues of recodification of Ukrainian civil legislation: collective monograph / E. O. Kharytonov, N. Yu. Golubeva, O. I. Safonchik, V. O. Goncharenko, etc. – Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2020. 136 p.

167. Shyshka O. Updating Civil Legislation in Accordance with European Quality Standards: The Example of Ukraine DIXI, 2022, 24(1). P.1–27. ISSN: 0124-7255, eISSN: 2357-5891 DOI: <https://doi.org/10.16925/2357-5891.2022.01.11,28/5,6>.

168. Social Enterprises and their ecosystem in Europe. European

Commission. 2020. <http://surl.li/ddqpo>.

169. Statute for European cross-border associations and non-profit organisations : Resolution of 17.02.2022 № (2020/2026(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0044_EN.html (date of access: 22.06.2022).

170. Sulek M. On the modern meaning of philanthropy. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*. 2010. № 39. P. 193–212. URL: <https://doi.org/10.1177/0899764009333052> (date of access: 13.07.2021).

171. Taxation and Philanthropy (OECD). 2020 P. 108-109. URL: <https://doi.org/10.1787/19900538> (date of access: 13.07.2022).

172. Taxation of cross-border philanthropy in Europe after Pershe ans Stauffer. 2014. URL: <http://surl.li/evbmy> (date of access: 01.02.2023).

173. Treaty on the Functioning of the European Union : of 13.12.2007 no. 12012E/TXT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT> (date of access: 16.06.2022).

174. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (English). World Bank Group, 2023. URL: <http://surl.li/gehzo> (date of access: 07.04.2023).

175. UNITED 24. <https://u24.gov.ua/>.

176. Xavier Oberson. (2021). Double taxation conventions as potential tools to promote cross-border philanthropic payments. *The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy*. P. 19-20. 1st Edition. URL: <https://inlnk.ru/9PVVJo> (date of access: 13.07.2021).

177. Zelisko, A.V., Zozuliak, O.I., Sishchuk, L.V. Legal regulation of the non-entrepreneurial legal entities' status: *Foreign experience Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 2018, 9(5), pp. 1806–1818.

178. Zhornokui Y., Slipchenko S. Reasons for the emergence, change and termination of corporate legal relations. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. T. 1, № 27. C. 40–57.

ДОДАТОК А
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування
до переліку наукових фахових видань України*

1. Костів М. Т. Особливості проведення конкурсу з надання грантової допомоги. *Юридична Україна*. 2021. № 5 (221). С. 40–45.
2. Костів М. Т. Особливості правового статусу учасників правовідносин з надання грантової допомоги. *Юридична Україна*. 2021. № 6 (222). С. 36–44.
3. Kostiv M. T. Philanthropy in Ukraine during martial law. *Entrepreneurship, Economy and Law*. № 4/2022. P. 5–9 (<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.4.01>).

Публікації апробаційного характеру

4. Костів М. Т. Приватноправові засади регулювання благодійної діяльності. *Приватноправові принципи регулювання суспільних відносин: досвід ЄС та України*: Зб. наук. пр. за матеріалами науково-практ. «круглого столу», 15 трав. 2020 р. С. 152–164.
5. Костів М. Т. Місце грантової допомоги в системі приватноправових відносин. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Харків, 25 груд. 2021 р. 2021. С. 151–153.
6. Костів М. Т. Зобов'язальний статут договору з надання грантової допомоги, ускладненого іноземним елементом. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова* (Харків, 15 грудня 2021 р.). Харків, 2021. С. 176–180.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

7. Kostiv M. T. Content of the grant contract. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. 8 (44) vol. 1 / 2021. P. 175–179.

Відомості про апробацію результатів дисертації:

Положення та висновки дисертаційного дослідження було висвітлено на: науково-практичному круглому столі на тему: *«Приватноправові принципи регулювання суспільних відносин: досвід ЄС та України»* (м. Київ, 2020 рік), Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Теорія та практика сучасної юриспруденції»* (м. Харків, 2021 рік), науково-практичній конференції, присвяченої пам'яті професора Ч. Н. Азімова *«Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав»* (м. Харків, 2021 рік).